

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองชาวเล ในหมู่บ้านสังกาอู จังหวัดกระบี่ : การศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี แนวคิด ข้อความรู้อย่างต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย
  - 1.1 ความหมายและความสำคัญ
  - 1.2 การอบรมเลี้ยงดูกับพัฒนาการด้านร่างกาย
  - 1.3 การอบรมเลี้ยงดูกับพัฒนาการด้านจิตใจและอารมณ์
  - 1.4 การอบรมเลี้ยงดูกับพัฒนาการด้านสังคม
  - 1.5 การอบรมเลี้ยงดูกับพัฒนาการด้านสติปัญญา
  - 1.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก
2. ชาวเลในประเทศไทย
  - 2.1 ความเป็นมาและชาติพันธุ์
  - 2.2 การกระจายตัวของกลุ่มชาวเลในประเทศไทย
  - 2.3 รูปร่างลักษณะ
  - 2.4 การแต่งกาย
  - 2.5 ลักษณะนิสัย
  - 2.6 การตั้งบ้านเรือนและที่อยู่อาศัย
  - 2.7 ระบบครอบครัวและความสัมพันธ์ของสมาชิก
    - 2.7.1 หน้าที่ของครอบครัว
    - 2.7.2 ทายาทและการสืบสกุล
    - 2.7.3 การอบรมเลี้ยงดูและการให้การศึกษา
  - 2.8 สุขภาพและอนามัย
  - 2.9 ภาษา
  - 2.10 ความเชื่อของชาวเล
  - 2.11 ประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวเล
    - 2.11.1 การเกิด
    - 2.11.2 การแต่งงาน

- 2.11.3 การตาย
- 2.11.4 ประเพณีลอยเรือ
- 2.12 ศิลปะและการบันเทิง
- 2.13 บทเพลงพื้นบ้าน
- 3. การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา
  - 3.1 ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา
  - 3.2 ทฤษฎีทางมานุษยวิทยา
  - 3.3 ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา
    - 3.3.1 งานวิจัยสนาม
    - 3.3.2 เทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
    - 3.3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล
    - 3.3.4 การเขียนรายงานการวิจัย
- 4. งานวิจัยเชิงมานุษยวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

1. การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

1.1 ความหมายและความสำคัญ

การอบรมเลี้ยงดูเป็นกระบวนการที่มีความหมายอย่างยิ่งต่อมวลมนุษยชนทุกหมู่เหล่า ได้มีผู้ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูไว้มากมาย อาทิเช่น

ก่อ สวัสดิ์พานิชย์ (2513) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูเด็ก หมายถึงการที่บิดามารดา จะต้องเลี้ยงดูบุตรและสมาชิกในครอบครัวที่ยังช่วยตัวเองไม่ได้ ตามแบบแผนที่สังคมกำหนดให้ โดยที่บิดามารดาจะละทิ้งหน้าที่นี้ไม่ได้ ใครขึ้นไม่รับหน้าที่นี้จะถูกสังคมลงโทษโดยวิธีต่าง ๆ แม้แต่กฎหมายบ้านเมือง

สุพัตรา สุภาพ (2531) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดู คือ กระบวนการขัดเกลาทางสังคม ทารกหรือผู้เยาว์ที่ยังไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ จะต้องได้รับการบำบัดความต้องการที่จำเป็นบางอย่าง เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ซึ่งปกติแม่หรือผู้เลี้ยงดูจะช่วยสนองตอบความต้องการเหล่านั้น ทำที่และความสัมพันธ์ดังกล่าวจะก่อให้เกิดคุณค่าในทางด้านจิตใจและพัฒนาการของเด็กหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การเลี้ยงดู หมายถึง การสนองความต้องการในระยะเริ่มแรก (Response) ของมนุษย์ตามระเบียบแบบแผนที่สังคมนั้น ๆ กำหนดและแตกต่างกันไปตามสภาพของสังคมที่ตนเป็นสมาชิก

รุจิระ สุภรณ์ไพบูลย์ (2531) อธิบายถึงการเลี้ยงดูเป็น 2 ประเด็นคือ การอบรมและการเลี้ยงดู โดยให้ความหมายไว้ดังนี้

การอบรม หมายถึง การปลูกฝังให้เด็กมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย พึ่งตนเองได้ มีนิสัยประหยัดและออม มีความซื่อสัตย์ มีจิตใจเมตตา กรุณา เป็นต้น

การเลี้ยงดู หมายถึง การให้ความเอาใจใส่ ดูแลเด็กในด้านต่าง ๆ ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ด้านคือ

1. การฝึกให้เด็กรับประทานอาหารตามหลักโภชนาการ เช่น ไม่เลือกอาหาร รู้จัก รับประทานสิ่งที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย รับประทานอาหารเป็นเวลา
2. การฝึกให้เด็กมีสุขนิสัยเป็นผู้มีอนามัยที่ดี รู้จักรักษาความสะอาดตัวเอง รู้จัก ป้องกันโรค ฝึกการขับถ่ายให้เป็นเวลา และรวมถึงการฝึกและหัดให้เด็กเป็นคนที่มีลักษณะนิสัย ที่ดีด้วย เช่น ให้เป็นคนร่าเริงแจ่มใส รักษาความสะอาด เรียบร้อยสวยงาม ชยัน ว่องไว และ ข่างสังเกต เป็นต้น
3. การฝึกให้เด็กมีนิสัยที่ดีในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่น เช่น มีความเมตตา กรุณา รู้จักกาลเทศะ มีสัมมาคารวะ มีมารยาทดี รู้จักเล่นและทำงานกับเพื่อน รู้จักให้อภัย ขอโทษ และขอบคุณ เป็นต้น

เซียร์ส และคณะ (Sears et al ,1957 อ้างใน งามตา วนิชทานนท์ , 2536) กล่าวไว้ว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบิดามารดากับบุตร ซึ่งหมายรวมถึงการแสดงออกถึงทัศนคติ ค่านิยม ความสนใจและความเชื่อควบคู่ไปกับการเลี้ยงดู และฝึก พฤติกรรมต่าง ๆ การอบรมเลี้ยงดูเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องทุกขณะที่เด็กใช้ชีวิต ร่วมกับบิดามารดา มีผลต่อพฤติกรรมในปัจจุบันและสะสมเป็นศักยภาพที่จะแสดงออกในอนาคต

- การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยนั้น มีจุดหมายสูงสุดคือ ความต้องการเห็นเด็กเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีอนาคตรุ่งเรือง มีความสุขและความสำเร็จในชีวิต ปัจจัยที่เป็นเหตุที่ทำให้เกิดผลดังกล่าวนี้มีมากมายหลายประการด้วยกัน หากแต่องค์ประกอบอันสำคัญยิ่งประการหนึ่งคือ ครอบครัว เพราะเด็กไม่ว่าเชื้อชาติใด วัฒนธรรมใดหรือศาสนาใดก็ตามการเจริญเติบโตของเด็ก ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ต่างก็มีรากฐานมาจากประสบการณ์ภายในครอบครัวของตนเองทั้งสิ้น (พัชรีย์ สวนแก้ว , 2536)

เด็กจะมีชีวิตรอดและเจริญเติบโตได้ด้วยการพึ่งพา พ่อ แม่ และผู้ใหญ่ที่ช่วยเลี้ยงดู และปกป้องจากอันตราย หากพ่อแม่ให้ความรักเอาใจใส่ใกล้ชิดอบรมเลี้ยงดูโดยเข้าใจลูก พร้อมทั้งจะตอบสนองความต้องการพื้นฐานของเด็กที่เปลี่ยนแปลงตามวัยได้อย่างเหมาะสม ให้สมดุลกันทั้ง ด้านร่างกาย จิตใจ ภูษาษาไฟรู้และไฟดี พร้อมทั้งจะพัฒนาตัวเองในขั้นต่อไป ให้เป็นคนเก่ง คนดี อยู่ในสังคมอย่างเป็นสุขและมีประโยชน์ (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ , 2535)

ปัจจุบันนานาประเทศต่างให้ความสำคัญกับเด็ก โดยเฉพาะเด็กปฐมวัยเป็นอย่างมาก เพราะชีวิตในวัยเด็กเปรียบเสมือนรากแก้วของชีวิตที่จะค้ำจุน และนำพาให้ชีวิตเติบโต และเจริญงอกงาม การให้การอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้องและเหมาะสม จึงเปรียบเสมือนการบำรุงรักษา รดน้ำ พรวนดินให้ต้นไม้แห่งชีวิตเติบโตอย่างมีคุณภาพ ดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุ (2531) ได้กล่าวถึงเด็ก และความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูไว้ว่า

“เด็กเป็นผู้สร้างโลกในอนาคต ถ้าเด็กของเราเป็นอย่างไรโลกในอนาคตจะเป็นอย่างนั้น ฉะนั้นเราสร้างโลกในอนาคตโดยการสร้างเด็กหรือผ่านทางเด็ก แล้วเด็กจะเป็นผู้สร้างโลก จงสร้างเด็กให้ดีให้เหมาะสมสำหรับที่จะไปสร้างโลกให้ถูกต้องงดงาม การสร้างเด็กให้เจริญเติบโตทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต จำเป็นต้องอาศัยวิธีการอบรมเลี้ยงดู และดำเนินมาตั้งแต่เด็กยังเล็ก ต่อเนื่องเรื่อยไป.....”

การอบรมเลี้ยงดูเด็กให้เจริญเติบโตทั้งกายและจิตใจ ให้เด็กเป็นผู้สร้างโลกที่ถูกต้องและงดงามในอนาคต มีหลักการและวิธีปฏิบัติหลายประการด้วยกัน ทั้งนี้ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความต้องการของเด็กเป็นสำคัญ

กรมประชาสัมพันธ์ (2524) กล่าวถึงความต้องการชั้นพื้นฐานของเด็กแบ่งได้เป็น 2 ทาง คือ

1. ความต้องการทางกาย (Biological Needs) เป็นความต้องการเพื่อรักษาหน้าที่และความสมดุลของร่างกายไว้ เช่น ต้องการกิน พักผ่อน ออกกำลังกาย นอนและขับถ่าย เป็นต้น

2. ความต้องการทางด้านจิตใจ (Psychological Needs) แบ่งได้เป็น 3 ประการ คือ

2.1 ความต้องการความรัก ต้องการคำแนะนำที่ดี เพื่อก่อให้เกิดความมั่นใจ และสามารถเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ได้

2.2 ความต้องการเป็นที่ยอมรับของครอบครัวและของกลุ่ม เด็กที่รู้ว่าตนเป็นที่รัก และเป็นที่ต้องการของครอบครัวและเพื่อนในสังคม จะมีความภาคภูมิใจ มีความมั่นคงทางอารมณ์ยิ่งขึ้น

2.3 ความต้องการความเป็นอิสระ ต้องการโอกาสที่จะพัฒนาตนเอง โอกาสที่จะแสดงความสามารถของตน ในทุกระยะของการเจริญเติบโต เด็กจะพยายามทดสอบความสามารถของตนเองอยู่เสมอ ต้องการให้ผู้ชื่นชมในสิ่งที่เขากระทำ ต้องการการสนับสนุนและติชมอย่างจริงจัง

พ่อ แม่ หรือผู้ปกครอง เป็นผู้ที่มีหน้าที่ และมีบทบาทที่สำคัญมากที่สุดในการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้เจริญเติบโตและพัฒนาเด็กให้เต็มศักยภาพของเด็กแต่ละคน แนวทางในการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่เหมาะสมจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับพ่อ แม่หรือผู้ปกครอง

เพื่อส่งเสริม สนับสนุน ป้องกัน ผลักดันและกระตุ้นให้เด็กแต่ละวัยเจริญเติบโตไปในทิศทางที่ถูกต้อง

ฉวีวรรณ กิनावงศ์ (2533) กล่าวถึงบทบาทของพ่อ แม่ ผู้ปกครองในการให้การอบรมเลี้ยงดูตามหลักจิตวิทยา ไว้ดังนี้

1. ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของเด็กอย่างเพียงพอ ทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ
2. สร้างสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก เพื่อให้เด็กมีการเรียนรู้ที่ดีซึ่งมีสิ่งที่เหมาะสมควรคำนึงถึง คือ

2.1 จัดให้เด็กได้พบสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาของเด็ก การจัดสิ่งแวดล้อมมีสิ่งที่เหมาะสมควรคำนึงถึง คือ

2.1.1 ให้เด็กได้เผชิญสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง ให้เด็กเล่นเอง ทำเอง เพื่อฝึกให้เด็กใช้ความคิดริเริ่ม ถ้าเด็กทำอะไรสำเร็จด้วยตนเองจะเกิดความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น

2.1.2 สิ่งแวดล้อมที่จัดให้เด็กต้องเหมาะสมกับความสามารถของเด็กแต่ละวัย

2.1.3 เด็กแต่ละคนมีความถนัดหรือความสามารถเฉพาะตัวสิ่งแวดล้อมที่จะส่งเสริมการพัฒนาของเด็ก จึงต้องเหมาะสมกับความถนัดของเด็กแต่ละคนด้วย

2.1.4 ถ้าพฤติกรรมที่ตอบสนองสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ควรส่งเสริมให้เด็กทำต่อไป

2.1.5 พ่อ แม่ ควรหยุดยั้งพฤติกรรมของเด็กที่อาจเป็นอันตรายต่อตัวเด็ก หรือเป็นพฤติกรรมที่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นหรือส่วนรวม

2.2 เป็นตัวอย่างที่ดีให้เด็กเลียนแบบหรือหาตัวแบบที่เหมาะสมให้เด็กเลียนแบบ

นอกจากนี้ จินตนา หมู่ผึ้ง (2525) กล่าวถึงการปลูกฝังการส่งเสริมนิสัยที่ดีงามให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กพร้อมที่จะดำเนินชีวิตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในภายภาคหน้า ควรยึดหลักในการอบรมที่จะให้เด็กเจริญเติบโตพร้อมกันทุกด้าน คือ

1. ด้านร่างกาย (Physical) ส่งเสริมความเจริญเติบโต ความแข็งแรงของร่างกาย ปลูกฝังทางสุขภาพอนามัยฝึกกิจนิสัยและสุขนิสัยที่ดี ให้ความสะอาด รู้จักเลือกรับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์ และเป็นเวลา ตลอดจนการเข้าห้องน้ำห้องส้วมให้ถูกต้อง ฝึกให้เล่นออกกำลังกาย เพื่อบริหารกล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ ทั้งรู้จักการพักผ่อนหย่อนใจที่ถูกต้อง

2. ด้านจิตใจ-อารมณ์ (Emotional) ปลูกฝังให้รู้จักควบคุมอารมณ์ มีเหตุผลไม่ฉุนเฉียว เอาแต่ใจตนเอง ไม่โกรธง่าย ซื่อสัตย์ มีสัมมาคารวะ กตัญญูกตเวที เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่และมีความเชื่อในคำสั่งสอนของศาสนา

3. ด้านสังคม (Social) ปลูกฝังให้เด็กรู้จักปฏิบัติตนต่อหมู่คณะ กล้าแสดงออกด้วยตนเองในทางที่ถูกต้องที่ควร รู้จักการเล่น การทำงานร่วมกับผู้อื่น เคารพสิทธิและหน้าที่ตลอดจนมีความรับผิดชอบ ฝึกให้รู้จักการรับและการให้เพื่อให้ติดเป็นนิสัยที่ดี พร้อมทั้งจะปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสามารถอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างดี

4. ด้านสติปัญญา (Intellectual) ส่งเสริมให้ใช้ไหวพริบ เฉลียวฉลาดรู้จักหาเหตุผลให้เกิดความเข้าใจด้วยตนเอง มีความพยายาม อดทน สนใจต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัว มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เชื่อมั่นในตนเอง กล้าพูด กล้าแสดงออก ฝึกให้เป็นคนว่องไว ชยัน รักการอ่าน

1.2 การอบรมเลี้ยงดูเด็กกับการส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย

กีเซล (Gesell อ้างใน ทิศนา แชนมณี และคณะ, 2535) นักจิตวิทยาของกลุ่มวุฒิภาวะอธิบายว่า พัฒนาการจะเกิดขึ้นอย่างมีระเบียบแบบแผนตามที่ธรรมชาติได้กำหนดขึ้นเป็นลำดับขั้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนอกจากจะเป็นการเจริญเติบโตของเนื้อเยื่อ และโครงสร้างทางร่างกายแล้วยังรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางหน้าที่ และพฤติกรรมของสิ่งเหล่านั้น ด้วยขั้นตอนของการพัฒนาที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงด้านชีวภาพของร่างกาย คือ การบรรลุวุฒิภาวะของร่างกาย ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามวิถีทางของธรรมชาติ ไม่ได้มีการเรียนรู้มาก่อน และการเปลี่ยนแปลงนั้นจะนำมาซึ่งความสามารถใหม่ ๆ โดยมีพันธุกรรม และสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงรองลงมาจากวุฒิภาวะ

เมื่อร่างกายเจริญเติบโตและพัฒนาถึงขั้นใด ก็จะมีบรรลุวุฒิภาวะของความสามารถขั้นนั้น รวมทั้งมีความพร้อมด้วย การพัฒนาของเด็กแต่ละคนจะไม่เท่ากัน จะแตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะ และพื้นฐานทางอารมณ์และสติปัญญาของแต่ละบุคคล

ถึงแม้ว่าการเจริญเติบโตและพัฒนาการด้านร่างกายของเด็กจะเกิดขึ้นตามธรรมชาติก็ตาม แต่ก็ยังสามารถที่จะพัฒนาและส่งเสริมให้การเจริญเติบโตและพัฒนาการนั้นเป็นไปอย่างต่อเนื่องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้นได้ โดยการให้การสนับสนุน ส่งเสริม และจัดสภาพแวดล้อมผ่านวิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่และผู้ปกครอง ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความต้องการพื้นฐานด้านร่างกายของเด็กเป็นสำคัญ

ความต้องการพื้นฐานด้านร่างกายของเด็ก มีดังนี้

1. ความต้องการด้านอาหารและโภชนาการ
2. ความต้องการการดูแลรักษาความสะอาดของร่างกาย
3. ความต้องการการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บและอุบัติเหตุต่าง ๆ

4. ความต้องการอากาศที่บริสุทธิ์ การพักผ่อนและการออกกำลังกายที่เพียงพอแก่ความต้องการของร่างกาย

5. ความต้องการเครื่องนุ่งห่ม สิ่งของเครื่องใช้ และสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยถูกสุขอนามัย

เมื่อคำนึงถึงความต้องการพื้นฐานด้านร่างกายเป็นสำคัญแล้ว การส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกายของเด็กจึงมีจุดมุ่งหมายดังนี้ คือ

1. เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง
  2. เพื่อช่วยให้เด็กนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ต่อการบำรุงรักษาสุขภาพอนามัยของตนเอง
  3. เพื่อช่วยป้องกันให้เด็กปลอดภัยจากโรคติดต่อและโรคที่เป็นภัยร้ายแรงต่อสุขภาพ
  4. เพื่อช่วยให้เด็กมีเจตคติที่ดีต่อการมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์แข็งแรงและมีสุขนิสัยที่ดี
  5. เพื่อช่วยนำบัตรรักษาอาการของโรคที่เป็นอุปสรรคต่อสุขภาพและอนามัยที่ดีของเด็ก
  6. เพื่อช่วยนำเด็กที่มีปัญหาด้านสุขภาพอนามัยที่เป็นอุปสรรคต่อพัฒนาการของแต่ละบุคคลให้ได้รับการช่วยเหลือจากบุคคลที่มีความสามารถโดยตรง
- การอบรมเลี้ยงดูที่จะส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกายของเด็ก เพื่อให้เด็กมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ และเจริญเติบโตมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสม สามารถแบ่งการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 2 ประการ คือ

1. การดูแลด้านอาหารและโภชนาการ
2. การดูแลด้านสุขภาพ และอนามัย

การอบรมเลี้ยงดูในแต่ละด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

อาหารและโภชนาการ

เด็กอายุระหว่าง 3-6 ปี เป็นช่วงที่ร่างกายและสมองเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว พ่อแม่ ผู้ปกครองต้องรู้ถึงความสำคัญ และความจำเป็นที่เด็กจะต้องได้รับอาหารที่มีประโยชน์แก่ร่างกายให้เพียงพอ รวมทั้งอันตรายจากการได้รับอาหารที่มีโปรตีนและแคลอรีไม่เพียงพอ ซึ่งมีผลต่อร่างกาย สติปัญญา และการเรียนรู้ของเด็กมาก และเพื่อให้เด็กได้รับสารอาหารต่าง ๆ เพียงพอกับความต้องการของร่างกายในแต่ละวันจึงควรจัดให้เด็กได้รับอาหารที่มีสารอาหารครบทั้ง 5 หมู่ (วลัย อินทรมพรรษ์ , 2530)

วารกรณ์ รักรวิชัย (2533) เสนอแนะการจัดอาหารสำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี ให้ได้รับสารอาหารครบถ้วน ในปริมาณที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อร่างกายในวันหนึ่ง ๆ ไว้ดังนี้

ตารางที่ 1 อาหารสำหรับเด็กอายุ 3 - 6 ปี (ต่อวัน)

อาหาร	ปริมาณอาหาร	คำแนะนำ
อาหาร	3-4 ถ้วย	
ไข่	1 ฟอง	ถ้าไม่ได้กินไข่ ควรให้อาหารที่มีโปรตีนชนิดอื่นแทน เช่น เนื้อสัตว์ นม
เนื้อสัตว์ เครื่องในสัตว์	180 กรัม	กินอาหารทะเลอย่างน้อยอาทิตย์ละ 1-2 ครั้ง
ผักใบเขียวและอื่นๆ	1/2-3/2 ถ้วย	ควรให้กินผักทุกวัน
ผลไม้	มือละ 1/2-1 ผล	กล้วยสุก มะละกอสุก ส้ม
ข้าวสุก	4-5 ถ้วย	
ไขมัน	2/5-3 ช้อนโต๊ะ	ควรใช้น้ำมันพืชบ้าง

หมายเหตุ : ควรให้เด็กดื่มนมสดทุกวันอย่างน้อยวันละ 1 แก้ว

แหล่งที่มา : วารกรณ์ รักรวิชัย . การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย . กรุงเทพมหานคร : แสงศิลป์-การพิมพ์, 2533 .

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การดูแลด้านอาหารและโภชนาการนอกจากจะดูแลให้เด็กได้บริโภคอาหารที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อร่างกายแล้ว ยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่พ่อแม่และผู้ปกครองจำเป็นต้องเอาใจใส่ไปพร้อม ๆ กันคือ การปลูกฝังนิสัยการบริโภคที่ดีให้แก่เด็ก เด็กปฐมวัยเป็นวัยแห่งการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เกี่ยวกับตนเองและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นโอกาสดีที่พ่อแม่และผู้ปกครองจะปลูกฝังนิสัยการบริโภคที่ดีให้แก่เด็กตั้งแต่อายุยังน้อย ซึ่งจะเป็นรากฐานของการมีสุขภาพที่ดีต่อไปในอนาคต

หลักในการปฏิบัติของพ่อแม่ และผู้ปกครองเพื่อปลูกฝังนิสัยการบริโภคที่ดีให้แก่เด็กควรปฏิบัติ ดังนี้

1. หัดให้เด็กกินอาหารที่มีประโยชน์ทุกชนิด เพื่อที่ร่างกายของเด็กจะได้รับสารอาหารครบถ้วนและเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย โดยจัดอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการให้แก่เด็ก

2. หัดให้เด็กกินอาหารแปลก ๆ ที่เด็กไม่เคยกินมาก่อน เช่น ผักใบเขียว มะเขือเทศ เครื่องในสัตว์ต่าง ๆ โดยเริ่มให้ครั้งละน้อย ๆ และไม่ควรบังคับให้เด็กกินเมื่อเด็กไม่ชอบ ควรใช้วิธีดัดแปลงวิธีปรุงอาหาร และเปลี่ยนแปลงรสชาติอาหารนั้นใหม่ให้เหมาะสมกับเด็ก
3. หัดให้เด็กรับประทานอาหารทั้ง 3 มือ
4. ฝึกให้เด็กคุ้นเคยกับอาหารชนิดใหม่ ๆ โดยทำให้เด็กกินบ่อย ๆ ขึ้น
5. จัดอาหารให้น่ากิน อาหารที่จัดให้เด็กควรมีสีสันบ้างโดยใช้อาหารที่มีสีธรรมชาติ เช่น ใช้ผักสีต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้เด็กเกิดความอยากอาหาร
6. ลักษณะและรสชาติของอาหารของเด็ก ควรเป็นอาหารที่ย่อยง่าย ไม่เหนียวหรือแข็งจนเกินไป ไม่จำเป็นต้องสับอาหารให้ละเอียด เพื่อฝึกให้เด็กใช้ฟันเคี้ยวอาหาร รสชาติของอาหารควรเป็นรสอ่อน ไม่เปรี้ยวจัด เค็มจัด หวานจัด หรือมีรสเผ็ด
7. จัดอาหารว่างให้เด็กในตอนเช้าหรือบ่าย
8. บรรยากาศและสิ่งแวดล้อม บรรยากาศในการกินอาหารมีความสำคัญในการปลูกฝังนิสัยการบริโภคอย่างมาก ขณะกินอาหารพ่อแม่ไม่ควรดูหรือว่าเด็กเพราะจะทำให้เด็กมีความรู้สึกไม่ดีต่ออาหาร บรรยากาศในการกินอาหารไม่ควรเคร่งเครียด แต่ควรมีระเบียบพอสมควร ควรหัดให้เด็กนั่งกินอาหารให้เป็นทีและรู้จักมารยาทในการกิน
9. ผู้ใหญ่ควรเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก พ่อ แม่ควรจัดให้เด็กกินอาหารพร้อมกับผู้ใหญ่ เพื่อจะได้หัดให้เด็กกินอาหารชนิดต่าง ๆ ที่กินในครอบครัว พ่อแม่ควรเป็นตัวอย่างที่ดีในการกินอาหารที่มีประโยชน์แก่ร่างกาย สอนมารยาทในการรับประทานอาหาร และสอนให้เด็กช่วยเหลือตัวเอง
10. สร้างสุขนิสัยที่ดี การมีสุขนิสัยที่ดีในการกินอาหารจะช่วยให้ร่างกายย่อย และดูดซึมอาหารได้ดีขึ้น ควรสอนให้เด็กเคี้ยวอาหารให้ละเอียด และกินอาหารที่ถูกสุขลักษณะจนเป็นนิสัย เช่น กินอาหารที่สะอาดไม่มีแมลงวันตอม ภาชนะที่ใส่อาหารสะอาด กินอาหารที่หุงต้มจนสุก อาหารที่ไม่มีสีสังเคราะห์ และล้างมือให้สะอาดก่อนกินอาหารทุกครั้ง
11. หัดให้เด็กดื่มนม หรือน้ำผลไม้ ไม่ควรให้เด็กดื่มน้ำชา กาแฟ
12. งดอาหารประเภทลูกกวาด ลูกอม น้ำหวานหรือน้ำอัดลม เพราะอาหารเหล่านี้มีรสหวานทำให้เด็กไม่หิว แต่จะมีการเบื่ออาหารแทน และยังทำให้เกิดโรคฟันผุ

สุขภาพและอนามัย

ทศนา แชมมณี และคณะ (2535) กล่าวว่า พัฒนาการทางร่างกายของเด็กปฐมวัย มี 2 ประการคือ สุขภาพและการเจริญเติบโตอย่างเหมาะสมและ พัฒนาการทางการเคลื่อนไหว การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยจึงต้องส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 2 ด้านอย่างครบถ้วน สำหรับการดูแลด้านสุขภาพและอนามัย กรมวิชาการ (2534) เสนอวิธีปฏิบัติดังนี้

1. ชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูงของเด็ก และเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อช่วยให้ทราบอัตราการเจริญเติบโตของเด็ก และสามารถให้ความช่วยเหลือเมื่อเด็กเกิดปัญหาสุขภาพได้ทันที

2. ดูแลรักษาความสะอาดร่างกายของเด็กอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เด็กมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งมีข้อควรปฏิบัติดังนี้

2.1 อาบน้ำอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง ในเวลาเช้าและเย็น ฟอกสบู่ทุกส่วนของร่างกายและล้างด้วยน้ำสะอาด และเช็ดตัวให้แห้ง

2.2 สระผมอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ถึง 2 ครั้ง ด้วยยาสระผม แล้วล้างให้สะอาด เช็ดให้แห้งด้วยผ้าที่สะอาด

2.3 ตัดเล็บมือและเล็บเท้าให้สั้นอยู่เสมอเพื่อไม่ให้เป็นที่สะสมของเชื้อโรค

2.4 ล้างมือและเท้าให้สะอาดอยู่เสมอ โดยเฉพาะบริเวณง่ามมือ ง่ามเท้า และเช็ดเท้าให้แห้ง

2.5 ตรวจสอบและรักษาความสะอาดของฟัน ควรนำเด็กไปตรวจฟันทุก ๆ 6 เดือน เพื่อป้องกันฟันผุ

3. ป้องกันเด็กจากโรคภัยไข้เจ็บ และอุบัติเหตุต่าง ๆ

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (2535) กล่าวถึงการป้องกันเด็กจากโรคภัยต่าง ๆ สามารถทำได้โดยพาเด็กไปตรวจสุขภาพ รับคำแนะนำการเลี้ยงดูและรับวัคซีนสร้างภูมิคุ้มกันโรคเป็นระยะ สำหรับเด็ก 3-6 ปี มีรายละเอียด ดังนี้

อายุ 3 ปี	ตรวจสุขภาพ ติดตามการเจริญเติบโตและพัฒนาการ
อายุ 4 ปี	รับวัคซีนป้องกันโปลิโอ ตอตีบ ไอกรณ บาดทะยัก รับวัคซีนป้องกันหัดเยอรมันและคางทูม
อายุ 5 ปี	รับวัคซีนป้องกันตับอักเสบบ (กระตุ้น)
อายุ 6 ปี	ตรวจสุขภาพ ติดตามการเจริญเติบโตและพัฒนาการ

สำหรับการป้องกันอุบัติเหตุต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับเด็กนั้น จริยาวัตร คมพยัคฆ์ และอุดม คมพยัคฆ์ (2524) แนะนำว่า พ่อ แม่ หรือผู้ปกครองสามารถดูแลเด็ก เพื่อเป็นการลดและป้องกันอุบัติเหตุต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นแก่เด็กได้ดังนี้

3.1 ขณะที่เด็กเล่นควรดูแลอย่างใกล้ชิด ระมัดระวังไม่ให้เกิดพลาดสายตา

3.2 ควรสอนให้เด็กรู้จักวิธีการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุและแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง เช่น การข้ามถนน การสอนว่ายน้ำ

3.3 ควรจัดและดูแลสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกบริเวณบ้านให้อยู่ใน

สภาพปลอดภัยอยู่เสมอ เช่น จัดเก็บอุปกรณ์และของมีคมต่างๆอย่างเป็นระเบียบและพ้นมือเด็ก

3.4 ควรจัดเตรียมเครื่องมือในการปฐมพยาบาลเบื้องต้นไว้ที่บ้านเพื่อจะใช้รักษาพยาบาลเมื่อเด็กเกิดอุบัติเหตุได้ทันที

4. รักษาพยาบาลเมื่อเด็กเจ็บป่วย หรือบาดเจ็บจากอุบัติเหตุอย่างถูกวิธี

5. จัดให้เด็กพักผ่อนอย่างเพียงพอแก่ความต้องการของร่างกาย โดยจัดสภาพแวดล้อมให้เด็กนอนหลับอย่างพอเพียงให้สงบด้วย รวมทั้งให้เด็กพักผ่อนด้วยวิธีการอื่น ๆ เช่น การฟังเพลง การอ่านหนังสือ การฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ในรายการที่เหมาะสมสำหรับเด็กและในเวลาที่เหมาะสมพอควร

6. ให้โอกาสเด็กได้เล่น ออกกำลังกาย เพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลินและผ่อนคลายอารมณ์ พร้อมทั้งจัดหาอุปกรณ์เครื่องเล่นที่เหมาะสม เช่น ลูกบอล ตุ๊กตา ห่วงยาง เป็นต้น

7. จัดหาเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มที่จำเป็นให้แก่เด็กอย่างเพียงพอและเหมาะสมกับฤดูกาล ตลอดจนดูแลรักษาให้สะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ

1.3 การอบรมเลี้ยงดูกับการพัฒนาด้านจิตใจและอารมณ์

เด็กต้องการความรัก ความอบอุ่น ความมั่นคงและความปลอดภัยเป็นพื้นฐานของชีวิต ซึ่งเป็นอาหารที่มีคุณค่าต่อจิตใจของเด็กมากที่สุด อาหารทางร่างกายเพียงอย่างเดียวนั้นจะไม่สามารถสร้างเด็กให้เติบโตเป็นคนโดยสมบูรณ์ เด็กต้องการอาหารทางจิตใจเพื่อส่งเสริมและพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กให้ดีขึ้นด้วย (เยาวภา เดชะคุปต์, 2525) และอารมณ์ก็มีบทบาทสำคัญต่อชีวิตเด็กทุกคน วัยเด็กเล็กเป็นระยะวิกฤตของพัฒนาการทางอารมณ์ การส่งเสริมและช่วยให้เด็กมีความสุข มีความปิติเบิกบานจะเป็นรากฐานสำคัญในการปรับตัว เมื่อเด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ อารมณ์ของเด็กวัยนี้มักจะเป็นไปอย่างเปิดเผย การแสดงอารมณ์มักจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วแต่ก็มักจะเปลี่ยนได้ง่าย และเด็กวัยนี้ยังไม่มี การควบคุมอารมณ์ เมื่อเกิดความรู้สึกเช่นไรก็จะแสดงออกมาทันที (สุรางค์ โค้วตระกูล, 2533)

ออซูเบล (Ausubel อ้างใน ทิศนา ขมมณีและคณะ, 2535) จำแนกประเภทของอารมณ์ออกเป็น 2 ประเภทคือ อารมณ์ดีและอารมณ์ไม่ดี

อารมณ์ดี แบ่งเป็น 4 อารมณ์คือ รัก ดีใจ ชื่นหรือเบิกบาน และสงสารหรือเห็นใจ

อารมณ์ไม่ดี แบ่งเป็น 4 อารมณ์คือ วิตกกังวล กลัว โกรธและก้าวร้าว อิจฉา และริษยา และอารมณ์ถูกทอดทิ้ง

การที่จะส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทางจิตใจและอารมณ์ในทิศทางที่เหมาะสมนั้น พ่อ แม่ และผู้ปกครองต้องมีความเข้าใจที่ถูกต้อง และปฏิบัติต่อเด็กอย่างเหมาะสมตามโอกาส อารมณ์ที่มั่นคงของผู้ใหญ่เป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้เด็กประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้อง (สุมนา พานิช, 2531) กล่าวได้ว่าการที่เด็กมีเจตคติต่อผู้อื่นอย่างไร และมีความสามารถที่จะขจัดความคับข้องใจ

และความเครียดที่เกิดขึ้นได้อย่างไรนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับประสบการณ์ทางอารมณ์ที่เด็กเคยได้รับการปลูกฝังมาจากบ้านในวัยต้น ๆ ด้วยเด็กทุกคนต้องการความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย ต้องการการยอมรับและได้รับความรัก ถ้าขาดสิ่งเหล่านี้ เด็กจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ขาดความมั่นคงทางอารมณ์ การที่เด็กมีความสัมพันธ์อย่างอบอุ่นกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง ทำให้เด็กเรียนรู้การรู้จักทำตัวเป็นมิตรกับผู้อื่นเมื่อเขาโตขึ้น

ความต้องการที่มีความสำคัญที่สุดของเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนเติบโตใหญ่ คือ ครอบครัวยุติธรรมที่ให้ความผาสุกและสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งจะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เด็กเจริญเติบโตอย่างมีความสุขและพัฒนาสิ่งที่ตนมีอยู่ในทางที่ถูกที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวยุติธรรมและสังคม และเพื่อที่จะให้เด็กมีโอกาสพัฒนาทางจิตใจและอารมณ์อย่างเต็มที่ กรมการฝึกหัดครู (2509) เสนอแนวทางให้ พ่อ แม่ ผู้ปกครองสร้างบรรยากาศภายในบ้าน เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางจิตใจและอารมณ์ของเด็กไว้ดังนี้

1. ให้ความรักและต้องการเด็ก พ่อแม่ควรช่วยให้เด็กเกิดความอบอุ่นใจ โดยแสดงว่าพ่อแม่รักเขาจริง ไม่ว่าเขาจะมีรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร หรือเพศอะไรจะคงต้องการเขาตลอดไป โดยมีค่านึงว่าเขาจะเป็นอย่างไรในอนาคต ความรู้สึกที่พ่อแม่มีต่อลูกมีอิทธิพลต่อเขามาก เด็กยังคงต้องการให้พ่อแม่แสดงความรัก ความเมตตาปราณี ต้องการความช่วยเหลือที่จะเตรียมเขาให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมภายนอกครอบครัวได้

2. เข้าใจเอกลักษณ์ของเด็กการช่วยเหลือให้เด็กมีกำลังใจทำในสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้สำเร็จก็คือ ไม่เปรียบเทียบผลสำเร็จของงาน ความสามารถ ทำทาง หรือสิ่งอื่น ๆ ของเด็กกับเด็กอื่น ทำให้เด็กเกิดความวิตกกังวล ผู้ใหญ่อาจพูดถึงความผิดพลาดที่ผ่านไปแล้ว เพื่อให้สิ่งที่ทำไปแล้วเป็นประสบการณ์เรียนรู้สำหรับเด็ก แต่ควรทำในทำนองที่ไม่ให้เด็กคิดว่าผู้ใหญ่ตำหนิ จำเป็นที่จะช่วยให้เด็กรู้ว่ายังมีโอกาสแก้ตัวได้ เป็นการสำคัญที่จะช่วยให้เด็กเข้าใจ และยอมรับความสามารถที่ตนมี ทั้งผู้ใหญ่เองก็ต้องยอมรับความจริงว่า เด็กแต่ละคนมีเอกลักษณ์เจริญเติบโตได้ในขอบเขตที่พันธุกรรมกำหนดไว้และเท่าที่สิ่งแวดล้อมจะอำนวย การจัดสิ่งแวดล้อมดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่ช่วยได้

เด็กที่มีความเข้าใจว่ามนุษย์แต่ละคนต่างกัน หรือมีความสามารถไม่เท่ากันนั้น มักสามารถบอกความแตกต่างระหว่างสิ่งต่าง ๆ ได้ รู้ว่าอะไรต้องทำก่อนและจะหวังผลได้มากน้อยเพียงไร รู้จักเลือกตัดสินใจว่าจะทำอะไรอย่างไร เมื่อโตขึ้นก็จะเป็นผู้ใหญ่ที่ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีสมรรถภาพ

3. ฝึกฝนให้เด็กมีความเชื่อมั่นในตนเอง ความคิดความเข้าใจของเด็กว่าตนไม่ดีสามารถไม่สามารถอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับเจตนาที่พ่อแม่มีต่อเขาเป็นอันมาก ถ้าพ่อแม่เชื่อและบอกให้เด็กรู้ว่าเด็กสามารถ เด็กก็จะได้กำลังใจอย่างมากที่จะช่วยให้ เขามีความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเอง จะทำอย่างนี้ได้โดยที่ผู้ใหญ่ให้โอกาสเด็กได้ทำสิ่งซึ่งอยู่ในขอบเขตกำลังความสามารถของเด็ก เมื่อเด็กทำได้ดี มีความสำเร็จ ความสำเร็จนี้ก็เป็นบันไดช่วยให้เกิดความสำเร็จในสิ่งที

ยากยิ่ง ๆ ขึ้นไป ความสำเร็จที่เกิดขึ้นแต่ละครั้งนั้นเป็นเครื่องมือสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งเป็นเสมือนสิ่งช่วยหรือแรงจูงใจ ที่จะทำการงานต่าง ๆ ได้ต่อไป

4. ปลุกฝังความรู้สึกอบอุ่น มั่นคง ปลอดภัย ทำได้โดยให้เด็กมีประสบการณ์หลาย ๆ ครั้งในการเลือกตัดสินใจในเวลาเดียวกัน เด็กต้องเรียนรู้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีขอบเขต ขอบเขตบางอย่างเด็กเป็นผู้วางแนวได้เอง บางอย่างต้องเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่ที่กำหนดกฎเกณฑ์ นิสัยที่สร้างขึ้นอย่างมีเหตุผลและมีขอบเขตนี้เอง ช่วยให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น มั่นคง ในการใช้ วินัย พ่อแม่ต้องแสดงความเมตตาและทำตนเป็นเพื่อนกับลูก เพื่อว่าลูกจะรู้สึกว่าเป็นของดี ที่สำคัญที่สุดก็คือ วินัยที่ใช้กับเด็ก ต้องให้เด็กเห็นด้วยและยอมรับ เพื่อว่าเขาจะได้อะไรจะได้อะไรจากการรักษาวินัย ทั้งยังสามารถคาดผลที่จะเกิดขึ้นได้จากการกระทำอย่างมีวินัย พ่อแม่ที่ฉลาดย่อมจะรักษากฎที่ตั้งไว้อย่างคงเส้นคงวา การกระทำตามกฎบ้างไม่ทำบ้างจะทำให้เด็กยุ่งใจ และไม่เข้าใจชัดเจนว่าผู้ใหญ่มีความต้องการอย่างไร แต่เมื่อเด็กเจริญวัยขึ้นกฎก็ต้องเปลี่ยนไปด้วย เพื่อให้ตรงกับความต้องการของเด็ก และตรงกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะที่เด็กเติบโตขึ้น

5. ให้อิสราภาพบางประการ เนื่องจากเด็กยังมีประสบการณ์น้อย เด็กย่อมไม่รู้ว่าสิ่งใดเป็นอันตราย ผู้ใหญ่จึงต้องวางขอบเขต และแนะแนวให้เด็กปฏิบัติหรือประพฤติ เด็กต้องการอิสรภาพมากในการคิดและการทำ ซึ่งช่วยให้เขารู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเอง เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่ที่จะต้องหาทางป้องกัน การไม่รู้ข้อแตกต่าง (discrimination) ของสิ่งต่าง ๆ ของเด็กไว้เสียก่อน เด็กจะรู้สึกคับข้องใจต่อคำห้ามปรามต่าง ๆ ของผู้ใหญ่ ทำให้เขารู้สึกว่าขาดอิสรภาพ ไม้มีความอบอุ่นมั่นคง ดังนั้นคำ “อย่า” จึงควรใช้แต่จำเป็นและควรอธิบายให้เด็กเข้าใจ ให้เกิดความพอใจ และเห็นด้วยเสียก่อนผู้ใหญ่ต้องตระหนักว่าเด็กเจริญเติบโตขึ้น ด้วยความไว้วางใจในบุคคลที่ตนเกี่ยวข้องด้วย และต้องการรู้อย่างชัดเจนว่าผู้ใหญ่หวังจะให้เขาทำอะไร อย่างไร เด็กวัยเข้าเรียนกำลังต้องการที่จะแสดง หรือใช้ความคิดของตนเอง เขาใช้การสังเกตว่าคนอื่น ๆ ทำกันอย่างไร แล้วนำบทบาทที่ตนได้สังเกตจดจำไว้นั้นมาใช้ในการเล่น หรือทำกิจกรรมของเขาถ้าผู้ใหญ่ยอมให้เด็กได้ทำในสิ่งที่ไม่เกิดผลร้ายได้บ้าง เด็กย่อมเกิดการเรียนรู้ว่าสิ่งใดควรทำ จะทำอย่างไร และจะได้ผลอย่างไรบ้างสำหรับการกระทำนั้น ๆ

จิตใจและอารมณ์ของเด็กเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนา ที่ต้องการความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง พ่อแม่จะต้องมีความรับผิดชอบ และถือเป็นหน้าที่สำคัญที่จะช่วยกล่อมเกล่าจิตใจของเด็กด้วยความพยายามและความอดทน เด็กทุกคนมีความบริสุทธิ์ของอารมณ์และจิตใจ พ่อแม่ และสิ่งแวดล้อมจะเป็นตัวจักรสำคัญในการ “ปั้น” ให้เด็กมีบุคลิกภาพเช่นใดในอนาคต (นวลศิริ เปาโรหิตย์ และคณะ ,2515)

1.4 การอบรมเลี้ยงดูกับพัฒนาการด้านสังคม

มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่พวก เป็นสังคมมนุษย์ ซึ่งต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์ทุกคน เพื่อให้การอยู่ร่วมกันนั้นเป็นไปอย่างราบรื่นและสงบสุข วัยเด็กเล็กเป็นวัยแห่งการเรียนรู้และเริ่มต้นการใช้ชีวิตอยู่ในสังคม พ่อ แม่ และผู้ปกครองมีหน้าที่ที่จะต้องอบรมสั่งสอนให้เด็กสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข และสามารถประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายเกณฑ์ของสังคม

การพัฒนาด้านสังคมของมนุษย์นั้น ซัลลิแวน (Sullivan อ้างใน สุชา จันทรเฒ, 2527) เชื่อว่า บุคลิกภาพของคนเป็นผลมาจากสังคม และชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ของบุคคลกับสังคมในระยะต่าง ๆ ของชีวิตมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพและการเจริญเติบโต ซึ่งการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กนั้น อีริกสัน (Erikson) กล่าวว่า จำเป็นต้องตอบสนองความต้องการของเด็กในแต่ละวัยรวมทั้งต้องพัฒนาด้านจริยธรรมให้เด็กด้วย ซึ่งตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg) กล่าวว่าขั้นการใช้เหตุผลเข้าจริยธรรมของเด็ก 3-6 ปี อยู่ในขั้นหลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ การให้รางวัลและการลงโทษ จะสามารถนำมาใช้ในการปลูกฝังจริยธรรมให้กับเด็กวัยนี้ได้ และจากการที่เด็ก 3-6 ปี เป็นวัยที่ชอบเลียนแบบ (identification) โดยเฉพาะการเลียนแบบพ่อ แม่ จะทำให้เด็กสามารถเรียนรู้ และยอมรับคุณธรรมบางอย่างได้ สำหรับการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็กวัยนี้ เพื่อให้เด็กอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ,2526)

การอบรมเลี้ยงดูที่ส่งเสริมพัฒนาการทางสังคมแก่เด็ก พ่อ แม่และผู้ปกครองจำเป็นต้องระลึกอยู่เสมอว่า บุคลิกภาพของเด็กวัยก่อนเรียน เกิดจากการได้รับอิทธิพลจากบุคคลในครอบครัวโดยเฉพาะ พ่อ แม่ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบสำคัญในการวางรากฐานของพฤติกรรมต่าง ๆ ให้แก่เด็ก (คณะกรรมการพัฒนาการศึกษาอบรมและเลี้ยงดูเด็ก ,2535) ความสัมพันธ์อย่างอบอุ่นภายในครอบครัว รวมทั้งโอกาสที่จะได้มีประสบการณ์คบหากับบุคคลภายนอกครอบครัว จะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางสังคมได้ดีขึ้น วิธีที่พ่อแม่และผู้ปกครองจะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางสังคมที่ดีมีหลายทางด้วยกัน ทิศนา แชมมณี และคณะ (2535) เสนอหลักการในการส่งเสริมพัฒนาการทางสังคมของเด็ก ในหลักการและรูปแบบการพัฒนาศักยภาพตามวิถีชีวิตไทยไว้ดังนี้

1. การแสดงความรัก ความห่วงใยเด็ก การดูแลเด็กอย่างใกล้ชิดและการปฏิบัติต่อเด็กอย่างเหมาะสมกับลักษณะเฉพาะ ที่แตกต่างกันของเด็กแต่ละคน ช่วยให้เด็กมีสุขภาพจิตที่ดี เกิดความมั่นคงทางจิตใจ เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี

2. การอบรมเลี้ยงดูเด็กในบรรยากาศของความสัมพันธ์ฉันญาติมิตร และสนับสนุนให้เด็ก มีปฏิสัมพันธ์กันฉันญาติมิตร จะช่วยสร้างสรรค์เด็กและสังคมที่มีความอบอุ่น เป็นมิตร เอื้อเฟื้อและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

3. การที่สมาชิกในครอบครัวและชุมชนมีความรัก ช่วยเหลือกัน และแก้ปัญหาขัดแย้งด้วยสันติวิธี จะช่วยให้เด็กเกิดทัศนคติที่ดีต่อเพื่อนมนุษย์ และเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสงบสุข

4. การสนับสนุนให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลต่าง ๆ ได้รับความรู้สึกและการกระทำของผู้อื่น การให้กำลังใจ การให้คำแนะนำช่วยเหลือที่สอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติของเด็กในช่วงแต่ละอายุ จะช่วยให้การพัฒนาการทางสังคมของเด็กเป็นไปอย่างราบรื่นขึ้น

5. เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการทางสังคมจากตัวเองเป็นศูนย์กลางไปสู่การให้ความสำคัญแก่ผู้อื่น การให้โอกาสเด็กได้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลต่าง ๆ ที่ละน้อย โดยเริ่มจากบุคคลใกล้ชิดตัวไปสู่บุคคลไกลตัว จะช่วยให้เด็กพัฒนาไปได้ง่ายขึ้น

6. การฝึกให้เด็กช่วยเหลือตัวเองเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวัน และช่วยเหลือสมาชิกในครอบครัว เป็นการช่วยให้เด็กเรียนรู้บทบาทของตนเองและผู้อื่น รวมทั้งพัฒนาความรู้สึกรับผิดชอบและความร่วมมือกับบุคคลอื่น

7. การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี และปฏิบัติต่อเด็กอย่างมีเหตุผล สามารถช่วยพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการ

8. การให้อิสระแก่เด็กในการเป็นตัวของตัวเอง และฝึกให้แสดงออกอย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ จะช่วยให้เด็กเรียนรู้ที่จะคงความสมดุลระหว่างเอกลักษณ์ของตนกับสังคม

9. การส่งเสริมให้เด็กเล่นและทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน การใช้สิ่งของจากธรรมชาติรอบตัวในการเล่น และการละเล่นของไทยจะช่วยให้เด็กเรียนรู้ทักษะทางสังคมที่จำเป็น รวมทั้งเห็นคุณค่าของธรรมชาติและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน

10. วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงออกถึงการเกื้อกูลระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้านและชาวบ้านกับธรรมชาติ การสืบทอดคุณค่า และเปิดโอกาสให้เด็กได้ใกล้ชิดกับศิลป-วัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมพื้นบ้าน อาทิเช่น ดนตรี นาฏศิลป์ ศิลปะ สถาปัตยกรรม ภาษา ตัวเลข และการแต่งกายแบบไทย จะทำให้เด็กรู้ที่มาของตน เกิดความภาคภูมิใจในตนเองและท้องถิ่น และพัฒนารากฐานที่มั่นคงสำหรับชีวิตและสังคมต่อไป

11. เด็กปฐมวัยของไทยควรได้รับการปลูกฝังจิตสำนึกในความเป็นไทยให้เห็นความสำคัญ และคุณค่าของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เนื่องจากเป็นสถาบันที่เป็นความมั่นคงของชาติ และเพื่อดำรงความเป็นไทยสืบต่อไป

12. การให้โอกาสเด็กได้เรียนรู้จากสื่อมวลชนภายใต้คำแนะนำที่เหมาะสมจากผู้ใหญ่ และฝึกให้เด็กรู้จักคิดและตัดสินใจเลือกรับสิ่งต่าง ๆ อย่างฉลาดเป็นกระบวนการที่สำคัญสำหรับเด็กในการเรียนรู้ในสังคมแห่งข่าวสารข้อมูล

13. การส่งเสริมให้เด็กเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อการดำรงชีวิต รู้จักรักษาสาธารณสมบัติและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ช่วยให้เด็กมีความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม

14. การสังเกตพฤติกรรมของเด็ก การป้องกันและการแก้ไขพฤติกรรมทางสังคมที่ไม่เหมาะสมของเด็กตั้งแต่ต้น สามารถช่วยพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคมของเด็กให้เป็นไปอย่างมั่นคงและถาวร

15. การช่วยฝึกทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยในด้านที่ยังพัฒนาไปได้ช้ากว่าด้านอื่น จะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางสังคมโดยภาพรวมดีขึ้น

16. การปฏิบัติต่อเด็กต่างเพศ และลำดับการเกิดโดยเสมอภาคกันอย่างสม่ำเสมอ การช่วยคุ้มครอง และรักษาลิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กอันเป็นสิทธิที่เด็กควรจะได้รับในฐานะเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม

พัชรี สวนแก้ว (2536) เสนอแนวทางดำเนินการสำหรับการสำหรับครอบครัวหรือพ่อแม่และผู้ปกครองในการส่งเสริมพัฒนาการทางสังคมของเด็ก ดังนี้

1. การตอบสนองความต้องการพื้นฐานของเด็กอย่างเพียงพอ พ่อ แม่ ผู้ปกครองควรดูแลให้เด็กได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานอย่างเพียงพอ ตามความต้องการของเด็กแต่ละวัยและแสดงความรักต่อเด็ก โดยการแสดงความห่วงใยโดยถ่มลูกอยู่เสมอ หาเวลาเล่นกับลูกบ้าง พูดคุยกับลูกและให้โอกาสลูกได้ปรึกษาหารือ หากต้องการสั่งสอนหรือลงโทษลูก ควรทำด้วยเหตุผลอย่าใช้อารมณ์

2. การสร้างสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก ด้วยการทำให้เด็กมีการเรียนรู้ที่ดีซึ่งอาจจะทำได้โดย

2.1 จัดให้เด็กพบสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อพัฒนาการของเด็ก

2.1.1 ให้เด็กได้เผชิญสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง เพื่อฝึกให้เด็กใช้ความคิดริเริ่มและสร้างความมั่นใจในตนเอง

2.1.2. สิ่งแวดล้อมที่จัดให้เด็กต้องเหมาะสมกับความสามารถของเด็กแต่ละวัย เหมาะสมกับความถนัดของเด็กแต่ละคน และหากพฤติกรรมที่ตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นพฤติกรรมที่อาจเป็นอันตรายต่อตัวเด็กหรือเป็นพฤติกรรมที่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นหรือส่วนรวมควรหยุดยั้ง

2.2 การเป็นตัวอย่างที่ดีให้เด็กเลียนแบบ หรือหาตัวแบบที่เหมาะสมให้เด็กเลียนแบบ การที่เด็กมีความต้องการสร้างบุคลิกภาพเฉพาะตัว ทำให้เด็กรับเอาบุคลิกของคนอื่น ๆ มาคนละเล็กคนละน้อย และปรุงแต่งเป็นบุคลิกของตนเอง บุคคลที่เด็กชอบเลียนแบบมักเป็นบุคคลที่เด็กเกิดความประทับใจ เช่น พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครู ดาราภาพยนตร์ นักร้อง นักกีฬา ฯลฯ การนำเอาประวัติและผลงานของบุคคลตัวอย่างมาเล่าให้เด็กฟัง เป็นวิธีหาตัวแบบที่เหมาะสมให้เด็กวิธีหนึ่ง นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวก็มีความสำคัญเช่นกัน การที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ปฏิบัติต่อเด็ก ๆ และปฏิบัติต่อคนอื่น ๆ รวมทั้งการกระทำต่าง ๆ ของพ่อแม่ ผู้ปกครอง เช่น การสูบบุหรี่ การเล่นการพนัน ล้วนเป็นแบบอย่างที่เด็กสามารถเลียน

แบบได้ทุกครั้ง ดังนั้นการกระทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อให้เด็กเลียนแบบจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กเป็นอย่างมาก

3. การยอมรับในสิทธิของความเป็นคนของเด็ก เลี้ยงดูเด็กอย่างมีเหตุผล ให้เด็กมีสิทธิเสรีภาพ และการยอมรับในสิทธิความเป็นคนของเด็ก โดย

3.1 ผู้ปกครองควรมองพฤติกรรมของเด็กด้วยความรู้สึกของเด็ก ต้องเข้าใจเด็ก

3.2 ผู้ปกครองควรให้อิสระในการที่เด็กจะเลือกทำในสิ่งที่ตนต้องการ แต่ต้องควบคุมด้วยการกระทำที่ไม่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกัน หรือเป็นอันตรายต่อผู้อื่น

3.3 ผู้ปกครองไม่ควรเปรียบเทียบเด็กของตนเองกับผู้อื่น เพราะเด็กแต่ละคนย่อมแตกต่างกัน การเปรียบเทียบเด็กคนอื่นที่เก่งกว่าจะทำให้เด็กเกิดปมด้อย หรือทำให้เด็กเกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อเพื่อน ๆ

1.5 การอบรมเลี้ยงดูเด็กกับพัฒนาการด้านสติปัญญา

พัฒนาการด้านสติปัญญาของมนุษย์เป็นกระบวนการที่ซับซ้อน ซึ่งเกี่ยวกับการปรับตัวทางชีววิทยา โดยการรวมองค์ประกอบด้านประสบการณ์ ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านพันธุศาสตร์เข้าด้วยกัน (สุมณ อมรวิวัฒน์ และคณะ ,2532) และเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเสียชีวิตไป ช่วงเวลาที่พัฒนาการทางสมองของมนุษย์เป็นไปอย่างรวดเร็วและเป็นฐานของการพัฒนาด้านสติปัญญาในขั้นต่อ ๆ ไปคือ อายุ 0-6 ปี การได้รับอาหารที่มีประโยชน์อย่างเพียงพอ และการได้รับการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ต่าง ๆ ภายในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม จะทำให้เด็กมีพัฒนาการทางสติปัญญาที่เหมาะสมต่อไป

พัฒนาการด้านสติปัญญา

เพียเจต์ (Piaget อ้างใน ทิศนา แชนมณีและคณะ,2535) กล่าวว่า พัฒนาการทางสติปัญญาจะเป็นไปตามวัย เกิดไปตามลำดับขั้นต่อเนื่องกันไป พัฒนาการทางสติปัญญาตามทฤษฎีของเพียเจต์มีลำดับขั้นดังนี้

1. ขั้นประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensorimotor Stage) เริ่มตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 2 ปี เป็นขั้นที่เด็กเรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ เช่น ปาก หู ตา เด็กเรียนรู้จากการสัมผัส จับต้องสิ่งแวดล้อมรอบตัว

2. ขั้นความคิดก่อนปฏิบัติการ (Pre-operational Stage) ตั้งแต่อายุ 2-6 ปี เด็กเริ่มเรียนรู้ภาษาและเข้าใจสัญลักษณ์ หรือใช้เครื่องหมาย ทำทาง ในการสื่อความหมาย เด็กเริ่มพัฒนาความสามารถในการรู้จักสิ่งที่เป็นตัวแทน (Representation) ในระยะนี้โครงสร้างทางสติปัญญาจะเป็นแบบง่าย ๆ การรับรู้ดีขึ้นแต่ยังไม่สามารถหาเหตุผลอ้างอิงได้ และเด็กจะมีความเชื่อในความคิดของตนเองอย่างมาก เนื่องจากมีความยึดตนเองเป็นศูนย์กลางอยู่มาก (Egocentric)

เด็กสามารถเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่ และมีปฏิกิริยาต่อสิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็ว แต่เด็กในวัยนี้ยังไม่สามารถคิดย้อนกลับได้ (Irreversibility)

3. **ขั้นปฏิบัติการคิดแบบรูปธรรม (Concrete Operational Stage)** อยู่ในช่วงอายุ 7-11 ปี เด็กสามารถรับรู้เกี่ยวกับรูปธรรมได้ดี สามารถให้เหตุผลกับสิ่งที่มองเห็นได้ เริ่มรู้จักสร้างกฎเกณฑ์ จัดหมวดหมู่ แบ่งพวกและเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ได้ดี เริ่มคิดเป็นนามธรรมได้บ้าง

4. **ขั้นปฏิบัติการคิดแบบนามธรรม (Formal Operational Stage)** อายุ 11-15 ปี เป็นช่วงที่เด็กคิดหาเหตุผลอย่างมีระบบ และเรียนรู้กับสิ่งที่เป็นามธรรมได้ดีขึ้น สามารถคาดคะเนตั้งสมมุติฐาน และแก้ปัญหาได้ มีความคิดหาเหตุผลแบบตรรกศาสตร์เป็นขั้นเกิดพัฒนาการทางสติปัญญาอย่างสมบูรณ์เด็กวัยนี้จะมีความคิดเท่าผู้ใหญ่แตกต่างกันที่คุณภาพเพราะประสบการณ์ต่างกัน

ดังนั้นเด็กปฐมวัยในช่วงอายุ 3-6 ปี จึงมีพัฒนาการทางสติปัญญาอยู่ในขั้นที่ 2 การพัฒนาและส่งเสริมในเด็กมีระดับความสามารถทางสติปัญญาที่เหมาะสมตามวัยนั้น พ่อ แม่ หรือผู้ปกครอง มีบทบาทที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กมีความพร้อมด้านสติปัญญาอย่างเพียงพอได้ เขียวภาเดชะคุปต์ (2525) ให้แนวทางสำหรับ พ่อ แม่ หรือผู้ปกครองไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมความสนใจของเด็กเมื่อสังเกตพบว่าเด็กมีความสนใจสิ่งใด ควรส่งเสริมในสิ่งนั้น เช่น

1.1 จัดอุปกรณ์ต่าง ๆ จะช่วยให้เด็กได้ใช้กล้ามเนื้อมือ ตา และประสาทตากับกล้ามเนื้อจะได้ทำงานประสานกันดีขึ้น

1.2 จัดหาหนังสือภาพนิทานที่เหมาะสมกับเด็กเพราะเด็กสนใจภาพและนิทานชอบดูภาพ และให้ผู้ใหญ่เล่าเรื่องตามภาพ

1.3 จัดหาอุปกรณ์การเล่นที่เหมาะสมกับวัย เช่น ภาพตัดต่อ เป็นต้น

1.4 พาเด็กไปชมภาพยนตร์ที่ดีและเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศให้เด็ก เด็กอายุ

3-6 ปี ชอบภาพยนตร์การ์ตูน ภาพนิทานอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์

2. ส่งเสริมให้เด็กได้ฝึกคิด และแก้ปัญหาต่าง ๆ

3. ส่งเสริมให้เด็กมีความเชื่อมั่นในตนเอง

4. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็ก

5. ส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสทำในสิ่งที่ตนสนใจ

6. ส่งเสริมทักษะทางภาษา เพื่อให้มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ทางภาษาต่อไป

7. ส่งเสริมให้เด็กรู้จักสังเกต และสนใจสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว

8. ส่งเสริมความรับผิดชอบในการทำงานต่าง ๆ

การอบรมเลี้ยงดู เป็นกระบวนการที่มีความหมายสำคัญต่อ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ การอบรมเลี้ยงดูเพื่อการพัฒนาจึงยังมีความสำคัญ และมีความซับซ้อนยิ่งขึ้นโดยเฉพาะการพัฒนาอย่างสมบูรณ์ (Total Development) ซึ่งหมายถึง การพัฒนาให้ถึงพร้อมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจและอารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา พ่อ แม่ หรือผู้ปกครอง คือ ผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญที่สุดในการอบรมเลี้ยงดู การมีความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาและพัฒนาการของเด็ก การรู้จักเลือกใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความต้องการและวัยของเด็ก ภายใต้การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การกระทำตนเป็นเป็นแบบอย่างที่ดี การให้การอบรมเลี้ยงดูอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องด้วยความรักเป็นวิถีทางที่ทำให้พ่อ แม่ ผู้ปกครองสามารถพัฒนาเด็กให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพต่อไป

1.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดู

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2536) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาสภาพการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน” การวิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาสภาพครอบครัว ความพร้อมในการมีบุตร การอบรมเลี้ยงดูบุตร ความเชื่อและการปฏิบัติตนของบิดามารดา ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาการของเด็ก ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นข้อมูลเกี่ยวกับ สภาพการอบรมเลี้ยงดูเด็ก และความเชื่อในการเลี้ยงดูเด็กอายุ 0-3 ปี ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ บิดา มารดา ของเด็ก ที่มีบุตรอยู่ในช่วงอายุ 0-3 ปี จำนวน 789 ครอบครัว จาก 4 ภูมิภาค 1 ภาคภูมิศาสตร์ละ 1 จังหวัด จังหวัดละ 1 อำเภอ คือ อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่ อำเภอศิขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และอำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี โดยการสัมภาษณ์จากความทรงจำของบิดามารดาที่มีต่อการเลี้ยงดูบุตร พัฒนาการของเด็กวัยต่าง ๆ กรณีที่เด็กยังเล็กมาก ให้บิดา มารดาตอบตามความรู้หรือประสบการณ์ที่เคยพบมา และถามความรู้ของบิดามารดาในการที่จะอบรมเลี้ยงดูบุตรต่อพฤติกรรมที่ได้ตั้งเป็นคำถาม โดยมีกรอบการสัมภาษณ์ให้ผู้สัมภาษณ์ซักถามเพื่อความครบถ้วนของข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ รวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนกรกฎาคมถึง กันยายน 2534 ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ในด้านน้ำหนักตัวของเด็ก พิจารณาโดยใช้เกณฑ์มาตรฐานน้ำหนัก ส่วนสูง และเครื่องบ่งชี้ภาวะโภชนาการอื่น ๆ ของประชาชนไทย จากกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข 2530 และคำนวณแบ่งกลุ่มเด็กขาดอาหารตามวิธีของโกเมซ พบว่า เด็กเพศหญิงที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีน้ำหนักตัวแรกเกิดต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน คิดเป็นร้อยละมากกว่าเด็กเพศชาย และในช่วงอายุ 0-36 เดือน เด็กเพศหญิงอยู่ในภาวะทุพโภชนาการมากกว่าเพศชายเช่นเดียวกัน โดยเด็กในจังหวัดสุรินทร์อยู่ในภาวะทุพโภชนาการถึงร้อยละ 30 และมีถึงร้อยละ 2.5 เป็นเด็กที่ขาดสารอาหารอยู่ในระดับ 3 ซึ่งมากกว่าเด็กในจังหวัดอื่น ๆ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

2. ประมาณร้อยละ 90 ของครอบครัวที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มารดาเป็นผู้ทำหน้าที่เลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง อาจมีญาติช่วยบ้างในบางกิจกรรม ยกเว้นในจังหวัดสุรินทร์ ที่มารดาเป็นผู้รับผิดชอบดูแลเด็กเพียงคนเดียว

3. ครอบครัวที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดปัตตานีมีบุตรมากกว่าในจังหวัดอื่น ๆ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นเพราะความเชื่อทางศาสนาซึ่งถือว่าเด็กเป็นพรจากพระอัลลาห์ การกระทำใด ๆ ที่มีส่วนไปขัดขวางการให้กำเนิดจะเป็นบาป

4. บิดา มารดา ของเด็กอายุ 0-3 ปี เป็นกลุ่มตัวอย่าง ส่วนมากมีอายุอยู่ในช่วง 21-35 ปี บิดามารดามากกว่าร้อยละ 75 จบการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา อาชีพส่วนใหญ่คือ เกษตรกรรมและรับจ้าง มารดาในจังหวัดปัตตานี ประมาณร้อยละ 50 ไม่ได้ทำงานนอกบ้าน บิดา มารดา ในจังหวัดแพร่ และสุรินทร์ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ ในจังหวัดปัตตานีเกือบทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม ส่วนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีบิดา มารดา นับถือศาสนาอิสลามบ้างเล็กน้อย

5. ประมาณร้อยละ 50 ของครอบครัวที่เป็นกลุ่มตัวอย่างต้องการมีบุตร 2 คน มีครอบครัวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาประมาณร้อยละ 16 ของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการมีบุตรคนเดียว และครอบครัวในจังหวัดปัตตานีต้องการมีบุตรตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป

บิดา มารดาประมาณร้อยละ 70 ของกลุ่มตัวอย่างคุมกำเนิดด้วยวิธีต่าง ๆ ได้แก่ กินยา ใช้สมุนไพรรักษาหรือฝังยา ใส่ห่วง นับวันปลอดภัย และทำหมัน ผู้ที่ให้ความรู้ในการคุมกำเนิดส่วนใหญ่ คือ แพทย์และเจ้าหน้าที่อนามัย

6. บิดา มารดา ประมาณร้อยละ 90 มีความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตนในขณะตั้งครรภ์ ไม่ว่าจะเป็นการรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การพักผ่อน แต่เพราะความยากจนและความจำเป็นในการประกอบอาชีพ ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามความรู้ได้ เช่น ขณะที่ตั้งครรภ์ไม่สามารถบำรุงครรภ์ได้ เนื่องจากยากจนต้องรับประทานเท่าที่มี ในขณะตั้งครรภ์มารดาต้องทำงานหนัก อาทิ ขุดดิน ทาบน้ำ ยกของหนัก เป็นต้น และไม่มีเวลาอนพักผ่อนในช่วงเวลากลางวัน

7. มารดาประมาณร้อยละ 87 ของกลุ่มตัวอย่าง ฝากครรภ์ที่สถานอนามัย หรือโรงพยาบาล แต่มีมารดาประมาณร้อยละ 30 ของกลุ่มตัวอย่างที่ยังคลอดบุตรที่บ้านกับผดุงครรภ์โบราณหรือกับหมอดำแย โดยให้เหตุผลว่า ประหยัด สะดวก คุ้นเคย และอุ่นใจกว่า

8. แหล่งความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตนในขณะตั้งครรภ์ของบิดา มารดา คือ บุคคลใกล้ชิด ได้แก่ พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง เพื่อน ๆ และแพทย์หรือเจ้าหน้าที่อนามัย สื่อมวลชนมีบทบาทในเรื่องนี้น้อยมาก

9. ด้านการเลี้ยงดูเด็ก มารดาประมาณร้อยละ 65 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างให้ลูกดื่มนมแม่เมื่อแรกเกิด โดยมารดาที่ประกอบอาชีพนอกบ้านให้ลูกหย่านมเร็วกว่ามารดาที่อยู่กับบ้าน

หรือมารดาที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม หรืออาชีพอิสระอื่น ๆ ส่วนการให้อาหารเสริมมารดาส่วนใหญ่ให้ตามเกณฑ์ที่ทฤษฎีทางการแพทย์กำหนด มีมารดาเพียงส่วนน้อยที่ยังคงให้อาหารเสริมแก่เด็กเมื่อเด็กอายุน้อยเกินไป

10. การดูแลและป้องกันการเจ็บป่วยของเด็ก ยังมี บิดา มารดา ประมาณร้อยละ 10 ของกลุ่มตัวอย่าง ที่ยังไม่เข้าใจและไม่เห็นความสำคัญของการให้วัคซีนป้องกันโรค โดยให้เหตุผลว่า หลังจากเด็กรับวัคซีนครั้งแรก และพบว่ามิใช่จึงไม่พาไปรับวัคซีนอีก และอีกเหตุผลหนึ่งคือ เด็กไม่ได้เจ็บป่วยยังสบายดี ไม่จำเป็นต้องฉีดยา

11. บุคคลที่เด็กเล่นด้วยส่วนมากคือ บุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็กและคนในครอบครัว แต่มีเด็กถึงร้อยละ 13 ที่ต้องเล่นคนเดียว

12. การส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก บิดา มารดา ได้พยายามฝึกให้เด็กมีพัฒนาการตามวัย ไม่ว่าจะเป็นการตีมนมหรือตีม้น้ำจากแก้ว การตัดอาหารเข้าปาก การฝึกให้เด็กบอกเมื่อต้องการขับถ่าย การอาบน้ำ การแต่งตัว และการเก็บของเล่นเข้าที่ และฝึกจริยธรรมในระดับพื้นฐานให้แก่เด็กวัยนี้ เช่น ฝึกไหว้ผู้ใหญ่ (ภาษาอิสลาม คือ สลาม) การช่วยเหลืองานบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ ถูบ้าน พับผ้า การกล่าวขอบคุณ การพูดขอโทษ การมีเมตตาต่อสัตว์ การรู้จักการให้อภัย และการมีระเบียบวินัย

13. ในด้านความเชื่อของ บิดา มารดา ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก บิดา มารดาส่วนมากมีความเชื่อในเรื่องการดูแล และป้องกันการเจ็บป่วยของเด็ก มากกว่าการอบรมเลี้ยงดูด้านอื่น ๆ กล่าวคือ บิดา มารดามากกว่าร้อยละ 50 มีความเชื่อในเรื่อง การรักษาเด็กตาเจ็บโดยใช้น้ำมันแม่หยอด การกวาดยาเพื่อรักษาอาการตัวร้อนของเด็ก การให้เด็กกินยาเขียวเพื่อกระทุ้งให้หลุดออก และการรักษากระดูกหักด้วยเวทย์มนต์คาถา ส่วนความเชื่อในการปฏิบัติตนหลังคลอดของมารดาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการห้ามอาบน้ำ สระผม ตัดเล็บ ในปัจจุบันมีมารดาที่ปฏิบัติตามความเชื่อนี้น้อยมาก นอกจากนี้ความเชื่อในด้านการอบรมเลี้ยงดูด้านอื่น ๆ แตกต่างกันไปตามภาคภูมิศาสตร์

14. เด็กที่มีไข้ลูกคนเดียว เด็กที่มีไข้ลูกคนแรกมารดาไปฝากครรภ์เมื่ออายุครรภ์มาก (อายุครรภ์ไม่ต่ำกว่า 6 เดือน) มารดามีความรู้เกี่ยวกับการพักผ่อนในเวลาช่วงกลางวันในขณะตั้งครรภ์ เด็กที่มารดามีอาชีพอื่นที่มีไข้เกษตรกรรมหรือรับจ้าง มีน้ำหนักตัวแรกเกิดมากกว่าเด็กที่มีลักษณะตรงข้าม

15. เด็กที่ได้ตีมนมในช่วงอายุ 0-3 ปี เด็กที่ได้รับการฝึกให้รับประทานอาหารได้ครบทุกประเภทโดยไม่บังคับ เด็กเพศชาย เด็กที่มีการเจริญเติบโตเป็นปกติ เด็กที่พ่อแม่มีวิธีการดูแลเบื้องต้นเมื่อเด็กอาเจียนถูกต้องตามหลักวิชา แต่วิธีป้องกันการอาเจียนไม่ถูกต้อง เด็กที่ไม่ได้ตีมนมแม่และนมผสมควบคู่กัน เด็กที่แม่เป็นเกษตรกร มีน้ำหนักตัวเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยในแต่ละเดือนมากกว่าเด็กที่มีลักษณะตรงข้าม

16. เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตาม คือ อายุที่เริ่มฝึกให้เด็กช่วยเหลือตัวเองในด้านต่าง ๆ ได้แก่ อายุที่เริ่มฝึกให้เด็กดื่มนมหรือดื่มน้ำจากแก้ว อายุที่เริ่มฝึกให้เด็กตักอาหารเข้าปาก อายุที่เริ่มฝึกให้เด็กรู้จักบอกเมื่อต้องการขับถ่าย อายุที่เริ่มฝึกให้เด็กอาบน้ำเอง อายุที่เริ่มฝึกให้เด็กแต่งตัวเอง และอายุที่เริ่มฝึกให้เด็กเก็บของเล่นเข้าที่ กับตัวพยากรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา อาชีพ การนับถือศาสนา การปฏิบัติตามความเชื่อต่างๆ ในการอบรมเลี้ยงดู รายได้ของครอบครัว แหล่งความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก และวิธีการเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งสรุปเฉพาะตัวพยากรณ์ที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามตั้งแต่ 3 ตัวขึ้นไป ดังนี้

เด็กที่บิดามีได้มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จะฝึกให้เด็กดื่มนม หรือน้ำจากแก้ว ตักอาหารเข้าปาก และรู้จักบอกเมื่อต้องการขับถ่าย เมื่ออายุไม่เกิน 24 เดือน

เด็กที่มารดาได้มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า หรือปวช. จะได้รับการฝึกให้ดื่มนมหรือดื่มน้ำจากแก้ว รู้จักบอกเมื่อต้องการขับถ่ายเมื่ออายุไม่เกิน 24 เดือน และได้รับการฝึกให้แต่งตัวเองเมื่อเด็กอายุไม่เกิน 36 เดือน เด็กที่บิดามารดาไม่ปฏิบัติตามความเชื่อที่ว่า การฝึกนิสัยเรื่องความสะอาด การกินอยู่หลับนอนเป็นสิ่งไม่จำเป็น โตขึ้นเด็กก็ทำได้เอง จะได้รับการฝึกให้รู้จักบอกเมื่อต้องการขับถ่าย อาบน้ำเอง และเก็บของเล่นเข้าที่ เมื่ออายุไม่เกิน 24 เดือน และเด็กที่เล่นกับบุคคลอื่นที่มีใช้พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง จะได้รับการฝึกให้ดื่มนมหรือดื่มน้ำจากแก้ว รู้จักบอกเมื่อต้องการขับถ่าย อาบน้ำเอง และเก็บของเล่นเข้าที่

17. เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตาม คือ การฝึกกิจกรรมการอ่านและการอบรมเด็ก ได้แก่ การฝึกให้เด็กไหว้ผู้ใหญ่ การฝึกให้เด็กช่วยเหลืองานบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ การฝึกให้เด็กพูดขอโทษ การฝึกให้เด็กกล่าวคำขอบคุณ การฝึกให้เด็กมีเมตตาต่อสัตว์ การรู้จักให้อภัย และการมีระเบียบวินัย กับตัวพยากรณ์เช่นเดียวกันกับข้อ 3 ซึ่งในที่นี้สรุปเฉพาะตัวพยากรณ์ที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตั้งแต่ 3 ตัวขึ้นไป ดังนี้

เด็กที่บิดามีได้มีอาชีพเกษตรกรรม จะได้รับการฝึกให้ช่วยเหลืองานบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ ฝึกให้พูดข เด็กที่บิดามารดาสังเกตพบว่า เจริญเติบโตช้าเมื่อเทียบกับเด็กวัยเดียวกัน จะได้รับการฝึกให้ช่วยเหลืองานบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ การพูดขอโทษ และรู้จักการให้อภัย

รัตนา ศิริพานิช (2531) ศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการเลี้ยงดูและความพร้อมทางการเรียนของเด็กวัยแรกเข้าเรียนในแหล่งเสื่อมโทรม” มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพของการอบรมเลี้ยงดูเด็กกับความพร้อมทางการเรียนของเด็กวัยแรกเข้าเรียน กลุ่มตัวอย่างคือเด็กวัยแรกเข้าเรียนประมปีที่ 1 จากโรงเรียนในแหล่งเสื่อมโทรมทั้งจากกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด จำนวน 209 คน และโรงเรียนที่ไม่ใช่แหล่งเสื่อมโทรมคือโรงเรียนประถมสาธิตวิทยาลัยครูสวนสุนันทา และโรงเรียนประถมศึกษาศรีธรรมศาสตร์ จำนวน 159 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 368 คน ผลวิจัยพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูเด็กและคะแนนความพร้อมทางการเรียนของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด มีความสัมพันธ์ทุกค่า

ทุกด้าน คือ พัฒนาการทางร่างกาย พัฒนาการทางอารมณ์-สังคม พัฒนาการทางจริยธรรม พัฒนาการทางสติปัญญา มีความสัมพันธ์ระหว่างกันไปในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทั้งหมด ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนความพร้อมทางการเรียนทุกตอนทั้ง 6 ตอน ได้แก่ ความเข้าใจในการฟัง ความสามารถในการจำแนกภาพที่คล้ายคลึงกันได้ด้วยสายตา ความสามารถในการรู้ความหมายของคำ ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับจำนวน ความสัมพันธ์ระหว่างสายตาและกล้ามเนื้อมือ และความสามารถในการทำตามคำสั่งมีค่าความสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นบวก และมีนัยสำคัญทางสถิติทุกค่า

ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการอบรมเลี้ยงดูทั้ง 4 ด้าน ทั้งของกลุ่มตัวอย่างจากโรงเรียนในแหล่งเสื่อมโทรม และทั้งของกลุ่มตัวอย่างจากโรงเรียนที่ไม่ใช่แหล่งเสื่อมโทรมมีความสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นบวก และมีนัยสำคัญทางสถิติทุกค่า ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนความพร้อมทางการเรียนรู้ทุกตอนทั้ง 5 ตอนของกลุ่มตัวอย่างจากโรงเรียนในแหล่งเสื่อมโทรมมีค่าสหสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นบวก และมีนัยสำคัญทางสถิติทุกค่า

ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการอบรมเลี้ยงดูเด็กและคะแนนความพร้อมทางการเรียนของกลุ่มตัวอย่างจากโรงเรียนในแหล่งเสื่อมโทรม เป็นไปในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเพียงบางค่าเท่านั้น ที่เหลือออกนั้นความสัมพันธ์ต่ำ และไม่มีความนัยสำคัญทางสถิติ ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการอบรมเลี้ยงดูเด็กและคะแนนความพร้อมทางการเรียน ที่มีความสัมพันธ์กันไปในทางบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติได้แก่ พัฒนาการทางร่างกายและความสามารถในการทำตามคำสั่ง พัฒนาการทางอารมณ์-สังคม และความเข้าใจในการฟัง พัฒนาการทางอารมณ์-สังคม และความสามารถในการจำแนกภาพที่คล้ายคลึงกันได้ด้วยสายตา พัฒนาการทางอารมณ์-สังคม และความสัมพันธ์ระหว่างสายตาและกล้ามเนื้อมือ พัฒนาการทางอารมณ์-สังคมและความสามารถในการทำตามคำสั่ง พัฒนาการทางอารมณ์-สังคมและความสามารถในการทำตามคำสั่ง พัฒนาการทางจริยธรรมและความสามารถในการทำตามคำสั่ง พัฒนาการทางสติปัญญาและความสามารถในการทำตามคำสั่ง และพัฒนาการในการอบรมเลี้ยงดูเด็กทุกด้านและความสามารถในการทำตามคำสั่ง

ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการอบรมเลี้ยงดูเด็ก และคะแนนความพร้อมทางการเรียนของกลุ่มตัวอย่าง จากโรงเรียนที่ไม่ใช่แหล่งเสื่อมโทรมมีเพียงบางค่าเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์ไปในทางบวก และมีนัยสำคัญทางสถิติได้แก่ พัฒนาการทางจริยธรรมและความสามารถในการจำแนกภาพที่คล้ายคลึงกันได้ด้วยสายตา พัฒนาการทางจริยธรรมและความคิดรวบยอดเกี่ยวกับจำนวน พัฒนาการทางจริยธรรมและความพร้อมทางการเรียนทุกด้าน พัฒนาการทางสติปัญญา และความสามารถในการรู้ความหมายของคำ พัฒนาการในการอบรมเลี้ยงดูเด็กทุกด้านและความคิดรวบยอดเกี่ยวกับจำนวน

จรรยา สุวรรณทัต และคณะ (2529) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนคติของ ปู่ ย่า ตา ยาย และบิดามารดาที่มีต่อกันในเรื่อง การอบรมเลี้ยงดูเด็กและผลที่มีต่อลักษณะพฤติกรรมบางประการของเด็ก” โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยบุคคลในช่วงสามอายุของแต่ละครอบครัวขยาย ซึ่งประกอบด้วยเด็กก่อนวัยเรียนจำนวน 100 คน แบ่งเป็นชาย 52 คน หญิง 48 คน บิดามารดาของเด็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 คน ปู่หรือย่าหรือตาหรือยายของเด็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้ร่วมกับบิดามารดาในการอบรมเลี้ยงดูเด็กจำนวน 100 คน และครูประจำชั้นของเด็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลเด็กอยู่ที่โรงเรียนจำนวน 20 คน ผู้วิจัยใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) ในการสุ่มโรงเรียนอนุบาลทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัดใกล้เคียงกับกรุงเทพมหานคร ได้จำนวนโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร 5 โรงเรียน และต่างจังหวัดจำนวน 4 โรงเรียน เด็กอนุบาลที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างนี้ต้องเป็นเด็กที่อาศัยอยู่ในครอบครัวขยาย ซึ่งมี ปู่หรือย่าหรือตาหรือยาย และบิดามารดา ร่วมกันในการอบรมเลี้ยงดู โดยใช้แบบสอบถามวัดทัศนคติต่อการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ ดังนี้คือ ความเชื่อ ปรัชญา และวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่สำคัญ ๆ การตอบสนองความต้องการพื้นฐานของเด็ก กระบวนการอบรมเลี้ยงดูเด็กเพื่อให้เข้ากับสังคม ระเบียบวินัยและจริยธรรม และการส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก ใช้แบบสังเกตวัดลักษณะพฤติกรรมในการเข้าสังคมของเด็ก และแบบวัดความพร้อมทางด้านการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า บิดา มารดา เป็นผู้ตัดสินใจเองว่าจะอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างไร ส่วนการตัดสินใจในเรื่องการอบรมเลี้ยงดู แหล่งที่ได้รับความรู้ในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูรวมทั้งการปฏิบัติตามแหล่งความรู้ดังกล่าว พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ ทั้งของ ปู่ ย่า ตา ยาย ของบิดามารดา เมื่อพิจารณารวมทุกด้าน ปู่ ย่า ตา ยาย และบิดามารดา มีทัศนคติทางบวกในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กสอดคล้องกัน บุคคลสองช่วงอายุมีทัศนคติสอดคล้องกัน แต่ยังไม่ถึงขั้นมีนัยสำคัญ

เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีปริมาณความขัดแย้งระหว่าง ปู่ ย่า ตา ยาย กับบิดามารดาในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูในระดับที่แตกต่างกัน มีความพร้อมในด้านการเรียนและมีลักษณะพฤติกรรมทางเข้าสังคมไม่แตกต่างกัน ผลการเปรียบเทียบทัศนคติต่อการอบรมเลี้ยงดูภายในกลุ่มของปู่ ย่า ตา ยาย พบว่า ปู่ ย่า ตา ยายที่มีถิ่นที่อยู่ในกรุงเทพมหานครมีทัศนคติต่อการเลี้ยงดูเด็กดีกว่า ปู่ ย่า ตา ยาย ที่อยู่ในต่างจังหวัด ส่วนปู่ ย่า ตา ยาย ที่มีระดับการศึกษาสูงและต่ำมีทัศนคติที่ไม่แตกต่างกัน ปู่ ย่า ตา ยาย ที่มีรายได้สูงมีทัศนคติต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กดีกว่า ปู่ ย่า ตา ยาย ที่มีรายได้ต่ำ เมื่อเปรียบเทียบ ปู่ ย่า ตา ยาย ที่มีรายได้สูงกับปานกลาง และปานกลางกับต่ำ พบว่ามีทัศนคติที่ไม่แตกต่างกัน ปู่ ย่า ตา ยาย ที่มีประสบการณ์ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กมาก มีทัศนคติในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กไม่แตกต่างจาก ปู่ ย่า ตา ยาย ที่มีประสบการณ์น้อย ผลการเปรียบเทียบทัศนคติต่อการอบรมเลี้ยงดูภายในกลุ่มของบิดามารดาพบว่า มารดาที่มีถิ่นที่อยู่ในกรุงเทพมหานครมีทัศนคติต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กดีกว่าบิดามารดาที่อยู่ต่างจังหวัด บิดามารดาที่มีอายุมากและปานกลางมีทัศนคติต่อการ

อบรมเลี้ยงดูเด็กดีกว่าบิดามารดาที่มีการศึกษาปานกลางและต่ำ และบิดามารดาที่มีระดับการศึกษาปานกลางมีทัศนคติดีกว่าบิดามารดาที่มีระดับการศึกษาต่ำ บิดามารดาที่มีรายได้สูงมีทัศนคติต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กดีกว่าบิดามารดาที่มีรายได้ปานกลางและต่ำ และบิดามารดาที่มีรายได้ปานกลางมีทัศนคติดีกว่าบิดามารดาที่มีรายได้ต่ำ เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่ปู่ ย่า ตา ยาย และบิดามารดาที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความพร้อมในด้านการเรียนไม่แตกต่างกัน แต่พบว่าเด็กที่ปู่ ย่า ตา ยาย และบิดามารดาที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันน้อย มีพฤติกรรมทางสังคมสูงกว่าเด็กในครอบครัวที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมาก

จรรยา สุวรรณทัต (2524) ศึกษาเรื่อง “แบบฉบับการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่กำลังเปลี่ยนแปลงของครอบครัวรายได้ต่ำที่อยู่ในตัวเมือง” ซึ่งการศึกษาค้นคว้าได้กระทำขึ้นที่สลัมคลองเตย ซึ่งจัดเป็นแหล่งแออัดที่ใหญ่ที่สุดของกรุงเทพมหานคร โดยมีเกณฑ์การเลือกกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้คือ (1) เป็นแม่ที่กำลังมีบุตรอย่างน้อย 1 คน ที่อายุไม่เกิน 6 ขวบ (2) กำลังอยู่อาศัยกับสามีที่ทำงานมีรายได้ต่ำ (3) พักอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี จากแม่เหล่านี้ได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มตัวอย่างแม่ที่ทำงานนอกบ้านประมาณ 100 คน และกลุ่มตัวอย่างแม่ที่ไม่ได้ทำงานนอกบ้านอีกประมาณ 100 คน เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งประกอบด้วยคำถามข้อมูลส่วนบุคคลและครอบครัว คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรในด้านต่าง ๆ และทัศนคติของแม่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูโดยทั่วไป คำถามเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติที่แม่ใช้ในการเสริมพฤติกรรมของเด็กที่พึงปรารถนาของสังคม ผลการศึกษาเกี่ยวกับสภาพการทำงานของแม่และแบบฉบับการอบรมเลี้ยงดู ผลการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่ของแม่ที่ทำงานนอกบ้าน และแม่ที่ไม่ได้ทำงานนอกบ้านจะมีความคล้ายคลึงกันในพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ในการอบรมเลี้ยงดูลูกแม่ไม่ได้ให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อการพัฒนาด้านสติปัญญา ต่อมาคือพัฒนาการทางกาย และเน้นความสำคัญน้อยที่สุด ในการพัฒนาเด็กด้านอารมณ์-สังคมและจริยธรรมสะท้อนให้เห็นว่าในครอบครัวที่มีรายได้ต่ำในถิ่นแออัดตัวเมือง ยังขาดความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างกันของพัฒนาการเด็กในแต่ละด้าน เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานนอกบ้านของแม่กับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบางประการพบว่า แม่ที่ทำงานได้พยายามใช้ประสบการณ์จากการทำงานจะโดยตรงหรือทางอ้อมก็ดี ในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก และแม่เหล่านี้มองเห็นความสำคัญระหว่างประสบการณ์ที่เด็กจะได้รับกับการพัฒนาการทางสติปัญญา

บุญเย็น ประกอบแสง (2528) ศึกษาเรื่อง “บทบาทของผู้ปกครองตามการรับรู้ของตนเองในการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนในจังหวัดอุบลราชธานี” เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครองเกี่ยวกับบทบาทในการส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ สังคม และด้านสติปัญญาของเด็กก่อนวัยเรียน ตัวอย่างประชากรเป็นผู้ปกครองเด็กก่อนวัยเรียนในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ของกลุ่มโรงเรียนที่ยังไม่ได้เปิดสอนชั้นเด็กเล็ก รวมทั้งสิ้น 205 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า โดยเฉลี่ยแล้วผู้ปกครองมีบทบาทใน

การอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนที่ส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้านคือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และด้านสติปัญญา อยู่ในเกณฑ์ทำเป็นประจำ แต่เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยของแต่ละบทบาทจะเห็นว่า ผู้ปกครองมีบทบาทในการส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกายมากที่สุด การส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกายผู้ปกครองเพศหญิงมีบทบาทมากกว่าผู้ปกครองเพศชาย การส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์และด้านสังคม ผู้ปกครองเพศชายมีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนมากกว่าผู้ปกครองเพศหญิง จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของผู้ปกครองที่มีช่วงอายุต่างกัน ผลปรากฏว่าผู้ปกครองในช่วงอายุ 30 ปี หรือต่ำกว่ากับผู้ปกครองในช่วงอายุ 31-40 ปี มีบทบาทในการส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกายแตกต่างกัน ผู้ปกครองในช่วงอายุ 41 ปีขึ้นไป มีบทบาทในการส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์แตกต่างกัน ในการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านสังคมและสติปัญญา ผู้ปกครองทั้ง 3 ช่วงอายุมีบทบาทไม่แตกต่างกัน

ดวงเดือน พันธุมนาวิน อรพินทร์ ชูชมและงามตา วนินทานนท์ (2528) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ ปัจจัยทางจิตวิทยานิเวศเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กของมารดาไทย ” การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาปัจจัยทางจิตวิทยานิเวศและจิตวิทยาพัฒนาการทางสังคม ที่เกี่ยวข้องกับ การอบรมเลี้ยงดูเด็กของมารดาไทย จุดมุ่งหมายทางการวิจัยจำแนกเป็น 3 ประการ ประการแรก เพื่อศึกษาว่ามารดาที่อยู่ในครอบครัวที่มีความแออัดของที่พักอาศัยในปริมาณต่างกันจะมีลักษณะทางจิตใจบางประการแตกต่างกันหรือไม่ ประการที่สอง เพื่อศึกษาว่าสภาพแออัดทางบ้านและลักษณะทางจิตใจของมารดาจะเกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กของมารดาเพียงไร และประการที่สามคือ มารดาที่มีลักษณะทางชีวสังคม ภูมิหลังและจิตลักษณะบางประการต่างกัน จะมีแบบแผนการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่แตกต่างกันอย่างไร ในการวิจัยนี้ได้ศึกษาผู้ปกครองของนักเรียน ประถมต้น และมีมัธยมต้นในกรุงเทพมหานคร จำนวน 662 คน เป็นมารดาของนักเรียน 386 คน บิดา 145 คน และผู้ปกครองประเภทอื่นอีก 130 คน (ร้อยละ 58 22 และ 20 ของผู้ตอบทั้งหมดตามลำดับ) ครั้งหนึ่งมาจากโรงเรียนในถิ่นที่แออัดมาก อีกครั้งหนึ่งมาจากโรงเรียนในถิ่นที่แออัดน้อย

ผลการวิจัยพบว่า มารดาที่มีปัญหาในการอบรมเลี้ยงดูบุตร คือ มารดาที่มีทัศนคติที่ติดต่อบุตร มีความรู้ในการปฏิบัติต่อบุตรน้อย มีความรู้สึกแออัดทางบ้านมาก และมีสุขภาพจิตต่ำ ส่วนดัชนีสภาพแออัดทางบ้านที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่างไม่เหมาะสมคือ การมีบุตรมาก การมีคนอยู่อาศัยในแต่ละห้องของบ้าน และการใช้ประโยชน์จากห้องนอนในการทำกิจกรรมหลายประเภท ดัชนีสภาพแออัดของที่พักอาศัย 2 ตัวหลังนี้ ยังเกี่ยวข้องกับจิตลักษณะ 4 ประการดังกล่าวในมารดาส่วนใหญ่ด้วย และพบว่าสภาพแออัดทางกายภาพของที่พักอาศัย และความ รู้สึกแออัดทางบ้านนั้นเกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กของมารดามากกว่าบิดา สุดท้ายคือ ผู้ปกครองนักเรียนประถมต้น มีแบบแผนการอบรมเลี้ยงดูเด็ก 5 ด้าน การอบรมเลี้ยงดูแบบรัก สนับสนุน แบบใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ แบบหลงโทษทางกายมากกว่าทางจิตและแบบควบคุมที่เหมาะสมน้อยกว่าผู้ปกครองนักเรียนมัธยมต้น กล่าวคือ ผู้ปกครองนักเรียนประถมต้นถ้าเลี้ยงดู

เด็กแบบรักสนับสนุนมากและใช้เหตุผลมาก มักจะมีการควบคุมเด็กน้อยลง ส่วนในผู้ปกครองนักเรียนมัธยมต้นก็มีแบบแผนการเลี้ยงดูเด็กที่ไม่เหมาะสมอยู่บ้าง คือถ้ามารดาร์กสนับสนุนบุตรวัยรุ่นมากเท่าใดก็จะลงโทษทางกายมากด้วย ซึ่งปรากฏบ่อยครั้งในมารดาที่มีการศึกษาต่ำ และรู้สึกแออัดทางบ้านมาก

ปิยะวรรณ วิรัชชัย (2521) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความเชื่อที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูและสุขภาพอนามัยของเด็กก่อนวัยเรียน” ผู้วิจัยมุ่งทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่ออย่างไม่มีเหตุผลของแม่ในการเลี้ยงดูเด็กกับสุขภาพการเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน พบว่าความเชื่ออย่างไม่มีเหตุผลของแม่ในการเลี้ยงดูเด็ก มีความสัมพันธ์กับสุขภาพของเด็กอย่างเห็นได้ชัด และการเปรียบเทียบสุขภาพของเด็กก่อนวัยเรียนในกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ซึ่งแม่มีความเชื่ออย่างขาดเหตุผลในการเลี้ยงดูมากน้อยต่างกัน พบว่าเด็กที่มีมารดาที่มีความเชื่อในการเลี้ยงดูอย่างไม่มีเหตุผลน้อย มีสุขภาพอนามัยดีกว่าเด็กที่มีมารดาซึ่งมีความเชื่อในการเลี้ยงดูอย่างไม่มีเหตุผลมาก กล่าวคือ ทั้งในด้านความสะอาดของร่างกาย และความสมบูรณ์ของร่างกายที่วัดได้จากการตรวจสอบความสูงเฉลี่ยและน้ำหนักเฉลี่ย ผลที่ได้สนับสนุนสมมุติฐานที่ผู้วิจัยตั้งไว้คือ มารดาที่มีความเชื่ออย่างไม่มีเหตุผลในการเลี้ยงดูเด็กหรือมีความเชื่อที่ไม่ถูกต้องตามหลักการทางวิทยาศาสตร์และแพทย์ มีการปฏิบัติต่อเด็กในด้านสุขภาพอนามัยอย่างไม่ถูกต้อง ด้วยขาดความรู้ความเข้าใจและมีเหตุผลในการเลี้ยงดูเด็ก จึงปฏิบัติต่อเด็กไปตามความเชื่ออย่างไม่มีเหตุผลในการเลี้ยงดูเด็กของตน ตรงกันข้ามกับมารดาที่มีความเชื่ออย่างไม่มีเหตุผลในการเลี้ยงดูเด็กน้อย เมื่อลูกเกิดเจ็บป่วยแม่เหล่านี้มักจะรีบนำเด็กไปปรึกษาแพทย์ หรือพยายามมากกว่าจะปฏิบัติไปตามความเชื่ออย่างขาดเหตุผล ดังนั้นจึงพบว่าเด็กที่อยู่ในแม่กลุ่มนี้ มีความสะอาดทางร่างกายและเครื่องแต่งกาย มีความสมบูรณ์ทางร่างกายสมวัยมากกว่าเด็กที่อยู่ในแม่อีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมักจะปล่อยปละละเลยและไม่ให้ความสำคัญแก่เรื่องนี้เท่าที่ควร

เกษมสุข เฉลียวศักดิ์ (2521) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเชื่อของบิดามารดาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู กับความกลัวและความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กก่อนวัยเรียน” ได้ตั้งสมมุติฐานไว้ว่า เด็กก่อนวัยเรียนที่อยู่ในครอบครัวที่มีความเชื่อ เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กแตกต่างกัน จะมีความแตกต่างกัน แต่จากการทดสอบสมมุติฐานดังกล่าว ไม่พบผลที่เป็นหลักฐานยืนยันทางสถิติ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยอธิบายต่อไปว่า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นเด็กก่อนวัยเรียนที่อยู่ในชนบท การอบรมเลี้ยงดูของ พ่อ แม่ ในชนบทมักจะปล่อยให้เด็กออกไปเล่นนอกบ้าน หรือบริเวณใกล้เคียงบ้านมากกว่า พ่อ แม่ ในตัวเมือง เนื่องจากสภาพธรรมชาติและสภาพความเป็นต่างกัน จึงทำให้เด็กมีประสบการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง ทำให้เกิดการเรียนรู้ความกลัวขึ้นมา ซึ่งผู้วิจัยพบว่า เหตุผลที่เด็กให้เกี่ยวกับสิ่งที่ตนกลัวนั้น ส่วนใหญ่เป็นความกลัวที่เกิดจากตนเอง โดยมีได้รับคำบอกเล่าจากพ่อแม่ หรือผู้อื่น กล่าวคือความกลัวที่เกิดขึ้นในเด็กมีมาจากการที่เด็กมีประสบการณ์โดยตรงกับสิ่ง ๆ นั้น หรือจากจินตนาการของเด็กเองมากกว่าการบอกเล่า การขู่ การหลอก ให้เชื่อในสิ่งที่ตนกลัว การทำให้เด็กเกิดความกลัวเพื่อกระทำให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่พ่อ

แม่ต้องการ โดยปลูกฝังความเชื่อผิด ๆ ให้แก่เด็กนั้น อาจเป็นผลร้ายต่อพัฒนาการของเด็กมากกว่าผลดี กล่าวคือเด็กที่ปฏิบัติตามความเชื่อที่ผู้ใหญ่มุ่งใส่ในความคิดของเด็ก อาจเป็นประโยชน์ต่อพัฒนาตนเอง ขาดเหตุผล และขาดความเชื่อมั่น นับเป็นการบั่นทอนความเจริญเติบโตทางอารมณ์ สังคม และสติปัญญาของเด็กด้วย

อย่างไรก็ตาม ยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทยอีกมาก รวมทั้งงานวิจัยในกลุ่มชนต่างวัฒนธรรม และชนกลุ่มน้อย เช่น ชาวจีน ชาวมอญ ชาวมุสลิม ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กของชนต่างวัฒนธรรม และในชนกลุ่มน้อยนั้นพบว่ายังมีการศึกษาวิจัยในปริมาณน้อย และไม่ครอบคลุม ทั้งนี้เพราะประเทศไทยนั้น จัดได้ว่าเป็นประเทศที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และกระจัดกระจายกันตั้งถิ่นฐานตามพื้นที่ต่าง ๆ กัน เช่น ภาคเหนือ มีกลุ่มชาวจีนก๊กมินตั๋ง ผู้พลัดถิ่นจากพม่า เป็นต้น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีกลุ่มภูไท ไส้ ย้อ กะเลิง แสกไฮย ญอร์ เขมร เป็นต้น ภาคใต้ มีกลุ่มชาวเล และชาไก เป็นต้น ถึงแม้ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกลกัน แต่ก็ยังได้ชื่อว่าเป็นคนไทย เพราะต่างก็อยู่ภายใต้กฎหมายและแนวทางในการดำเนินชีวิตภายใต้ขอบเขตของสังคมไทยร่วมกัน

กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ จะมีแบบแผนในการดำรงชีวิต การจัดระเบียบทางสังคมที่เป็นลักษณะของตนเองและมักจะมีเรื่องราวอันเป็นจุดกำเนิดของบรรพบุรุษ ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต มีขนบธรรมเนียมประเพณี แนวคิด ภาษา ตลอดจนมีความรู้สึกหรือความสำนึกในเผ่าพันธุ์ของตน ภายใต้พัฒนาการทาง “วัฒนธรรม” ร่วมกัน ถึงแม้ว่าจะมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลง อันเนื่องมาจากปัจจัยภายนอกกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านั้นบ้างก็ตาม แต่ก็ยังคงมีรูปแบบทางวัฒนธรรมหลงเหลือให้เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนได้ในปัจจุบัน (ประคอง เอี่ยมศิริ , 2535)

ชาวเล เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่ง ซึ่งอาศัยอยู่ภาคใต้ของประเทศไทย ที่มีเรื่องราวในอดีตและรูปแบบวัฒนธรรมประเพณีที่น่าสนใจ

2. ชาวเลในประเทศไทย

2.1 ความเป็นมาและชาติพันธุ์

การกำเนิดของชาวนั้นไม่อาจจะระบุได้ว่ามีมาตั้งแต่เมื่อไร และเริ่มต้นอยู่ในเขตไหนของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่มีผู้สันนิษฐานว่าเมื่อชนเผ่าอินโดนีเซียพวกหนึ่งอพยพจากแผ่นดินใหญ่ลงสู่เกาะบอร์เนียวไป นับเป็นการเริ่มต้นวิถีชีวิตแบบชาวเกาะที่นั่นและได้เกิดเผ่าพันธุ์ดัยค (Dyak) ขึ้น ดัยคพวกหนึ่งได้ปักหลักอาศัยอยู่บนเกาะ จนกระทั่งกลายเป็นบรรพบุรุษของคนพื้นเมืองแห่งเกาะบอร์เนียว แต่ดัยคอีกพวกหนึ่งกลับชอบใช้ชีวิตเร่ร่อนหากินอยู่ในท้องทะเล เรียกกันว่า “ดัยคทะเล” (Sea Dyak) เคลื่อนย้ายอพยพตามแนวหมู่เกาะเรื่อย ๆ

มาจนถึงแหลมมลายูและกลายเป็นบรรพบุรุษดั้งเดิมของชาวมลายู แต่ยังมีบางพวกที่ไม่ได้หยุดยั้งการเดินทางแสวงหาที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ พวกเขาแล่นเรือร่อนเร่ต่อมาทางช่องแคบมะละกาออกสู่อันดามัน ไปตามแนวชายฝั่งทะเลตะวันตกของไทย และบางกลุ่มก็อพยพสูงขึ้นไปทางหมู่เกาะตอนใต้ของประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งประเทศไทย

อย่างไรก็ตามชนเผ่าผู้ท่องทะเลเหล่านี้ได้แบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ และยังคงสืบทอดการดำรงชีวิตแบบเคลื่อนย้ายอพยพเร่ร่อนพักพิงตามแหล่งต่าง ๆ บริเวณหมู่เกาะในทะเลอันดามัน ต่อมาจึงได้ฉายาใหม่ว่า ยิปซีทะเล (Sea Gypsy) ช่วงระยะเวลาอันยาวนาน หลังจากนั้นพวกเขาได้เปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิต พาหู่พวกเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามที่ต่าง ๆ เป็นหลักแหล่งอย่างเช่นพวกอุรักลาโว้ย (Urak Lawoi) เข้ามาอยู่บริเวณเกาะลังกาวิ เกาะอาดัง จังหวัดสตูล เกาะลิบง จังหวัดตรัง เกาะลันตาและเกาะพีพีตอน จังหวัดกระบี่ หาดราไวย์ และเกาะสิเหร่ จังหวัดภูเก็ต พวกมอเกลิน (Moklen) เข้าอาศัยอยู่บริเวณแหลมหลา จังหวัดภูเก็ต ท้ายเหมืองและตะกั่วป่าในเขตจังหวัดพังงา และพวกมอเก็น (Moken) เข้าอาศัยอยู่บริเวณหมู่เกาะต่าง ๆ ทางตอนใต้ของพม่า

นอกจากนั้น นักวิชาการบางท่านเชื่อว่า ชาวเลเป็นชนเผ่าพื้นเมืองดั้งเดิมของดินแดนมลายูในสมัยดึกดำบรรพ์ ก่อนที่ชาวมลายูจะเข้ามาอาศัยอยู่ ชาวมลายูเรียกชาวเลว่า โอริงละอูด (Orang Luat) แปลว่า คนทะเล (โอริง-คน, ละอูด-ทะเล) เชื่อว่าชาวเลเข้าไปอาศัยอยู่พร้อมกับอีกพวกหนึ่ง คือ “โอริง บุกิต (Orang Bukit) แปลว่า คนเขา (โอริง-คน, บุกิต-เขา) ชาวพม่าเรียกชาวเลว่า ฉลาง ไทยเรียกเพี้ยนเป็นถลาง ส่วนอังกฤษเรียกว่า ยิปซีทะเล (Sea Gypsy)

บางท่านก็กล่าวในแง่ของชาติพันธุ์วิทยา (Ethnography) ว่า ชาวเลจัดอยู่ในกลุ่มชนพวกเมลานีเซียน (Melanesian) ซึ่งมีถิ่นฐานอยู่แถบหมู่เกาะทะเลใต้ของมหาสมุทรแปซิฟิกหรือหมู่เกาะเมลานีเซีย ต่อมาได้โยกย้ายถิ่นฐานกระจายไปในหมู่เกาะทะเลใต้ (สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2529)

ในประเทศอื่นที่มีชนกลุ่มนี้อาศัยอยู่ เขาจะจัดชนกลุ่มนี้ไว้เป็นชนกลุ่มน้อย (Minority Group) เช่นเดียวกัน แต่คำเรียกชนกลุ่มนี้จะแตกต่างกันออกไปตามวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่น จันทัส ทองช่วย (2528) ได้ศึกษาและรวบรวมชื่อที่ใช้เรียกชนกลุ่มนี้ของแต่ละประเทศไว้คือ ชาวพม่าจะเรียกชนกลุ่มนี้ว่า เซลัง (Selang) เซลอง (Selong) หรือเซลอน (Selon) ยะโฮร์ และสิงคโปร์ จะเรียกว่า โอริงเลาต์ (Orang Laut) หรือรายต์เลาต์ (Rayat Laut)

อินโดนีเซียจะเรียกว่า บาโจ (Badjo) บาโรก (Barok) เซกะฮ์ (Sekah) รายัต (Rayat) หรือญูรู (Juru)

ฝั่งตะวันออกของสุมาตราเรียกว่า รายัต (Rayat) หรือกัวลา (Kuala)

ประเทศอื่น ๆ เรียกตามสากลว่า Sea Gypsy หรือ Sea Dyaks หรือ Orang Selat (ชนผู้อาศัยอยู่ตามช่องแคบ)

สำหรับประเทศไทย นอกจากคำว่า “ชาวเล” ซึ่งเป็นคำเรียกชื่อชนกลุ่มนี้ของชาว ปักษ์ใต้แล้ว ยังมีคำอื่น ๆ ที่ใช้เรียกชนกลุ่มนี้อีก เช่น “ชาวน้ำ” “ชาวไทยใหม่” และ “ชาวสิงห์” หรือ “มาซิง” คำว่าชาวน้ำ เป็นคำที่ชนกลุ่มนี้ถือว่าไม่สุภาพและดูถูกเหยียดหยามพวกเขา โดย เขาให้เหตุผลว่า คนเราเกิดมาจากน้ำอสุจิซึ่งถือเป็นน้ำที่ไม่สะอาดบริสุทธิ์ ดังนั้นคำว่า “ชาวน้ำ” จึงถือเป็นคำต่ำ เป็นคำที่ชาวเลรังเกียจมาก จึงไม่ควรใช้คำนี้เรียกชนกลุ่มนี้ (ฉันทิส ทองช่วย, 2528)

ส่วนคำว่า “ชาวไทยใหม่” เป็นคำที่ทางราชการกำหนดให้เรียกชนกลุ่มนี้แทนคำว่า “ชาวเล” หรือ “ชาวน้ำ” หรือแทนคำอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อต้องการลดช่องว่างด้านความรู้สึกที่ไม่ดี ระหว่างชนกลุ่มนี้กับประชาชนทั่วไปออกไป ทำให้พวกเขารู้สึกว่าเขาก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและ มีความพอใจต่อคำว่า “ชาวไทยใหม่” มาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพวกเขามีความรู้สึกว่าได้รับการ ยกย่องให้มีความเสมอภาคเท่าเทียมกับคนไทยส่วนใหญ่ แต่คนทั่วไปก็ยังเรียกชนกลุ่มนี้ว่า “ชาวเล” เหมือนเดิม คำว่า “ไทยใหม่” จึงใช้อยู่เฉพาะวงราชการเท่านั้น

ประชุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ (2521) ได้เขียนถึงความเป็นมาของคำว่า “ไทยใหม่” ใน วารสาร อ.ส.ม.ท. เรื่องวัฒนธรรมชาวเล ความตอนหนึ่งว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เคย เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนแจกวัดอุบัจฉัยที่จำเป็นต่าง ๆ แก่ชาวทะเล และโปรดให้ เรียกชาวทะเลว่า ไทยใหม่ ซึ่งบรรดาพวกชาวทะเลปลื้มปิติพอใจมาก ต้องการให้ชาวบกทั่วไป เรียกพวกเขาตามนามพระราชทาน”

สำหรับคำที่เรียกว่า “ชาวสิงห์” หรือ “มาซิง” นั้น เป็นชื่อของชาวเลกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเชื่อกันว่าอพยพมาจากแถบประเทศพม่า มาอาศัยอยู่ที่หาดราไวย์ของจังหวัดภูเก็ตรวมกับชาวเลกลุ่ม อื่น ชาวสิงห์นอกจากจะมีที่จังหวัดภูเก็ตแล้ว ยังอาศัยอยู่ที่จังหวัดพังงา และจังหวัดระนอง

นักวิชาการสาขาต่าง ๆ ได้แบ่งกลุ่มชาวเลเหล่านี้โดยอาศัยหลักเกณฑ์ทางด้านที่ตั้ง ถิ่นฐานบ้าง ทางด้านภาษาศาสตร์บ้าง ทางด้านชาติพันธุ์วรรณาบ้าง หลากหลายแตกต่างกันไป กลุ่มชาวเลในประเทศไทย อาภรณ์ อุกฤษณ์ (2531) แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ตามแนวคิดชนวิทยา หรือจากทัศนคติของชาวเลเองดังนี้

1. ชาวเลกลุ่มมอเก็น (Moken) แบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ

1.1 มอเก็นปูเลา (Moken Pulau) หมายถึง มอเก็นเกาะ หรือที่เรียกกันว่า สิงห์ทะเล อาศัยเรือเร่ร่อนบริเวณหมู่เกาะสุรินทร์ เกาะพยาม เกาะช้าง เกาะบัว เกาะบอน เกาะระ เกาะพระทอง และหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา รวมทั้งพวกที่แต่งงานกับกลุ่มอูรักลา- ไวย์ และตั้งถิ่นฐานบนหาดราไวย์ จังหวัดภูเก็ต และเกาะพีพี จังหวัดกระบี่

1.2 มอเก็นตามับ (Moken Tamub) หมายถึง มอเก็นบก หรือเรียกอีกชื่อ หนึ่งว่า มอเก็นชละ หรือสิงห์บก อาศัยอยู่ตามชายฝั่งทะเลบนเกาะพระทอง อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา และชายฝั่งบ้านทุ่งน้ำคำ อำเภอตะกั่วป่า ลงไปจนถึงบ้านลำปี อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา และตำบลท่าฉัตรชัย อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

มอเกินทั้งสองกลุ่มนี้ใช้ภาษามอเกินเป็นภาษาพูดโดยภาษามอเกินปูเลาเป็นภาษากลาง ส่วนภาษามอเกินตามับเป็นภาษาถิ่น

2. ชาวเลกลุ่มอุรักลาไวย์ (Urak Lawoi)

ชาวเลกลุ่มนี้ตั้งถิ่นฐานบนเกาะภูเก็ต บริเวณหาดราไวย์ และบ้านสระบัว จังหวัดกระบี่ บริเวณเกาะพีพี (แหลมตง) เกาะจำ เกาะปู เกาะลันตาใหญ่ ซึ่งกระจายกันอยู่บริเวณบ้านคลองดาว บ้านโนไร่ บ้านบ่อแหน บ้านหัวแหลม และเกาะโหลง จังหวัดตรัง เรื่อยลงไปจนถึงเกาะอาดัง เกาะหลีเป๊ะ เกาะราวี จังหวัดสตูล ชาวเลกลุ่มนี้ใช้ภาษาอุรักลาไวย์เป็นภาษาพูด

2.2 การกระจายตัวของกลุ่มชาวเลในประเทศไทย

ชาวเลที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมีอยู่หลายกลุ่ม นักวิชาการได้แบ่งกลุ่มชาวเลเหล่านี้ ออกตามถิ่นฐานที่เคยอาศัยอยู่มาก่อนได้ 3 กลุ่มย่อย คือพวกมะละกา พวกลิงคา และพวกสิงห์ หรือมาซิง ครั้นเมื่อมาอยู่ในประเทศไทยก็มีการผสมปนเปกัน กลายเป็นชาวเลผสมกระจายกันอยู่ตามเกาะต่าง ๆ แยกเป็นกลุ่ม ๆ แต่ละกลุ่มจะมีภาษาพูดที่แตกต่างกันไป ดังนั้นถ้าจะแบ่งกลุ่มชาวเลตามลักษณะภาษาถิ่นย่อย (Sub-dialect) ก็คงจะแบ่งได้ 3 พวก คือ กลุ่มอุรักลาไวย์ หรืออุรักลาไวย์ กลุ่มมอเกิน และกลุ่มมอแกน (มอเกิน) หรือสิงห์ หรือมาซิง ซึ่งถือเอาภาษาของแต่ละกลุ่มเป็นเกณฑ์ในการจัดแบ่งกลุ่ม

สำหรับคำเรียกชื่อกลุ่มชาวเลของไทยนั้น ประเทือง เครือหงส์ (2519) ได้ศึกษาและอธิบายคำเรียกชื่อกลุ่มชาวเลต่าง ๆ ไว้ว่า ชวน้ำผสม เรียกตัวเองว่า “โอรังละว้ย” (อุรักลาไวย์) แปลว่าคนทะเล ชวน้ำผสม เรียกชวน้ำพวกมาซิงว่า “โอรัง บาซิก” หรือ “โอรัง บาไร” แปลว่าชาวสิงห์ ส่วนชวน้ำพวกมาซิง (สิงห์) เรียกชวน้ำพวกผสมว่า “มอเกิน” (Moken) และชวน้ำพวกมาซิงเรียกตัวเองว่า “สิงห์”

การอาศัยอยู่อย่างกระจัดกระจายและมีการโยกย้ายอยู่เป็นปกติของชุมชนชาวเลดังกล่าว ทำให้ยากที่จะทำสถิติเกี่ยวกับจำนวนประชากรของแต่ละกลุ่ม อย่างไรก็ตามเมื่อปี พ.ศ. 2525 ได้มีการรวบรวมสถิติจำนวนประชากรได้อย่างคร่าว ๆ สถาบันทักษิณคดีศึกษา (2529) ได้เสนอรายละเอียดไว้ดังนี้

1. พวกมอเกิน มีผู้สำรวจเฉพาะที่อาศัยอยู่บนเกาะพระทอง และเกาะสุรินทร์ พบว่ามีประมาณ 70-110 คน ส่วนที่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดระนอง หาดราไวย์และเกาะพีพีมีอยู่ประมาณ 200-300 คน ดังนั้นประชากรที่เป็นพวกมอเกินมีราว 270-400 คน

2. พวกมอเกินและพวกอุรักลาไวย์ ซึ่งรู้จักกันในนามของ “ไทยใหม่” ที่กระจัดกระจายเป็นหมู่บ้านมีถึง 1,000 คน หรือมากกว่านั้น แต่บางครั้งเมื่อมีการสำรวจสำมะโนครัวประชากรพบว่าถึง 2,000-2,500 คน

การแบ่งกลุ่มและการกระจายของชาวเลนั้น นักวิชาการมีแนวความคิดต่าง ๆ กัน ได้มีผู้ศึกษาชาวเลที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ 3 พวก คือ

1. พวกมะละกา (Malacca) สันนิษฐานว่าพวกนี้เดิมอาศัยอยู่แถบช่องแคบมะละกา
2. พวกลิงคา (Lingga) สันนิษฐานว่าพวกนี้เดิมอาศัยอยู่แถบหมู่เกาะลิงคา
3. พวกมาซิงหรือพวกสิงห์ พวกนี้ส่วนใหญ่อาศัยอยู่แถบเมืองมะริด ทวาย และเกาะต่าง ๆ ในเขตประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า ปัจจุบันพวกนี้บางกลุ่มยังเร่ร่อนอาศัยเรือเป็นบ้านอยู่ ส่วนใหญ่ยังใช้ชีวิตอยู่แบบดั้งเดิม (Primitives) พวกนี้อาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนน้อย มีบ้างในแถบจังหวัดภูเก็ต จังหวัดพังงาและจังหวัดระนอง ทั้งเป็นชาวเลที่ผสมกับกลุ่มอื่นแล้วเกือบทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับพวกมะละกา และบางส่วนก็ได้แต่งงานกับคนพื้นเมือง

การกระจายตัวของกลุ่มชนชาวเลตามแหล่งต่าง ๆ ในภาคใต้พอสรุปได้ดังนี้

จังหวัดภูเก็ต

1. กลุ่มหาดราไวย์ มีอยู่ 2 พวก คือ

1.1 พวกไทยใหม่ เป็นพวกที่มีความเชื่อว่าบรรพบุรุษของตนอพยพมาจากหมู่เกาะแถบประเทศมาเลเซีย แล้วแยกย้ายไปอาศัยอยู่ตามหมู่เกาะต่าง ๆ คือ เกาะเฮย์ เกาะบอน แหลมกา แล้วย้ายมาอยู่ตามหาดราไวย์ในสมัยรุ่นปู่ คือ ราว 100 กว่าปีแล้ว การอพยพมาในครั้งแรกนั้นมีอยู่ประมาณ 40 ครัวเรือน มีประชากร 511 คน ชาวเลกลุ่มนี้จัดได้ว่าเป็นพวกแรกที่เข้ามาอาศัยในบริเวณหาดราไวย์

1.2 พวกสิงห์ เป็นพวกที่เชื่อว่า บรรพบุรุษดั้งเดิมอยู่บริเวณหมู่เกาะในประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า ได้แก่ บริเวณเกาะพรัด เกาะสอง อพยพมาอาศัยบริเวณหาดราไวย์เมื่อประมาณ 40 ปีมาแล้ว โดยได้เดินทางผ่านปากจก มหาศักดิ์ (เขตจังหวัดพังงา) ตอนที่ย้ายมาอยู่ที่หาดราไวย์ครั้งแรกมีจำนวนสมาชิกประมาณ 10 กว่าครอบครัว ครอบครัวละประมาณ 6-7 คน การอพยพนั้นอาศัยอยู่กับเรือที่ทำด้วยไม้ระกำมีหลังคา เรือ เรียกว่า “แซง” ทำด้วยใบเตย ชาวเลพวกอื่น ๆ เรียกพวกสิงห์ว่า “พวกเรือง่าม” กล่าวคือ ลักษณะของเรือที่สร้างขึ้นมามีส่วนหัวและส่วนท้ายเป็น 2 แฉก เดิมพวกสิงห์ใช้เรือเหล่านี้เป็นบ้านอยู่อาศัย ใช้ชีวิตบนเรือโดยตลอดตั้งแต่เกิดไปจนตาย เรือลำหนึ่ง ๆ จะใช้อยู่อาศัยกันเฉพาะครอบครัวซึ่งประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก พอถึงตอนที่ลูก ๆ โตเป็นหนุ่มเป็นสาวเกิดรักใคร่ชอบพอกับสาวหรือหนุ่มของเรือลำไหนจึงสู่ขอ การสู่ขอทำมาหากินอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาก็ต้องสร้างเรือเป็นของตนเองอีกต่างหาก พวกชาวเลกลุ่มนี้จะใช้กระบอกไม้ไผ่ 2 - 3 กระบอก เพื่อใช้ใส่น้ำจืด ซึ่งจะต้องขึ้นหาตามเกาะต่าง ๆ

ชาวเลเรียกหาดราไวย์ว่า “ปาไตราไวย์” (ปาไต - หาด, ราไวย์ - เบ็ด) สันนิษฐานว่าเดิมบริเวณนี้มีการทำเบ็ด ตกปลา หากุ้งกันมาก ปัจจุบันคนพื้นเมืองยังเรียกเบ็ดตกปลาชนิดหนึ่งว่าเบ็ดราไวย์

2. กลุ่มที่แหลมหลาและบ้านเหนือ ชาวเลกลุ่มนี้เชื่อว่าบรรพบุรุษทางฝ่ายพ่อเป็นชาวเลแห่งเกาะลันตา เขตจังหวัดกระบี่ มามีครอบครัวที่บ้านเหนือ และตั้งรกรากอยู่ที่นี้มานานกว่า 150 ปีมาแล้ว ได้แก่ ชุมชนชาวเลที่แหลมหลา ชุมชนชาวเลที่บ้านเหนือ

3. กลุ่มที่เกาะลิเฮอร์ (แหลมตึกแก) ชาวเลกลุ่มนี้เชื่อว่าบรรพบุรุษของพวกเขาอพยพมาจากหมู่เกาะบริเวณประเทศมาเลเซีย มาอาศัยอยู่ที่เกาะลิเฮอร์ตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายายราวประมาณ 100 ปีมาแล้ว แต่เดิมนั้นพวกเขามาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณแหลมร้าง ต่อมาเมื่อบริษัทเข้ามาซื้อที่ดินเพื่อใช้เป็นสำนักงานในการทำเหมืองแร่ เจ้าของที่ดินแก่ก็ขายไป พวกชาวเลจึงย้ายไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่แหลมตึกแก ว่ากันว่าชาวเลที่เกาะลิเฮอร์เป็นกลุ่มเก่าแก่ที่สุดของเกาะภูเก็ต

4. กลุ่มที่บ้านสะปำ ชาวเลสะปำเป็นกลุ่มที่อพยพแยกออกมาจากกลุ่มที่เกาะลิเฮอร์สาเหตุเนื่องจากว่าที่สะปำมีหอยแครงมาก

จังหวัดสตูล

ชาวเลที่จังหวัดสตูลอาศัยอยู่ตามเกาะต่าง ๆ ดังนี้

1. เกาะอาดัง มีหมู่บ้านชาวเลอยู่ทางทิศตะวันออกของเกาะ ชื่อว่าหมู่เกาะตะโละโปยะ มีบ้านเรือนปลูกอาศัยเรียงรายกันตามแนวใกล้ชายหาด

2. เกาะหลีเป๊ะ เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวเลกลุ่มใหญ่ที่สุดของหมู่เกาะในเขตจังหวัดนี้ นอกจากนั้นยังมีชุมชนชาวเลอาศัยอยู่กระจัดกระจายบนเกาะราวี

จังหวัดกระบี่

จังหวัดกระบี่เป็นจังหวัดที่มีชาวเลอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากจังหวัดหนึ่ง บริเวณที่ชาวเลอาศัยอยู่ ได้แก่

1. เกาะพีพี มีชุมชนชาวเลตั้งอยู่ในเขตบ้านแหลมตง หมู่ที่ 7 ตำบลอ่าวพระนาง อำเภอเมืองกระบี่

2. เกาะลันตา มีชุมชนชาวเลกระจัดกระจายอยู่ตามบริเวณต่าง ๆ ดังนี้

2.1 บ้านศาลาด่าน ตั้งอยู่ในเขตหมู่ที่ 4 ตำบลเกาะลันตาใหญ่ อำเภอเกาะลันตา

2.2 บ้านคลองดาว ตั้งอยู่ในเขตหมู่ที่ 4 ตำบลเกาะลันตาใหญ่ อำเภอเกาะลันตา

2.3 บ้านหัวแหลม ตั้งอยู่ในเขตหมู่ที่ 7 ตำบลเกาะลันตาใหญ่ อำเภอเกาะลันตา

2.4 บ้านสังกาอู๋ ตั้งอยู่ในเขตหมู่ที่ 7 ตำบลเกาะลันตาใหญ่ อำเภอเกาะลันตา

จังหวัดพังงา

มีชุมชนชาวเลกระจัดกระจายในบริเวณเกาะพระทอง เกาะย่านเชือกและหมู่เกาะสุรินทร์ อำเภอคุระบุรี กลุ่มชนนี้มักอาศัยอยู่บนบ้านลอยน้ำหรือเรืออยู่อย่างกระจัดกระจายพวกนี้มักเร่ร่อนไปมาอยู่เสมอ โดยเฉพาะคราวใดที่มีลมมรสุมก็มักจะหลบเรือเข้าสู่ฝั่งในเขตจังหวัดพังงาและจังหวัดระนอง

2.3 รูปร่างลักษณะ

รูปร่างลักษณะของชาวเลคล้ายชาวมาเลย์ แต่ไม่เหมือนชาวไทยมุสลิม ส่วนใหญ่ผู้ชายมีรูปร่างกำยำ แข็งแรง ผมหยิก และผิวแดงคล้ำเพราะตากแดดมาก ส่วนผู้หญิง ผิวดำรูปร่างสูงโปร่ง หน้าตาคมคาย และผมหยิกหยักศก

2.4 การแต่งกาย

ผู้ชายชาวเลชอบนุ่งผ้าเตี่ยว ไม่สวมเสื้อ ผู้หญิงนุ่งผ้ากระโจมอกคลุมถึงหัวเข่าด้วยผ้าโสร่งที่มีลวดลายสีสันทึบ ไม่ค่อยจะสวมเสื้อ ถ้าไปตลาดหรือที่ชุมชนมักจะแต่งกายแบบชาวพื้นเมืองคือ ผู้ชายจะนุ่งกางเกงจันที่สามารถใช้ได้สองหน้า ไม่ค่อยสวมเสื้อ ผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุงและสวมเสื้อ เครื่องประดับของชาวเลนิยมใช้ทอง ไม่นิยมสวมรองเท้า และชาวเลสามารถเดินบนก้อนหินที่มีเปลือกหอยได้อย่างสบาย

2.5 ลักษณะนิสัย

สิ่งที่ชาวเลยึดถือเป็นค่านิยมประจำหมู่พวก คือ ความซื่อสัตย์ ชาวเลมีความซื่อสัตย์ต่อกันมาก ชาวเลมีนิสัยเป็นคนสุภาพ ไม่เกะกะ ไม่มีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกัน มีความสามัคคีกัน มีงานการอะไรจะช่วยเหลือกันอย่างเต็มที่ ไม่เอาวัดเอาเปรียบกันเลย แม้จะอาศัยกันอยู่ต่างเกาะ เขาจะมาช่วยเหลือโดยพร้อมเพรียงกัน ในชีวิตประจำวันก็เช่นกัน อาศัยคำพูดเป็นใหญ่

ชาวเลเป็นคนรักพวกพ้อง แม้จะโกรธเคืองกันถึงขนาดหน้าดำหน้าแดงก็ไม่มีเรื่องราวถึงขนาดลงไม้ลงมือกัน หากว่าจะโกรธเคืองกันบ้างในช่วงเพียง 1-2 วัน เขาก็จะมาคืนดีกัน มีการมีงานก็มาช่วยเหลือกัน เอาข้าวของที่มีอยู่ไปช่วยกันตามมีตามเกิด

ชาวเลนับถือผู้มีอาวุโสกว่าหรือผู้ที่ฐานะสูงกว่า ทุกคนจะเชื่อฟังหัวหน้าของตน หัวหน้าครอบครัวลัดหลั่นกันไป ชาวเลโดยทั่วไปเป็นคนพุ่มเฟิย ไม่รู้จักเก็บหอมรอมริบ ยังคงยึด

ถือชีวิตแบบดั้งเดิม หาไปกินไปไม่รู้จักสะสม ค่านิยมเหล่านี้ปลูกฝังกันมานานยากที่จะแก้ไขได้ (ประเทือง เครือหงส์ ,2519)

2.6 การตั้งบ้านเรือนและที่อยู่อาศัย

ในสมัยก่อนชาวเลอาศัยอยู่ในเรือเป็นหลัก บางคราวก็ขึ้นมาพักแรมบนชายหาดใต้เพิงพักชั่วคราว เพื่อหลบพายุฝนบ้างเป็นการชั่วคราว แต่ต่อมามีชาวเลหลายคนรวมตัวกันตั้งหลักแหล่งเป็นหมู่บ้านตามชายทะเลขึ้น แต่ยังมีชาวเลอีกหลายคนที่ยังคงล่องเรือย้ายที่อยู่ไปเรื่อย ๆ ชาวเลมักสร้างบ้านหรือเพิงอยู่เป็นกลุ่ม ตามชายหาดหรือตามลำคลองหรือปากน้ำที่ไหลสู่ทะเลและจะอพยพโยกย้ายไปตามฤดูกาล ถ้าเกาะใดมีความอุดมสมบูรณ์ก็จะอาศัยอยู่เป็นเวลานาน แต่หากเกิดผิดเคืองอัตรัดขาดแคลนก็พากันอพยพไปที่เกาะอื่นเสีย (ประเทือง เครือหงส์ , 2519)

บ้านของชาวเลสามารถจำแนกได้ 2 ประเภท คือ บ้านลอยน้ำหรือเรือชาวเลและบ้านบนบก ทั้งนี้เพราะชาวเลอาศัยอยู่ทั้งบนบกตามชายหาดและลอยเรืออยู่ในทะเล ลักษณะของบ้านแต่ละประเภทมีรายละเอียดดังนี้

บ้านลอยน้ำหรือเรือชาวเล

วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวเลนั้นจะร่อนเร่อยู่ในทะเลเสียเป็นส่วนใหญ่ เรือจึงเป็นทั้งพาหนะในการเดินทางและเป็นที่อยู่อาศัยในคราวเดียวกัน ลักษณะของบ้านลอยน้ำ หรือเรือชาวเลนั้น เป็นเรือลำป็นขนาดความยาวประมาณ 3-3.5 เมตร กลางลำกว้าง 1.80-2 เมตร ตรงกลางซึ่งเป็นส่วนที่กว้างทำเป็นหลังคาโค้งตามลำเรือ แล้วใช้ใบเตยทะเลหรือเตยปาทัน หรือบางลำใช้ใบพัดพ้อผูกกับไม้ไผ่เรียงเป็นตับ มุงเป็นหลังคากันแดดกันฝน ใช้ไม้กระดานวางพาดกานเรือเป็นพื้นเต็มช่วงหน้า และส่วนที่มุงหลังคาด้านหน้าเรือใช้เป็นที่กินอาหาร ส่วนที่อยู่ในชายคาด้านนอกสุดเป็นครัว ถัดมาเป็นส่วนกว้างที่ใช้นั่งทำงานจักสาน เลี้ยงเด็กและเป็นห้องนอนไปในตัว ตรงกลางเรือส่วนที่ต่อจากหลังคาทำเป็นชั้นวางของ ของบางอย่างเสียบไว้ตามชายคากายในเรือมีกล่องสังกะสีขนาดเท่าป้าบ เพื่อใช้เป็นที่ใส่เสื้อผ้าและของมีค่าต่าง ๆ บริเวณท้องเรือจะเก็บเครื่องมือ เครื่องใช้และถังใส่น้ำจืด ช่องว่างข้างเรือเสียบกระบอไม้ไผ่ใช้ทำคบเพลิง เรือแต่ละลำนั้นจะอยู่กันเพียงครอบครัวเดียว ซึ่งมีตั้งแต่ 7-12 คน (สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2529)

ปัจจุบันบ้านลักษณะเช่นนี้ยังพบว่ามีอยู่บ้าง ส่วนใหญ่ชาวเลจะใช้เมื่อต้องออกไปในทะเลไกล ๆ เป็นระยะเวลาสั้น ๆ เพื่อจับสัตว์น้ำในบริเวณอื่น

บ้านบนบก

บ้านบนบกของชาวเลมีการพัฒนาขึ้นเป็นลำดับขั้น ตามลักษณะการตั้งถิ่นฐานที่มีความแน่นอนมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ในสมัยเริ่มแรกหรือดั้งเดิม ชาวเลยังคงนิยมใช้ชีวิตท่องเที่ยวไปเรื่อย ๆ มากกว่า การอยู่เป็นหลักแหล่งที่แน่นอน ดังนั้นการปลูกสร้างบ้านเรือนในสมัยก่อนจึงมีลักษณะเป็นบ้านที่ไม่ถาวร อาศัยอยู่ชั่วคราว สามารถที่จะรื้อถอนเคลื่อนย้ายได้สะดวก มีลักษณะเป็นกระท่อม พอเป็นที่กำบังฝน ลมและเป็นที่พักหลบนอนได้ มีขนาดประมาณ 4 X 5 เมตร เป็นเรือนไม้ยกพื้น ชั้นเดียวหลังคามุงด้วยใบจาก หรือเอาใบหวายมาผูกมัดเป็นผืน พื้นปูด้วยไม้กลม ไม้ไผ่ หรือต้นหมาก ฝาเป็นซี่ ๆ ผูกด้วยเชือกหวาย ไม่ใช้ตะปู บ้านหลังหนึ่ง ๆ ต้องใช้เชือกผูกทั้งสิ้นรูดึงเต็มไปหมด ส่วนฝาบานมักกันด้วยใบจาก ใบมะพร้าวหรือบางบ้านนิยมใช้ไม้ระกำมาตีเป็นแผ่น แล้วสานเป็นแผ่นกันก็มี และสามารถใช้นานทนทานพอสมควร การที่ชาวเลสร้างบ้านเรือนในลักษณะเช่นนี้ เนื่องจากวัสดุต่าง ๆ ที่ใช้ในการปลูกสร้างหายาก และไม่มีเครื่องมือที่ทันสมัยใช้ ประกอบกับความยากจนและไม่มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างให้ถาวร เมื่อจะต้องอพยพโยกย้ายไปที่อื่น สามารถรื้อถอนและเคลื่อนย้ายขนไปได้ง่าย โดยแกะเชือกที่ผูกไว้ออก จากที่มุงหลังคาก็ม้วนไปเป็นผืน ไม้เครื่องเรือนหลังหนึ่ง ๆ มัดลงใส่ลำเรือได้พอดี (วิบูลย์ ลีสุวรรณ, 2532)

การตั้งบ้านเรือนในลักษณะเช่นนี้ ชาวเลจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ถ้าเรือไปที่ไหนมักจะไปด้วยกัน ไม่มีครอบครัวใดที่แยกออกไปอยู่ตามเกาะหรือที่โดดเดี่ยวตามลำพัง

ในสมัยต่อมา ชาวเลเริ่มตั้งหลักปักฐานเป็นหลักแหล่งมากขึ้น ลักษณะของบ้านเรือนจึงมีความมั่นคงแข็งแรงมากยิ่งขึ้น รูปทรงของบ้านส่วนมากจะมีรูปทรงเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นบ้านยกพื้นมีใต้ถุนสูงขึ้นไปประมาณ 1 เมตร มีประตู 2 ประตูคือ ประตูหน้าบ้านและประตูหลังบ้าน มีหน้าต่างอย่างน้อย 2 บาน หน้าบ้านจะมีชานยื่นออกมา มีบันไดขึ้นบ้านที่จะต้องทำเป็นจำนวนขั้นคี่ ไม่นิยมทำเป็นขั้นคู่ เพราะถือว่าเป็นบ้านผี (วิสิฐ มะยะเฉลิม, 2533) วัสดุที่ใช้ยังคงเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นมาปลูกสร้าง เช่น ใช้ใบมะพร้าวมาทำเป็นจากมุงหลังคา ฝาบาน ทำเป็นประตู หน้าต่าง หรือใช้ไม้ไผ่สานขัดแตะกันเป็นฝาบาน ทำประตู หน้าต่าง ส่วนพื้นบ้านใช้ไม้ไผ่ทำเป็นฟากปูพื้นบ้าน เสาบ้านใช้เป็นเสากลม ภายในบ้านจะโล่ง ไม่มีเตียงนอน ใช้เสื่อที่สานจากใบเตยทะเลปูเป็นที่นอน และใช้ส่วนที่อยู่ด้านในสุดของบ้านเป็นครัว บริเวณใต้ถุนบ้านมักใช้เป็นที่นั่งเล่นหรือเก็บของบางอย่าง และยังใช้เป็นที่พักหอย กุ้ง ปู อีกด้วย ส่วนส่วนนั้นไม่มีการสร้างส้วมไว้ ชาวเลมักไปถ่ายตามป่าละเมาะใกล้ ๆ

บ้านอีกลักษณะหนึ่ง เป็นบ้านที่สร้างติดกับพื้นดิน คือ ปลูกเป็นกระต๊อบง่าย ๆ บนพื้นทราย ไม้ยกพื้น มีประตูเดียว หน้าต่างถ้ามีก็ขนาดเล็กมาก ใช้วัสดุในท้องถิ่นปลูกสร้างเช่นกัน ภายในบ้านนั้นจะโล่งแต่มีแคร่ไม้ไผ่ทำเป็นเตียงนอนและตั้งครัวอยู่ภายในบ้าน และไม่มีการสร้างส้วมไว้ใช้เช่นกัน

ปัจจุบัน ชาวเลมีการพัฒนาและรู้จักสร้างบ้านเรือน โดยใช้วัสดุที่แข็งแรงขึ้น หลังคามุงด้วยสังกะสีหรือกระเบื้อง ฝาบ้านใช้ไม้จริงหรือเป็นผนังก่ออิฐถือปูน พื้นบ้านเป็นพื้นไม้หรือเป็นพื้นคอนกรีต ลักษณะของบ้านยังคงนิยมปลูกเป็นบ้านชั้นเดียว และมีชานบ้านยื่นออกมาถ้าเป็นบ้านไม้จะยกพื้นมีใต้ถุนสูงประมาณ 1 เมตร แต่ถ้าเป็นบ้านปูนจะไม่ยกพื้น ภายในบ้านจะกันห้องเป็นสัดส่วนมากขึ้น เป็นห้องนอน และแบ่งส่วนที่เป็นครัวชัดเจนยิ่งขึ้น มักจะอยู่ส่วนหลังสุดของบ้าน ส่วนห้องน้ำห้องส้วมนั้น ปัจจุบันชาวเลเริ่มสร้างส้วมไว้ใช้ภายในบ้านกันบ้างแล้ว แต่ก็ยังมีชาวเลบางส่วนที่ไปถ่ายตามป่าละเมาะหรือตามชายทะเลอยู่เช่นเดิม

2.7 ระบบครอบครัวและความสัมพันธ์ของสมาชิก

โครงสร้างของครอบครัวชาวเลเป็นครอบครัวขนาดปานกลาง ในครอบครัวหนึ่งมีบิดามารดา บุตร และบุพการีอยู่ร่วมกัน แต่ในช่วงลูกหลานเมื่อแต่งงานหรือมีครอบครัวใหม่มักจะแยกออกไปตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ ๆ หรือติด ๆ กันในหมู่บ้านนั้น เนื่องจากบ้านเดิมคับแคบ ไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้หลายครอบครัว

2.7.1 หน้าที่ของครอบครัว

ความเป็นใหญ่ในครอบครัวและหน้าที่ของครอบครัว ถือฝ่ายมารดาและภรรยาเป็นใหญ่ในครอบครัว (Maternal family) กล่าวคือ ประเภทแรก ชาวเลถือว่าการที่ใครมีบุตรหญิงจะมีค่าเหมือนกับได้ทอง ใครที่มีบุตรชายรู้สึกว่าจะตกที่นั่งลำบากสักหน่อย ต่อไปภายหน้าจะลำบาก เพราะบุตรชายเมื่อมีครอบครัวจะต้องไปอาสาช่วยทำงาน และรับภาระทุกสิ่งทุกอย่างในบ้านของฝ่ายหญิงตลอดชีวิตนับตั้งแต่วันตกลงกัน ต้องคอยเลี้ยงดูสมาชิกทุกคนในครอบครัว จะมีเวลารว่างมาช่วยทำมาหากินที่บ้านเดิมยอมทำได้ยาก และไม่สนใจพ่อแม่ของตน แต่ในสภาพปัจจุบันรู้จักช่วยเหลือแบ่งเบาภาระอุปการะช่วยเหลือพ่อแม่ของตนเองบ้าง ผู้ที่เป็นสามีมีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบต่อครอบครัวทุกสิ่งทุกอย่าง สามีเป็นผู้ทำมาหากิน แสวงหาปัจจัย 4 มาเลี้ยงดูสมาชิกโดยการประกอบอาชีพทางทะเล รับจ้าง ผู้ที่เป็นภรรยาจะรับผิดชอบงานภายในบ้าน

พ่อ แม่เป็นผู้ให้การศึกษาอบรม สั่งสอนสมาชิกให้รู้จักการดำรงชีวิต รู้จักการประกอบอาชีพ รู้จักระเบียบของสังคมโดยลักษณะการถ่ายทอดเป็นไปอย่างไม่มีพิธีรีตรอง สถาบันครอบครัวจึงมีอิทธิพลต่อสมาชิกที่สุด (ประเทือง เครือหงส์, 2519)

2.7.2 ทายาทและการสืบสกุล

การใช้นามสกุลของชาวเลนนั้น แต่เดิมมาชาวเลนไม่มีการใช้ชื่อสกุล จะถือฝ่ายแม่เป็นหลัก (Matriarchal) เพราะทางฝ่ายภรรยา มีบทบาทต่อสมาชิกในครอบครัวมาก เมื่อทางราชการกำหนดให้ใช้นามสกุลใช้ โดยให้ถือฝ่ายบิดาเป็นหลัก (Patriarchal) โดยประกาศใช้เป็นพระราชบัญญัตินามสกุลขึ้นในปี พ.ศ. 2546 แต่ชาวเลนยังไม่มีนามสกุล และไม่ได้ใช้นามสกุลกัน ยังคงเร่ร่อนอยู่ไม่เป็นหลักแหล่ง ทางฝ่ายราชการก็ไม่สนใจต่อพวกเขาเหล่านี้มากนัก จนต่อมาเมื่อมีความจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับทางราชการมากขึ้น เช่น การเกณฑ์เด็กเข้าเรียนในโรงเรียนตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2484 ซึ่งบังคับใช้ทั่วทุกตำบลได้ตั้งโรงเรียนขึ้นตามหมู่บ้าน และเกณฑ์เด็กชาวเลนเข้าไปเรียนด้วย ชาวเลนจึงมีความจำเป็นต้องใช้นามสกุล และส่วนมากทางราชการเป็นผู้ตั้งนามสกุลให้ หมู่บ้านหนึ่ง ๆ ใช้นามสกุลเดียวกันหมด ซึ่งเป็นการสะดวกดี เมื่อมีการสมรสเกิดขึ้นในพวกเดียวกัน นามสกุลเหมือนกันก็ไม่ต้องขอเปลี่ยนแปลงกันอีก คือ ใช้นามสกุลเดิมต่อไป ปัจจุบันนี้ชาวเลถือฝ่ายบิดาหรือสามีเป็นหลักมากขึ้น แต่ในด้านพฤติกรรมแล้ว ทางฝ่ายภรรยา ยังมีบทบาทอยู่มาก (ประเทือง เครือหงส์, 2519)

นามสกุลของชาวเลที่มีใช้อยู่มากในขณะนี้ คือ

ทะเลเล็ก เป็นนามสกุลที่ใช้ในหมู่บ้านหัวแหลม อำเภอเกาะลันตา โดยทางฝ่ายปกครอง กำหนด และทางอำเภอเป็นผู้ตั้งให้ เห็นว่าพวกชาวเลมีความชำนาญทางทะเลเป็นพิเศษ ช้างน้ำ เป็นนามสกุลที่ใช้ในหมู่บ้านศาลาด่าน อำเภอเกาะลันตา หมู่บ้านเกาะจำ อำเภอเมืองกระบี่ สันนิษฐานว่า คำว่า “ช้างน้ำ” คงมาจากคำว่า “ชาวน้ำ” แต่ด้วยเหตุที่พวกนี้ไม่ชอบให้ผู้อื่นเรียกว่าชาวน้ำจึงเลี่ยงไป ในอีกแง่หนึ่งเขาให้ความเห็นว่า โดยที่พวกชาวเลมีความสามารถเป็นพิเศษ ทำงานเก่ง แข็งแรง เหมือนกับช้าง เลยให้สมญาว่า “ช้างน้ำ”

ประมงกิจ เป็นนามสกุลที่ใช้มากในเกาะภูเก็ต โดยเฉพาะที่เกาะสิเหร่ หาดราไวย์ อำเภอเมืองภูเก็ต ทางราชการเป็นผู้ตั้งให้โดยที่เห็นว่าพวกชาวเลมีความสามารถ มีความถนัดในการประกอบอาชีพทางทะเล หรือทางการประมง

นาวารักษ์ เป็นนามสกุลที่ใช้กันมากในหมู่บ้านไทยใหม่ อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา ผู้ตั้งให้คงเห็นว่าพวกชาวเลมีความชำนาญในการใช้เรือ

หาญทะเล เป็นนามสกุลที่ใช้กันมากในหมู่เกาะอาดัง อำเภอเมือง จังหวัดสตูล นามสกุลนี้ ผู้ว่าราชการจังหวัดสตูลตั้งให้ โดยที่เห็นว่าพวกชาวเลมีความสามารถ กล้าหาญทางด้านทะเล

นอกจากนี้ยังมีนามสกุลอื่น ๆ ใช้อยู่บ้าง แต่เป็นสกุลที่ไม่ได้ใช้รวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน บางสกุลก็เกิดจากการที่ผู้หญิงชาวเลได้แต่งงานกับคนพื้นเมืองแล้วหันมาใช้นามสกุลตามสามี เป็นต้น

รักษาพยาบาล เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยบางแห่งก็รู้จักไปหาหมอ หายตามห้างร้านมารับประทาน บางแห่งรู้จักการรวมกลุ่มเพื่อจัดการขายสินค้าของตนออกสู่ตลาดขจัดปัญหาคนกลาง รู้จักใช้เครื่องมือ เครื่องมือที่เป็นผลทางวิทยาศาสตร์เข้าช่วยในการอาชีพ รู้จักการฟังข่าวสารต่าง ๆ บางแห่งก็มีวิทยุและโทรทัศน์ใช้กันเกือบทุกครัวเรือน (ประเทือง เครือหงส์, 2519)

2.8 สุขภาพและอนามัย

ชาวเลดั้งเดิมไม่ค่อยจะสนใจในเรื่องสุขภาพอนามัยและความสะอาดใด ๆ บ้านชาวเลจึงมักจะสกปรก มีกลิ่นเหม็น ตลอดจนมีน้ำครำขังเฉอะแฉะ ชาวเลไม่รู้จักเก็บกวาดสิ่งปฏิกูลรอบ ๆ บริเวณบ้านจะเต็มไปด้วยซากเปลือกหอยทะเลและปลาเน่า การรับประทานอาหาร เดิมชาวเลส่วนมากใช้ใบไม้ กะลา และรับประทานด้วยมือ เรื่องการขับถ่ายชาวเลไม่รู้จักใช้ส้วมให้เป็นที่ถูกสุขลักษณะ ยังใช้วิธีขับถ่ายในป่า หรือริมชายหาดทราย บ้างก็ขุดถ่ายแล้วกลบ แต่ส่วนมากมักถือว่าเมื่อมีน้ำทะเลขึ้นถึงคลื่นจะซัดชะล้างไปหมดเองไม่ต้องขุดหลุม(ประเทือง เครือหงส์, 2519)

เนื่องจากชาวเลใช้ชีวิตอยู่กับทะเลเกือบตลอดทั้งวัน จึงไม่ค่อยจะได้อาบน้ำ และน้ำจืดก็หาได้ยาก ต้องไปนำมาจากที่ไกล ๆ ชาวเลจึงเป็นโรคผิวหนังกันมาก ซึ่งสามารถเห็นได้เด่นชัดมีลักษณะเป็นขุย กลาก เคลื่อนเต็มไปทั้งตัว นอกจากนี้ก็มีการเจ็บไข้ได้ป่วย ไข้มาเลเรียหรือไข้ป่า เพราะชายฝั่งทะเลด้านตะวันตกฝนตกชุกมาก ยุงชุม ไข้ป่าจึงชุกชุม และชาวเลเองก็มีนิสัยไม่นิยมนอนกางมุ้ง ส่วนโรคที่มักจะเป็นกับผู้ใหญ่ที่สูงอายุ คือ โรคเกี่ยวกับหู และตา ชาวเลเมื่อสูงอายุเข้า หูจะตึงและสายตารำมัว ทั้งนี้ เพราะเมื่ออยู่ในวัยหนุ่มชาวเลมักจะดำน้ำลึกมาก ภูคน้ำทะเลกดดัน บางคนถึงกับแก้วหูแตก สายตาจะรำมัวมองไม่เห็น ส่วนเด็กมักจะเป็นไข้หวัดและโรคท้องร่วงกันมาก

วิธีการรักษาพยาบาลของชาวเลในสมัยก่อนก็อาศัยยากลางบ้าน และวิธีการทางไสยศาสตร์ควบคู่กันไป เพราะชาวบ้านยังมีความเชื่อว่าการเจ็บไข้ได้ป่วยนั้น สาเหตุเนื่องมาจาก “ผีกิน” ทั้งนี้ (ประเทือง เครือหงส์, 2519) ดังนั้น จะมีหมอผีทำพิธีปิดรังควาน ขับไล่หรือเชิญให้ผีออกไป โดยอาศัยคาถาอาคมหรือให้ตีมน้ำมันต์ แล้วแต่วิธีการของหมอแต่ละคน ส่วนยากลางบ้านก็มีหลายขนาน แล้วแต่หมอจะนำมาใช้รักษาโรคอะไร ยานี้หมอจะจดจำกันเรื่อยมาเพราะถือว่าเป็นยาผีบอก เวลาจะไปหาตัวยาหมอจะไปหาเองในป่าในเขาแล้วบนบานศาลกล่าวขอลยาจากผีสง เจ้าป่า เจ้าเขา แล้วนำมารักษาตามวิธีการของตน การรักษาด้วยวิธีการง่าย ๆ ดูเทียบเอาว่าคนไข้เป็นโรคอะไร จะใช้รากไม้อะไรก็ไปเก็บมาแล้วทำการรักษา

ปัจจุบันการรักษาคนป่วยยังใช้วิธีการแบบเดิมอยู่ผสมกับยาของแพทย์แผนปัจจุบันบ้าง โดยการรักษาพยาบาลแบบเดิม จนเห็นว่าหมอของเขาหมดความสามารถแล้ว จึงหันมาพึ่ง

2.7.3 การอบรมเลี้ยงดูและการให้การศึกษา

ในสมัยก่อนการให้การศึกษาอบรม และการสร้างบุคลิกภาพให้แก่สมาชิกในกลุ่ม เป็นหน้าที่ของหัวหน้าครอบครัว อันได้แก่ บิดามารดา ผู้ปกครอง หัวหน้ากลุ่ม เป็นผู้ให้การอบรม สั่งสอน และถ่ายทอดวัฒนธรรม ซึ่งเป็นไปโดยไม่มีพิธีรีตอง ครอบครัวนับว่าเป็นสถาบันที่สำคัญ และมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเด็กและคนหนุ่มสาว และสามารถรักษาประเพณีแบบแผนดั้งเดิมไว้ได้มาก ไม่มีอิทธิพลภายนอกเข้ามาปะปน เพราะไม่มีวัฒนธรรมหรืออิทธิพลภายนอกเข้ามาแทรก ทั้งนี้สัจใจของเขาไม่ชอบคบค้าสมาคมกับผู้อื่น เรื่องราวที่อบรมให้สมาชิกเรียนรู้ มักเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เช่น การทำมาหากิน การสร้างที่อยู่อาศัย การรักษาพยาบาลผู้ป่วย ระเบียบประเพณีของกลุ่ม หน้าที่ของสามีภรรยาในครอบครัว ความประพฤติโดยทั่วไป ความเชื่อ ตลอดจนความมุ่งหมายของชีวิต ฯลฯ ตามที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ วิธีการให้การศึกษาอบรมใช้วิธีการบอกเล่า เลียนแบบ บางอย่างก็ถ่ายทอดให้กันเป็นการเฉพาะตัว การถ่ายทอดมักจะทำกันในวงแคบ ๆ ผู้อาวุโสมักจะเป็นผู้ให้การศึกษาอบรมแก่คนรุ่นหลัง และปฏิบัติต่อกันมาโดยไม่มีข้อโต้แย้งแต่อย่างใด

สำหรับเด็กชาวเล ขณะที่ยังเล็กอยู่ จะอยู่ในการอบรมเลี้ยงดูของแม่ เพราะพ่อต้องออกไปทำมาหากิน ต่อเมื่อเด็กอายุประมาณ 10 ขวบขึ้นไป โดยเฉพาะเด็กผู้ชายจะเริ่มใกล้ชิดกับพ่อและญาติที่เป็นผู้ชาย เพราะต้องเริ่มออกไปหาปลาด้วยกัน การอบรมสั่งสอนของชาวเลส่วนใหญ่เป็นการสอนให้รู้จักการดำรงชีวิต เด็กชาวเลทั้งหญิงและชายจะถูกฝึกให้เรียนรู้กับธรรมชาติ ถูกสอนให้รู้จักกับการรักษาตัว ตลอดจนการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ฝึกให้ว่ายน้ำ โดยเฉพาะเด็กผู้ชายจะถูกสอนให้หัดว่ายน้ำ ดำน้ำ พายเรือ หัดให้รู้จักชีวิตสัตว์ในทะเลและรู้จักการดำรงชีวิตในทะเล นับว่าเป็นการเรียนรู้อาจธรรมชาติ ส่วนเด็กผู้หญิงก็ได้รับการฝึกหัดเกี่ยวกับพวงงานบ้าน (วิสิฐรัฐ มะยะเฉลียว , 2528)

ปัจจุบันแม้ว่าชาวเลจะส่งบุตรหลานให้เข้าศึกษาในโรงเรียน แต่สถาบันทางครอบครัวก็ยังมีอิทธิพลต่อสมาชิกอยู่มากเช่นเดิม จากเดิมชาวเลไม่รู้หนังสือ ไม่สามารถอ่านออกเขียนได้เลย ปัจจุบันมีเด็กชาวเลที่จบชั้นประถมศึกษาตอนปลายอยู่เกือบทุกบ้าน บ้างก็สามารถส่งบุตรหลานเรียนต่อได้ถึงชั้นมัธยมศึกษา ในด้านสติปัญญา ชาวเลมีความสามารถที่จะเรียนสูงขึ้นในระดับชั้นมัธยมศึกษาได้แต่ขาดทุนที่จะส่งเสริม และไม่ยอมออกไปจากบ้าน นับว่าเป็นปัญหาอยู่ประการหนึ่ง แต่ถึงอย่างไรก็ตามการศึกษาทำให้ชาวเลรู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเอง รู้จักไปใช้เสียงเลือกตั้ง บางคนก็ได้เป็นผู้นำในท้องถิ่นก็มี รู้จักเรียกร้องขอความเป็นธรรม รู้จักการซื้อขาย รู้จักการเก็บหอมรอมริบบ้าง ปัจจุบันชาวเลมีความกล้าที่จะออกไปร่วมสังคมกับชนพื้นเมืองได้ รู้จักการเข้าสังคม รู้จักดัดแปลงแบบแผนประเพณีของตนให้กลมกลืนกับคนพื้นเมือง รู้จักการ

ทางโรงพยาบาล หรือไปปรึกษาหารือกับหมอ จะซื้อยาที่มักจะไปซื้อตามร้านที่รู้จักสนิทสนมกันเท่านั้น

2.9 ภาษา

ภาษาของชาวเลมีสำเนียงคล้ายภาษามลายูและอินโดนีเซีย นักวิชาการบางท่านได้ให้ข้อสันนิษฐานว่า ภาษาของชาวเลเป็นภาษาตระกูลมลายู-อินโดนีเซียน ซึ่งมีพวกชาวบาหลีมาดูริส มักกะสัน บูกัส ดยัค ตามเกาะต่าง ๆ ใช้พูดกันมาก คำพูดบางคำคล้ายกับภาษามลายู บางคำเป็นภาษาอินโดนีเซีย บางคำเป็นคำพูดที่เขาสร้างขึ้นเอง มีศัพท์น้อยและอยู่ในวงแคบ ๆ เนื่องจากไม่ค่อยมีความเจริญทางด้านวิชาการ คำที่สร้างขึ้นใช้มักจะเกี่ยวกับชีวิตและอาชีพการงานของเขาเท่านั้น อย่างไรก็ตามชาวเลแต่ละพวกก็ยังมีภาษาแตกต่างกัน เช่น พวกมอเก็น มอเกลีน และอูรักลาโว้ย (สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2529)

ภาษาตระกูล มลายู-โพลินีเซียน หรือ มลายู-อินโดนีเซียน จะมีชนต่าง ๆ ใช้กันมาก ซึ่งภาษาตระกูลนี้จะเป็นภาษาถิ่นย่อย (Sub-dialect) ที่แบ่งออกได้อีกหลายถิ่น เช่น ภาษาชาวเลที่จังหวัดภูเก็ต จะแบ่งเป็นภาษา อูรัก ลาโว้ย (Urak Lawoi) ภาษากลุ่มมาซิงหรือกลุ่มสิงห์ หรือมอเก็น (Moken) และภาษากลุ่มสิงห์บก หรือมอเกลีน (Moklen) (วิสิฐ มะยะเจลิยว, 2533) แต่ละกลุ่มจะใช้ภาษาพูดแตกต่างกัน จะมีภาษาของพวกมอเก็นกับพวกมอเกลีนเท่านั้นที่ใช้ภาษาคลายคลึงกัน บางคำก็ใช้เหมือนกัน

ฉันทส ทองช่วย (2528) ได้ศึกษาเกี่ยวกับภาษาของชาวเลเกาะลิเเห่ ซึ่งเป็นกลุ่มอูรักลาโว้ย ได้ให้ข้อสรุปเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของภาษาของชาวเลเป็นบางประการว่า ภาษาชาวเลเป็นภาษาไม่มีระบบเสียงวรรณยุกต์ กล่าวคือ เสียงวรรณยุกต์มิได้เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ความหมายของคำแตกต่างกัน เช่น คำว่า สุนัข ในภาษาชาวเลจะออกเสียงว่า “อาซู” หรือ “อาซู่” ก็มีความหมายเหมือนกัน อีกประการหนึ่งภาษาของพวกสิงห์หรือมอเก็นจะแตกต่างกับภาษาชาวเลทั่วไป (อูรัก ลาโว้ย) ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดในบรรดากลุ่มชาวเลด้วยกัน และภาษาชาวเลทั่วไปนั้น จะมีลักษณะคล้ายภาษามลายูมาก ทั้งด้านรูปคำและการออกเสียงของคำ ดังตารางเปรียบเทียบภาษาของชาวเลกลุ่มต่าง ๆ กับภาษาไทย และภาษามลายู ดังนี้

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบคำพูดของชาวเลกลุ่มต่าง ๆ กับภาษาไทยและภาษามลายู

ไทย	มลายู	อูรักลาไวย์	มอเก็น	มอเกลิน
หนึ่ง	ซาตู	ซา	อะชะ,อะบูลัก	ชะ
สอง	คูอะ	ดูวา	ดูวา	ดูวะ
ใหญ่	เบอะซา	เบอะซา	อะตะ	อะตะ
ยาว	ป็นยัง	ป็นยะ	ดาตะ	ดาตะ
เล็ก	เกอซิล	ตูมิ	เนกะ	เนะ
ผู้หญิง	เปอริมปุวัน	นิหนี	กินอย	มิโนย
ผู้ชาย	ลากี-ลากี	กิลากี	กะโนย	กะโนย
นี่	อึนึ	อึนึ	นี	นี
นั่น	อึตู	อึตู	อึดูบ,อาลัง	อาลัง
ใคร	ชีอาปา	ซาปา	อาจู	อาจู
อะไร	อาปา	นามา	อานุง	อานุง
ทั้งหมด	เซอมัว	เซอมัวฮา	ตาบง	ดั่งปง
มาก	ป็นยัก	ป็นยะ	นะบัน	ตะฮัน
กินข้าว	มกัณนาซี	มกัณนาซี	ยามจัน	ยามิจัน
ไปไหน	เปอร์กีมานา	ปิตีฮา	ลาแก้วปีตะ	แก้วตัม
ทำอะไร	ปีกินอาปา	เปอไวยนามา	ปีวะอานุน	ปีวะอานุง
เรือใคร	เปอราฮู			
	ชีอาปา	ปราฮูซาปา	กาปังอาจะ	กาปังอาจ
เรือฉัน	เปอราฮู			
	ซาฮายา	ปราฮูนะกู	กาปังจูอี	กาปังจาอี
เรือใหญ่	กาปัลเบอะซา	กาป็นเบอะซา	เซอปะฮาตา	กาบังฮาตะ
ไปจับปลา	ปอร์กัตังกับ			
	อิกัน	บิริงกะอิกัน	เมองับอิกัน	เมองับอิกัน
แม่ฉัน	มะซาฮายา	มะตะกู	เออนงจูอี	อีนงจะอี

แหล่งที่มา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, 2529.

2.10 ความเชื่อของชาวเล

การที่ชาวเลได้สร้างบ้านเรือนอยู่ตามบริเวณชายฝั่งทะเลและบางชุมชนอยู่ใกล้ถนนหนทาง หรือไม่ก็อยู่บริเวณที่มีการตัดถนนเส้นทางคมนาคมลึกไปถึงชุมชน ย่อมเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวเลติดต่อกับคนในท้องถิ่นเดิมในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งเป็นการก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) อย่างไรก็ตาม ชาวเลก็ยังคงมีความเชื่อและรักษาพิธีกรรมต่าง ๆ ไว้ ทั้งนี้เพราะสิ่งเหล่านี้ได้ฝังลึกและได้รับการปลูกฝังกันมานาน

พวกชาวเลมีความเชื่อทางศาสนาเป็นของพวกเขาเอง เป็นแบบชาวเลแท้ ๆ โดยกล่าวถึงพระพุทธเจ้าว่า “พระพุทธเจ้าได้ถือกำเนิดขึ้นมาสั่งสอนประชาชนในโลกนี้ ตอนที่มนุษย์อยู่ในโลกนี้แล้ว” พระพุทธเจ้าไม่ได้ให้กำเนิดสรรพสิ่งต่าง ๆ ในโลก พวกชาวเลเชื่อและศรัทธาในคำสอนของพระพุทธเจ้ามาก จนมีคำกล่าวกันว่า “พระพุทธเจ้าตรัสว่า คนไทยมีหน้าที่สร้างวัดทำบุญ คนจีนมีการสร้างศาลเจ้าและบูชาผีบรรพบุรุษ ส่วนชาวเลให้มีการสร้างศาลาและไปรับส่วนบุญที่วัด ตอนเดือนสิบ เขาให้กินก็ได้กิน เขาไม่ให้กินก็อด”

นอกจากนั้น ชาวเลยังมีการบวชในพุทธศาสนาด้วย มีการกล่าวเปรียบเทียบกันระหว่างศาสนาพุทธกับศาสนาอิสลามว่า ศาสนาอิสลามมีกฎระเบียบที่ยุ้งยากกว่าศาสนาพุทธ เช่น ต้องเข้าสู่หนัด ห้ามกินหมู ชาวเลส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ แต่มีความเชื่อเกี่ยวกับผี วิญญาณ ศักดิ์สิทธิ์ประกอบกันไปด้วย แต่มีชุมชนชาวเลที่หาดราไวย์เริ่มหันไปนับถือศาสนาคริสต์แล้วถึงร้อยละ 30

ชุมชนชาวเลตามสถานที่ต่าง ๆ นั้นจะมีการสร้างศาลตามความเชื่อและรูปแบบที่แตกต่างออกไป เช่น ศาลของชุมชนชาวเลที่แหลมหลา จังหวัดภูเก็ต เรียกกันว่า “โต๊ะปากพระ” เป็นต้น บางกลุ่มมีการแกะสลักเป็นรูปคน เช่น พวกสิงห์ เรียกว่า “เลอโปง” หรือผีเทพเจ้า นอกจากนั้นยังมีการนับถือตายายปลวกซึ่งจัดเป็นการนับถือส่วนบุคคล เวลาย้ายไปอยู่ที่อื่น ๆ ก็เชิญตายายปลวกไปอยู่ที่ใหม่ด้วย (สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2529)

ชาวเลแต่ละกลุ่มอาจจะมีเชื่อในด้านต่าง ๆ แตกต่างกันไปซึ่งขึ้นอยู่กับแนวความคิด อิทธิพล และสภาพแวดล้อมที่มีแตกต่างกัน ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับความสามารถของโต๊ะหมอ (หมอผี) กล่าวกันว่าเวลามีคนป่วยขึ้นในชุมชน ก็จะตามโต๊ะหมอมาดูอาการโดยการนั่งทางใน มีที่ใส่น้ำมันตวงอยู่ข้างหน้าของผู้ที่เป็นโต๊ะหมอ โต๊ะหมอจะจัดเทียนออกซื้อผู้ป่วย แล้วรอดูว่าไส้เทียนงอไปทางทิศไหน โต๊ะหมอจะให้คนป่วยสาบานว่า ถ้าหายแล้วจะไปเช่นบวงสรวงตามทิศทางที่ไส้เทียนงอไป

2. ความเชื่อเกี่ยวกับคาถาอาคม เวลาผีพิธีกรรมต่าง ๆ โต๊ะหมอจะเป็นคนท่องคาถาในพิธี ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นส่วนที่ทำให้พิธีต่าง ๆ ชล้ง ทำให้ได้รับความเชื่อถือ ดังนั้น การที่จะเอาคาถาต่าง ๆ มาท่องเล่นกัน ถือกันว่าเป็นสิ่งที่ไม่สมควรอย่างยิ่งและเป็นเหตุให้คาถาเสื่อมด้วย

3. ความเชื่อเกี่ยวกับไม้กางเขนที่ใช้ในพิธีลอยเรือ ทำเป็นไม้ที่รูปร่างคล้ายกับไม้กางเขน ใช้ปักเป็นแถวตามชายทะเลหลังจากลอยเรือออกจากฝั่งแล้วเหตุผลในการปักไม้กางเขน เพราะเชื่อกันว่าไม้กางเขนสามารถเป็นแนวป้องกันไม่ให้ผีที่ลอยไปกับเรือกลับขึ้นมาบนฝั่งอีก

4. ความเชื่อเรื่องผีเป็นใหญ่ มีแบบอย่างให้เห็นได้ชัดเจนเช่น ชุมชนเกาะลิหะห์ ชาวเลมีความเชื่อว่าผีสถิตอยู่บนเขา ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของชุมชน ที่เชิงเขามีศาลอยู่เชื่อกันว่าเป็นที่ชุมนุมของผีที่สำคัญ ๆ เรียกว่า “กราโม” ชาวเลเชื่อว่าเป็นพวกผีที่ช่วยคุ้มครองป้องกัน อีกทั้งยังช่วยบันดาลความสุขให้กับชาวเลในชุมชนอีกด้วย มีผีอีกประเภทหนึ่งคือ “ปีลาเกล” ชาวเลมีความเชื่อว่าเป็นผีของพวกญาติพี่น้องที่มีความประพฤติดีอาจจะอยู่ร่วมกับ “กราโม” เป็นผีบ้านผีเรือนคอยป้องกันไม่ให้เกิดเหตุร้ายต่าง ๆ ขึ้น

5. ชาวเลมีความเชื่อว่าทุกคนเกิดมาจากน้ำ (น้ำอสุจิ) ถ้าบุคคลภายนอกเรียกพวกเขาว่า “ชาวเล” เขาจะไม่โกรธ แต่ถ้าเรียกว่า “ชาวน้ำ” พวกเขาจะโกรธมาก

6. ความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณ ชาวเลเชื่อว่าปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ฝนตก พายุพัด ไฟผ่า พายุฝน เป็นการลงโทษของผีสง และเชื่อว่าการที่พวกเขาเจ็บป่วยนั้นเกิดจากผีซิง ชาวเลเชื่อว่าผีซิง มีอยู่ 7 ชนิด มีทั้งที่เป็นคุณและเป็นโทษ ดังนั้นในการออกทะเลจึงต้องพึงระวัง หากเห็นแสงสว่างโชติช่วงอย่าทัก จะเกิดอันตรายหรือโชคไม่ดีได้ และยังเชื่ออีกว่าผีซิงช่วยในการหาปลา ถ้าแสงโชติช่วงไปตกที่ใดก็ให้พายเรือไปที่นั่นจะพบฝูงปลา และเชื่ออีกว่าผีซิงจำพวกหนึ่งอาศัยอยู่ในร่างของมนุษย์ การที่คนถูกผีหลอกก็เพราะผีซิงภายนอกที่อาศัยอยู่ตามต้นไม้ ภูเขา มีปฏิภริยาโต้ตอบกับผีซิงภายในตัวของเรา

นอกจากนี้ชาวเลยังเชื่อว่ามีผีที่เกิดจากธรรมชาติอีก เช่น ผีน้ำ ผีไม้ ผีหอย ผีปู ซึ่งถือว่ามีผีซิงอยู่ทั้งนั้น (พลาติศัย ,2521)

7. ความเชื่อเรื่องยาเสน่ห์ ยาเสน่ห์ของชาวเลนี้ทำด้วยน้ำตาปลาตุหุง (ปลาพะยูน) ซึ่งเป็นปลาที่ชาวเลนับถือกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ตามตำนานเล่าว่า สาวชาวเลคนหนึ่งตั้งท้องแล้วอยากกินสาหร่ายทะเล เมื่อกินเข้าไปแล้วกลายเป็นปลาตุหุง ซึ่งมีลักษณะคล้ายคน หากปลานี้ถูกจับขึ้นมาจะร้องไห้ น้ำตาปลาตุหุงนี้เองที่ชาวเลนนำมาผสมกับสมุนไพรแล้วเสกด้วยคาถา เป็นยาเสน่ห์ที่ว่ากันว่าขลังนัก หากนำไปแตะเนื้อตัวหนุ่มหรือสาวใดแล้ว จะหลงใหลใฝ่ฝันถึงฝ่ายตรงข้ามจนไม่เป็นอันกินอันนอน ถึงกับต้องไปให้เห็นหน้า แม้จะต้องว่ายน้ำข้ามไปก็ยอม ดังบทเพลงร้องแรงที่ชาวบ้านเกาะลันตาและหมู่เกาะใกล้เคียงแต่งเนื้อเพลงเป็นภาษาใต้ใช้ร้องเล่นกันว่า

“หลบบ้านไม่รอดแล้วเด

มาถูกเสน่ห์น้ำตาปลาตุหุง

คดชั่วสักหวัค

นึกถึงยอดรักกินข้าวไม่ลง

มาถูกเสน่ห์น้ำตาปลาตุหุง

กินข้าวไม่ลงสักคำเดียว” (อาภรณ์ อุภุษณ์ ,2531)

2.11 ประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวเล

ชาวเลมีการแสดงออกทางพฤติกรรมในพิธีต่าง ๆ อันเกิดจากความเชื่อและความนึกคิดของพวกเขา ซึ่งแสดงออกมาเป็นรูปแบบต่าง ๆ และมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันอีกด้วย สถาบันทักษิณคดีศึกษา (2529) ได้รวบรวมประเพณีและพิธีกรรมต่างๆของชาวเลไว้ดังต่อไปนี้

2.11.1 การเกิด

การคลอดของชาวเลในสมัยก่อนมีความลำบากมาก ผู้ทำคลอดคือหมอต้าแย ซึ่งในแต่ละหมู่บ้านมักจะมีผู้ทำคลอดได้เพียงคนเดียว นอกนั้นเป็นผู้ช่วยเหลือ

ประเพณีการเกิดจะเริ่มเมื่อหญิงชาวเลตั้งครรภ์ได้ครบ 5 เดือน หญิงนั้นจะไปฝากครรภ์กับหมอต้าแย ในการฝากครรภ์จะต้องนำสิ่งของไปให้หมอต้าแยด้วย มี หมาก 3 คำ พลู 3-5 ใบ เงินไม่จำกัดจำนวน สุดแต่จะให้ตามฐานะ ในการฝากครรภ์ หมอต้าแยจะใช้มือจับบริเวณท้องของผู้ตั้งครรภ์เพื่อตรวจดูว่าเด็กอยู่ในท่าปกติหรือไม่ หลังจากนั้นผู้ฝากครรภ์ก็จะไปให้หมอต้าแยตรวจอีกก็ครั้งก็ได้ไม่กำหนดเวลาและจำนวนครั้งในการตรวจ นอกจากจะมีการฝากครรภ์เมื่อตั้งท้องครบ 9 เดือนแล้ว สามี่จะต้องไปหาไม้มะลาย (ไม้เนื้อแข็งชนิดหนึ่ง) มาเพื่อทำไม้พิน โดยตัดเป็น 3 ท่อน ท่อนแรกตัดจากส่วนโคนต้น แต่ละท่อนขนาดยาวราว 1 ศอก เก็บไว้ใช้เป็นเชื้อเพลิงในการต้มน้ำและเผาก้อนเส้า ส่วนที่เหลือทิ้งขว้างไป เมื่อครบกำหนดคลอดก็จะคลอดลูกที่บ้านของตนเอง สมาชิกภายในครอบครัว เช่น สามี่ ญาติพี่น้องจะช่วยกันเตรียมข้าวของในการคลอดลูกไว้อย่างเรียบร้อย เช่น น้ำร้อน สิ่งของสำหรับทารก ก่อนที่หมอต้าแยจะมาถึงบ้าน หญิงชาวเลนิยมนอนคลอดลูกบนแคร่ไม้ไผ่ที่ยกสูงขึ้น แต่บางคนจะนอนคลอดลูกกับพื้นบ้านธรรมดา

ในเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด ชาวเลมีความเชื่อในเรื่องการจัดสิ่งของต่าง ๆ ก่อนกำหนดคลอดเพื่อนำไปมอบให้กับหมอต้าแย ซึ่งเขาถือว่าเป็นเคล็ดในการคลอดลูกเพื่อให้การคลอดปลอดภัย สิ่งของที่ต้องเตรียมมีข้าวสาร 1 กระป๋องเล็ก ด้ายดิบ 1 ใจ เทียน 1 เล่ม หมาก 5 คำ พลู 5 ใบ เงินแล้วแต่จะให้ สิ่งของเหล่านี้จะบรรจุลงในภาชนะชนิดหนึ่งที่ชาวเลเรียกว่า “สอบราด” (กระสอบราด) ภาชนะนี้ใช้ใบเตยสานขึ้นมาคล้ายตะกร้า แต่ไม่มีหู ใช้ผ้าขาวที่สะอาดรองกัน ก่อนทำคลอดหมอต้าแยจะรับสิ่งของเหล่านี้พร้อมกับกล่าวชื่อของหญิงชาวเลผู้ฝากครรภ์ และกล่าวอวยพรให้ทั้งแม่และลูกมีความปลอดภัยและอยู่เย็นเป็นสุข

เครื่องมือที่ใช้ในการทำคลอด สมัยก่อนชาวเลใช้ไม้ไผ่บาง ๆ ตัดสายสะดือเด็ก ปัจจุบันใช้มีดเล็ก ๆ ที่ใช้แกะหอยหรือมีดธรรมดาที่สะอาด การตัดสายสะดือเด็ก หมอต้าแยจะวางสายสะดือที่กะว้ายาวพอเหมาะบนก้อนถ่าน แล้วใช้ไม้ไผ่หรือมีดตัด

เมื่อเด็กคลอดแล้ว ผู้ช่วยหมอด่าแยจะทำความสะอาดตัวเด็ก โดยใช้น้ำในโอง วิธี การคือ ต้องตักน้ำด้วยกระบวย ซึ่งทำด้วยกะลามะพร้าว แล้วหมอด่าแยจะเสกน้ำเสียก่อน จากนั้นก็ ใช้น้ำนั้นตบกระหม่อมเด็กทุกวัน วันละ 3 ครั้ง จนครบ 44 วัน หลังจากคลอดแล้ว ผู้เป็น มารดาจะต้องอยู่ไฟประมาณ 7 วัน ถ้าเป็นลูกคนแรกจะต้องอยู่ไฟ 9 วัน ขณะที่อยู่ไฟ ในห้อง ของผู้คลอดทำเชิงกรานบรรจุดินแล้วก่อไฟขึ้นบนเชิงกรานนั้น เชิงกรานที่ใช้ก่อกองไฟนี้จะวางไว้ บริเวณใต้ของห้องก็ได้ ถ้าผู้คลอดนอนบนแคร่มักจะวางไว้ใต้แคร่ เชื่อกันว่าการอยู่ไฟเป็นการทำ ให้หมดลูกเข้าอุหรือคืนเข้าสู่สภาพปกติได้เร็วขึ้น หมอด่าแยจะใช้ก้อนเส้า (อิฐหรือหิน) เผาไฟให้ ร้อน เอาน้ำราด แล้วใช้ผ้าพันก้อนเส้าอีกครั้งหนึ่ง แล้วนำไปกดหรือวางไว้บริเวณท้องของผู้คลอด

อาหารสำหรับมารดา ให้หลีกเลี่ยงอาหารที่แสลง เช่น อาหารจำพวกเนื้อ ปลาที่ไม่มี เกล็ด อาหารเย็น ๆ พวกรสไม่บางชนิด เช่น แตงโม แต่ให้รับประทานอาหารที่ช่วยบำรุง สุขภาพของแม่บ้างและให้มีการรับประทานยาผสมสุราด้วย

อาหารสำหรับทารกแรกเกิด เขาให้รับประทานน้ำผึ้งรวงเพื่อถ่ายของเสียในท้องออก ในระยะแรกเกิดอาหารของทารกคือ นมมารดา เมื่อโตขึ้นให้รับประทานข้าวสุกเปล่า ๆ โดย ไม่ผสมกับอาหารอื่นเลย ผมไฟก็ไม่นิยมโกน จนกว่าจะมีอายุครบ 1 เดือน

2.11.2 การแต่งงาน

ชาวเลนิยมแต่งงานในหมู่กันเอง มีบ้างแต่น้อยมากที่จะแต่งงานกับคนต่างพวก หรือ กับชาวพื้นเมือง หมู่สาวนิยมแต่งงานระหว่างอายุ 17-18 ปี หมู่สาวคู่ใดรักใคร่ชอบพอกัน และตั้งใจจะอยู่กินกันฉันผัวเมียแล้ว ฝ่ายชายจะส่งตัวแทนไปเจรจาสูขอจากพ่อแม่ฝ่ายหญิง ผู้ไป สู่อาจเป็นญาติผู้ใหญ่หรือคนที่นับถือหรือเพื่อนสนิทของฝ่ายชายก็ได้ การสู่อจะต้องทำถึง 3 ครั้งด้วยกัน ครั้งแรกเป็นการทาบทาม ต้องนำเขียนหมากไปด้วย 1 สำหรับ ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงจะ ตอบว่าขอใคร่ครวญดูก่อน ไปครั้งที่ 2 จะตอบว่าขอลามลูกสาวดูก่อน การไปครั้งที่ 3 นิยมไป ตอนพลบค่ำ และต้องเตรียมของหมั้นไปด้วย เพราะอาจได้รับคำตอบตกลงจากฝ่ายหญิง เมื่อ ฝ่ายหญิงตอบรับก็จะหมั้นในวันนั้นเลย ของหมั้นนิยมใช้แหวน หมั้นเสร็จจะมีการเลี้ยงเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น เหล้า หมากพลู แก้วแหกหรือซึ่งพวกของฝ่ายชาย สำหรับการแต่งงานจะนัดกัน ตามสะดวก พิธีต่าง ๆ จะจัดขึ้นที่บ้านฝ่ายหญิง เริ่มด้วยฝ่ายชายจัดขันหมากมา 3 ขัน ชั้นที่ 1 เป็นขันหมากหัว (ขันหมากเอก) มีผ้าถุง 2 ผืน ผัดตดเสื่อ 2 ชั้น สิ้นสอดเป็นเงินเท่าใดก็ได้ แต่ โดยทั่วไปไม่เกิน 400-500 บาท และหมากพลู ชั้นหมากที่ 2 และ 3 จะมีแต่หมากพลูเท่านั้น ก่อนที่ฝ่ายเจ้าบ่าวจะนำขันหมากขึ้นบ้าน จะเวียนขวารอบบ้านเจ้าสาว 3 รอบ แล้วนำขันหมาก ขึ้นไปวางกลางวงหมู่ญาติเจ้าสาวบนบ้าน ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงจะเป็นผู้เปิดขันหมากให้ ทุกคนได้ดูว่ามีอะไรบ้าง ระหว่างที่ทำพิธีอยู่นี้เจ้าสาวจะอยู่ในห้องตลอดเวลา ส่วนเจ้าบ่าวก็นั่งอยู่ ที่บ้านของตน

หลังจากเปิดชั้นหมากแล้ว พรรคพวกของเจ้าบ่าวก็จะไปรับเจ้าสาวมา โดยมีเพื่อนจับชายผ้าขาวม้าข้างหนึ่ง อีกข้างหนึ่งให้เจ้าบ่าวจับ จึงมาจนถึงบ้านเจ้าสาว เพื่อนคนอื่น ๆ จะช่วยถือเสื้อผืนหมอนใบ และข้าวของอื่น ๆ ของเจ้าบ่าวก่อนขึ้นบ้านเจ้าสาวจะต้องเวียนรอบบ้าน 3 รอบ มีคนเอาน้ำมาล้างเท้าให้จึงจะขึ้นไปบนเรือนเพื่อรับตัวเจ้าสาวออกมา ในขณะนั้นเพื่อนเจ้าบ่าวจะนำเสื้อกับหมอนไปวางไว้กลางวงญาติพี่น้องของเจ้าบ่าวและเจ้าสาวมาร่วมพิธี เจ้าบ่าวรับเจ้าสาวออกมานั่งตรงเสื้อกับหมอน พวกญาติพี่น้องจะเอามือไปแตะหมอน เจ้าบ่าวเจ้าสาวไหวกราบพร้อมกัน 3 ครั้ง แล้วก็หันหมอนไปรอบ ๆ ทิศทางที่มีคนนั่งจนทั่วทุกคน เป็นอันเสร็จพิธี เพื่อนเจ้าบ่าวจะส่งเจ้าสาวและเจ้าบ่าวเข้าห้องหอ

การเลี้ยงจะมีพื่อเป็นพิธี นิยมเลี้ยงเหล้า หมากพลูเท่านั้น ไม่ค่อยมีอาหารอื่น แยกหรือและญาติพี่น้องจะร่วมกันร้องเพลงและเต้นรอนเง็ง

ชาวเลไม่นิยมดูฤกษ์เวลาแต่งงาน แต่โดยมากจะแต่งในคืนเพ็ญเดือน 6 และเดือน 11 หลังจากแต่งงานแล้ว คู่บ่าวสาวจะไปเที่ยวทะเลหรือเกาะต่าง ๆ เป็นทำนองตีมน้ำผึ้งพระจันทร์ หลังจากแต่งงาน ฝ่ายชายจะมาอยู่กับฝ่ายหญิง และช่วยครอบครัวฝ่ายหญิงทำมาหากินอย่างน้อย 2-3 สัปดาห์ หลังจากนั้นอาจแยกออกไปตั้งครอบครัวใหม่ก็ได้

การแต่งงานของชาวเลกลุ่มสิงห์ ตอนที่ยังใช้ชีวิตเร่ร่อนอยู่ในทะเล ถ้าหนุ่มสาวชอบพอกัน ก็ให้ฝ่ายชายนำหมากพลูใส่จานที่ทำด้วยกะลามะพร้าวไปสู่ขอจากฝ่ายพ่อแม่ของฝ่ายหญิง หลังจากไปสู่ขอจนเป็นที่ตกลงแล้ว ฝ่ายชายจะต้องสร้างเรือใหม่เพื่อจะใช้เป็นที่อยู่อาศัยกับคนรักเรียกกันว่า “หอบเสื้อหอบหมอนไปทำเรือใหม่”

สำหรับชาวเลที่เกาะบูโหลน อำเภอละงู จังหวัดสตูลจะมีประเพณีต่างจากที่กล่าวแล้ว กล่าวคือเมื่อชายหญิงชอบพอกันฝ่ายหญิงจะให้ฝ่ายชายไปหาปลาตัวที่โตที่สุดเท่าที่จะหาได้มาตัวหนึ่ง แล้วนำปลาที่ได้นั้นไปเสียบไม้ปิ้งไว้หน้าบ้านหญิงสาวคนรัก หญิงคนรักจะคะยั้นคะยอให้พ่อแม่ไปเอาปลาที่ปิ้งไว้มาปรุงอาหาร พ่อแม่จะถามลูกสาวว่าใครเอาปลามาปิ้งไว้ ลูกสาวจะบอกว่าเป็นใคร ถ้าพ่อแม่ไม่ชอบหรือไม่พอใจชายคนที่นำปลามาปิ้งไว้หน้าบ้านก็จะไม่เอาปลานั้นมาปรุงอาหาร แสดงว่าปฏิเสธ ไม่ยกลูกสาวให้ ถ้าพ่อแม่ฝ่ายหญิงนำปลานั้นไปปรุงอาหารแสดงว่าตกลงยกให้ ทั้ง 2 ฝ่ายจะนัดแนะวันทำพิธีแต่งงานกันในวันใดวันหนึ่งในไม่ช้า การแต่งงานก็เริ่มด้วยการกินเลี้ยงที่บ้านฝ่ายหญิงในตอนค่ำ โดยญาติทั้ง 2 ฝ่ายจะมารวมกันที่บ้านเจ้าสาว ฝ่ายเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าใหม่ ๆ เมื่องานกินเลี้ยงเสร็จแล้ว ญาติผู้ใหญ่ทั้ง 2 ฝ่ายจะให้คู่บ่าวสาวลงเรือที่เตรียมไว้ โดยมีที่นอนหมอนมุ้งอยู่ในเรือนั้นพร้อมเสร็จ แล้วให้เจ้าสาวนั่งหัวเรือหันหน้ามาหาเจ้าบ่าว เจ้าบ่าวจะพายเรือออกจากฝั่งไป เมื่อเห็นว่าพายเรือมาไกลพอสมควรแล้ว ฝ่ายชายจะหยุดเรือลอยลำไว้แล้วทั้งสองก็นอนด้วยกัน จนกระทั่งรุ่งเช้าให้เจ้าบ่าวนอนมาในเรือ เจ้าสาวก็พายเรือกลับเข้าฝั่งโดยมีพ่อแม่ฝ่ายเจ้าสาวมารับกลับบ้าน เป็นอันเสร็จพิธี

ในปัจจุบันการแต่งงานของชาวเลมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก กล่าวคือ ประเพณีและพิธีการต่าง ๆ รวมถึงการแต่งกายของเจ้าบ่าวเจ้าสาว มีลักษณะของชาวเมืองมากขึ้น เจ้าบ่าวใส่สูทและเจ้าสาวสวมชุดแต่งงานซึ่งเป็นชุดราตรียาว มีการจัดงานเลี้ยง มีดนตรี รำวง กันเป็นที่สนุกสนาน

สำหรับการหย่าร้าง ธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันทั่วไปคือ เขาจะทิ้งขว้างกันตามอำเภอใจไม่ได้ ต้องพากันไปหาผู้ใหญ่บ้าน ฝ่ายที่จะ “ทิ้ง” จะต้องเสียค่าเสียหายหรือค่าธรรมเนียมให้กับอีกฝ่ายหนึ่ง มีอัตราว่า

ถ้าฝ่ายหญิงไม่ยอม แต่ฝ่ายชายต้องการเลิก จะต้องเสียค่าธรรมเนียมให้ฝ่ายหญิง 10 บาท

ถ้าฝ่ายชายไม่ยอมแต่ฝ่ายหญิงต้องการเลิกจะต้องเสียค่าธรรมเนียมให้ฝ่ายชาย 6 บาท หลังจากผู้ใหญ่บ้านตัดสินให้ “หย่า” กันได้แล้ว แต่ละฝ่ายมีสิทธิที่จะแต่งงานกับคนอื่นได้ สังคมไม่รังเกียจหญิงม่ายผัวร้าง หรือพ่อม่ายเมียทิ้งแต่อย่างใด

หญิงม่ายจะแต่งงานได้อีก 2 ครั้ง แต่งอย่างมีพิธี แต่นิยมใช้ขันหมากเพียงขันเดียว อย่งไรก็ตาม พ่อม่ายและแม่ม่ายหากชอบพอกันมักจะไปอยู่ด้วยกันเลย เขาเรียกว่า “เข้าหา” แล้วจึงบอกกล่าวให้ญาติพี่น้องทราบ และหากมีการผิดประเวณีเกิดขึ้น ชาวเลมีธรรมเนียมปฏิบัติดังนี้ คือ

หากหญิงมีสามีลอบเล่นรักกับชายชู้และถูกจับได้ ฝ่ายสามีจะพาทรรยาและชายชู้พบผู้ใหญ่บ้านเพื่อตกลงกัน ชายชู้จะต้องเสียเงินค่าปรับ 36 บาท แล้วให้หญิงนั้นไปเป็นภรรยาหญิงหลายผัว (3 ผัวขึ้นไป) จะไม่ถูกลงโทษจากสังคมอย่างรุนแรง เป็นแต่ถูกชุมชนินทากันลับหลัง

อย่างไรก็ตาม ชาวเลถือลัทธิผีเดียวเมียเดียว มักจะอยู่ช่วยกันทำมาหากินจนแก่เฒ่า การหย่าร้าง การละทิ้ง หรือแต่งงานใหม่ ตลอดจนการผิดประเวณีก็ไม่ค่อยมี เพราะเขาถือระเบียบแบบแผนกันอย่างเคร่งครัด

2.11.3 การตาย

เมื่อมีคนตายในหมู่บ้าน ชาวเลจะทำพิธีกรรมต่าง ๆ และริบฝังศพในวันนั้นทันที ซึ่งคล้ายกับพิธีงานศพของชาวไทยมุสลิมเช่นกัน หรือถ้าหากฝังไม่ทันในวันนั้น ก็จะเก็บศพไว้เพียง 1 คืนเท่านั้น แล้วกระทำพิธีฝังในวันรุ่งขึ้น ส่วนเพื่อนบ้านชาวเลด้วยกัน ทันทที่รู้ข่าวว่ามีการตาย แต่ละครอบครัวจะส่งตัวแทนไปยังบ้านของผู้ตาย พร้อมกับนำสิ่งของเล็ก ๆ น้อย ๆ ตามฐานะของตนเอง เช่น ข้าวสาร น้ำตาล หรือสิ่งอื่น ๆ ไปช่วยเหลือน้ำศพ

ศพของชาวเลนั้น จะบรรจุในโลงที่ทำกันเองหรือซื้อมา โลงศพชาวเลสมัยก่อนจะทำแบบง่าย ๆ โดยใช้ไม้ไผ่ผ่าซีกแล้วนำมากรองผูกติดกันเป็นฟากยาว ใช้ผ้าขาวม้าปูบนฟาก แล้ว

ยกศพวางบนผ้าขาวม้า ม้วนฟากห่อศพ มัดหัวและท้ายฟากไม้ไผ่ ไซ้ไม้หามบนเชือกที่มัดแล้ว หามศพนำไปฝัง แต่ปัจจุบันโลงศพของชาวเลใช้กระดานตอกตะปุมีลักษณะเช่นเดียวกับโลงศพของคนไทย

ก่อนจะนำศพลงโลง จะมีการอาบน้ำศพเช่นเดียวกับงานศพของคนไทย แต่ให้ผู้ที่อาบน้ำศพต้องเป็นเพศเดียวกับผู้ตาย ถ้าต่างเพศกันชาวเลเชื่อว่าจะทำให้วิญญาณผู้ตายไม่ไปผุดไปเกิด และทำให้ผีผู้ตายแรงมากจะคอยหลอกหลอนชาวบ้าน วิธีการอาบน้ำศพ เขาจะนั่งพับเพียบชิดกัน 2 คน แล้วยกศพวางบนตัก จากนั้นก็จะช่วยกันอาบน้ำ เมื่ออาบน้ำเสร็จก็แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าชุดใหม่ให้ผู้ตาย ไม่สวมรองเท้ายาง บางรายก็ใช้ผ้าขาวห่อศพแล้วบรรจุลงในโลงใส่ข้าวสารของใช้และเสื้อผ้าบางชิ้นที่เป็นของผู้ตายลงในโลงศพด้วย

ก่อนจะเคลื่อนศพไปฝังที่ป่าช้า จะมีพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อของชาวเลบางประการ คือ เขาจะให้คนหามศพซึ่งจะต้องมีจำนวนเลขคู่ ยกโลงศพให้สูงขึ้น แล้วให้ญาติพี่น้องของผู้ตายคลานลอดใต้โลงศพ 3 ครั้ง จากนั้นจึงหามศพไปยังป่าช้าทำพิธีฝังต่อไป ขณะเดียวกันญาติพี่น้องของผู้ตายต้องนำของไป 3 อย่าง คือ หน่อมะพร้าว 1 หน่อ มะพร้าวปอกแล้ว 2 ผล และน้ำ 1 กะละมัง น้ำ 1 กะละมังนี้จะวางไว้ก่อนถึงหลุมศพใกล้ทางเดิน สำหรับให้ญาติผู้ตายล้างมือ ล้างเท้าหลังจากเสร็จพิธีแล้ว ส่วนหน่อมะพร้าวและผลมะพร้าวใช้สำหรับทำพิธีกรรมของหมอผี

เมื่อวางศพลงหลุมซึ่งมีความลึกประมาณ 1-2 เมตร โตะหม้อหรือหม้อผิจะผ่ามะพร้าวทั้ง 2 ผล เทน้ำมะพร้าวลงบนโลงศพและคว่ำกะลามะพร้าวทั้งหมดลงบนโลงแล้ว ให้ตัวแทนผู้หามศพ 2 คน ยืนตรงกันสองข้างฝั่งปากหลุม โดยหันหลังให้กันเพื่อทำพิธีเวียนผ้าซุบ (ผ้าขาวม้า) โดยส่งผ้าจากมือขวาของคนหนึ่งไปให้อีกคนหนึ่งซึ่งจะรับด้วยมือขวาเช่นกัน แล้วส่งกลับมาด้วยมือซ้ายให้คนแรก ทำเช่นนี้ครบ 3 รอบ การทำพิธีนี้มีความเชื่อว่าจะทำให้วิญญาณผู้ตายลืมเหตุการณ์สมัยยังมีชีวิตอยู่ และมีให้วิญญาณมาหลอกหลอนลูกหลานต่อไป

พิธีกรรมต่อไป หมอผีจะให้ผู้หามศพทุกคนนั่งรอบปากหลุม แล้วหมอผีจะกำดินที่ขุดจากหลุมศพทั้ง 2 กำมือมาตั้งบนบ่าทั้ง 2 ข้างของผู้หาม ต่อจากนั้นจึงสาธยายมนต์คาถาแล้วชั้ดินจากมือลงในหลุมศพ ทำเช่นนี้ 3 ครั้งต่อผู้หามศพ 1 คน จนครบทุกคน เสร็จแล้วผู้มาร่วมพิธีทุกคนจะเหยียบดินคนละกำโรยบนโลงศพ แล้วช่วยกันกลบดินให้สูงขึ้น พร้อมกับปลูกมะพร้าวไว้ 1 ต้น เพื่อเป็นการอธิษฐานว่าบรรพบุรุษเมื่อตายไปแล้ว ชีวิตของลูกหลานที่อยู่ข้างหลังจะอยู่เย็นเป็นสุขหรือไม่ ถ้ามะพร้าวงอกงามออกลูกออกผลดี แสดงว่าลูกหลานจะมีความสุขดีเช่นเดียวกัน (ประเทือง เครือหงส์, 2519)

หลังจากเสร็จพิธีฝังศพแล้ว 3 วัน หรือ 7 วัน ชาวเลก็จะมีประเพณีทำบุญให้แก่ผู้ตายโดยการนำข้าวปลาอาหาร ขนม หรือสิ่งของที่ผู้ตายเคยชอบไว้ที่ปากหลุมฝังศพ ลูกหลานของผู้ตายจะนั่งพูดจาบอกให้ผู้ตายมารับของเช่นไหว้เหล่านั้น การทำบุญเช่นนี้ เพื่อนบ้านใกล้เคียงในหมู่บ้านจะมาช่วยเหลือเช่นเดียวกัน เพราะเขาสามารถรู้ที่บ้านใดมีงานศพ โดย

สังเกตจากกองไฟซึ่งบ้านผู้ตายจะก่อกองไฟไว้หน้าบ้านทันทีที่มีคนตายตลอด 3 วัน 3 คืน ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นว่ามีการตายเกิดขึ้นแล้วนั่นเอง

ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีงานศพของชาวเลที่ปลีกย่อยยังมีอีกหลายประการ ซึ่งชาวเลแต่ละชุมชนในภาคใต้ของประเทศไทย มีความเชื่อถือและปฏิบัติแตกต่างกัน เช่น ชาวเลแถบจังหวัดสตูล อาจจะมีพิธีกรรมและปฏิบัติผิดกันกับชาวเลแถบจังหวัดภูเก็ตหรือระนอง ทั้งนี้เพราะอิทธิพลของสังคมภายนอกที่ชาวเลได้รับของแต่ละท้องถิ่นไม่เหมือนกัน อย่างไรก็ตามความเชื่อในเรื่องปลีกย่อยเกี่ยวกับงานศพของชาวเลในจังหวัดภูเก็ต ทุกชุมชนเกือบจะเหมือนกันหมด เช่น ชาวเลมีความเชื่อว่าเมื่อฝังศพจะต้องศพหันหัวไปทางทิศเหนือ ผู้ที่อาบน้ำศพ เมื่อบรรจุศพลงปากหรือลงในโลงแล้วต้องให้หมอมือประจำกลุ่มเหยียบหลังทุกคน เพื่อป้องกันมิให้โดนอาถรรพวิญญานของผู้ตาย ถ้าต้องการเอาศพไว้ก็อย่าอาบน้ำศพก่อน ถ้ามีการอาบน้ำศพเมื่อใดก็ต้องรีบแต่งตัวศพและฝังทันทีมิให้ไว้ศพ ก่อนที่จะบรรจุศพลงปากหรือลงโลงจะต้องเอาของมีคม เช่น มีด หรือกรรไกร และหมากพลูอย่างละ 1 คำ ตั้งบนอกของศพทันทีโดยเชื่อว่าของพวกนี้จะช่วยกันวิญญานดวงอื่น ๆ มิให้มาทำการรบกวนวิญญานของผู้ตาย ส่วนคนที่ไปร่วมพิธีศพจะต้องมีของมีคมติดตัวไปคนละ 1 ชิ้น เป็นต้น

2.11.4 ประเพณีลอยเรือ

ชาวเลถือกันว่าพิธีนี้มีความสำคัญและมีความหมายต่อพวกเขาและจะมีผู้เข้าร่วมพิธีอย่างพร้อมเพรียงกัน หากชุมชนใดไม่ได้จัดพิธีลอยเรือ ชาวเลในชุมชนนั้นก็จะไปร่วมลอยเรือกับชาวเลในชุมชนอื่น

ความเป็นมาของพิธีนี้ เกิดจากความเชื่อพื้นฐานของพวกเขา ในเรื่องอิทธิพลของสิ่งที่ไม่เป็นธรรมชาติ “เจ้าเกาะ” ชาวเลถือว่าอิทธิพลและอิทธิฤทธิ์สามารถที่จะดลบันดาลให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาได้ ความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์ของ “ชิน” ซึ่งเชื่อว่าเป็นผีเทวดาพวกหนึ่งลงมาจากสวรรค์อาศัยอยู่ในทะเลมีรูปร่างลักษณะเหมือนกับดวงไฟสีต่าง ๆ กัน เช่น เขียว ขาว แดง เหลือง เป็นผีที่มีฤทธิ์ร้ายแรงมาก

ชาวเล จะทำพิธีลอยเรือกันต่อหน้าลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจะพัดประมาณกลางเดือนพฤษภาคม (เดือน 6) และเดือนตุลาคม (เดือน 11) พวกเขาจะจัดพิธีลอยเรือขึ้นเพื่อขับไล่สิ่งอัปมงคลออกจากหมู่เกาะ และขออำนาจเจ้าเกาะช่วยคุ้มครองพวกเขาให้รอดตลอดฤดูมรสุม ชาวเลเรียกลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือว่า “ลมออก” เรียกลมมรสุมตะวันตกว่า “ลมพริต” ชาวเลมีความเชื่อว่า เรือที่ลอยในพิธีจะนำความวิบัติต่าง ๆ ไปทิ้งที่ “เมืองออก” และ “เมืองพริต”

พิธีลอยเรือจะทำกันปีละ 2 ครั้ง ใช้เวลาครั้งละ 2 วัน คือในวันขึ้น 14 ค่ำ วันขึ้น 15 ค่ำ วันขึ้น 15 ค่ำของเดือน 6 และเดือน 11 โดยมีในวันแรกซึ่งตรงกับวันขึ้น 14 ค่ำ ชาวเลกลุ่มหนึ่งจะเข้าป่าเพื่อหาไม้ที่ใช้ในการต่อเรือ ส่วนมากจะเป็นไม้ประเภทเนื้ออ่อน และไม้ระกำ

ไม้เนื้ออ่อนที่นิยมใช้เป็นไม้ 60 รูสมิแล ทองหลางนำมาแกะสลักเป็นโขนเรือและเป็นพายกรรเชียงเรือ 12 คู่ แกะเป็นเครื่องใช้ประจำวัน เช่น มีดพรำ มีดสั้น เคียว และเครื่องใช้ในครัว อันได้แก่ ครก สาก กระจ่ายชุดมะพร้าวและอั้งโล่ ที่สำคัญคือแกะสลักเป็นรูปคนสูงประมาณ 8 นิ้ว จำนวน 12 ตัว ไว้เป็นฝีพายประจำเรือ

หลังจากแกะสลักสิ่งประกอบทุกอย่างแล้ว พวกเขาจะชนไม้ระกำ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ไปยังสถานที่ ๆ นัดกันประกอบเรือ ระหว่างทางมีการร้องรำทำเพลงถวายเจ้าป่าคลอไปกับเสียงรำมะนา ตกเย็นหลังจากกินข้าวปลาอาหารแล้ว คนงานต่อเรือก็จะเริ่มงานของตน เขาจะใช้ไม้ระกำทำมาดเรือ โดยใช้ไม้ไผ่เป็นลิ้มแทนตะปูประกอบเป็นเรือจ้าง 2 ซอก ยาวประมาณวาเศษ แล้วใช้ผ้าด้ายดิบทำใบเรือ ประมาณเที่ยงคืนทุกอย่างก็แล้วเสร็จเป็นลำเรือตั้งเด่นเป็นสง่าหัวเรือจะหันออกสู่ทะเลเตรียมลงน้ำ จากนั้นพวกเขาจะนำข้าวของต่าง ๆ ที่แกะสลักเตรียมไว้แล้วลงในเรือ พร้อมทั้งจุดเทียนวางรายรอบลำเรือ

ขนมที่ใช้ในการเซ่นไหว้ในพิธีลอยเรื่อนั้น จะให้พวกผู้หญิงช่วยกันทำขนมอย่างน้อยครอบครัวละ 1 อย่าง ขนมที่นิยมทำกันคือ ขนมหลาก้า (มีลักษณะคล้ายขนมต้ม) ขนมอี๋ ทำด้วยแป้งข้าวเหนียวปั้นกลม ๆ ต้มใส่น้ำตาล ใส่ซิง ขนมจู้จุน (ขนมฝักบัว)

นอกจากนั้นหัวหน้าครอบครัวแต่ละครอบครัว จะประดิษฐ์ตุ๊กตาคนจากไม้ระกำเท่ากับจำนวนสมาชิกในครอบครัวของตน แล้วใช้ไม้เสียบกันติดเป็นแผง นำไปใส่เรือพร้อมกับเล็บมือเล็บเท้าและผมที่ตัดใส่กระทรงที่เตรียมไว้ ยังมีการนำของบริโภคนคริวเรืออย่าง เช่น เกลือ กะปิ พริก หอม กระเทียม หมากพลู อย่างละเล็กละน้อยใส่ในกระทรงไปด้วย เพื่อจะฝากสิ่งเหล่านี้ไปให้ญาติพี่น้องที่ล่องลับไปแล้ว หลังจากนั้นก็มีกรรรำทำเพลงและเต้นรอนเง้งรอบ ๆ เรือจนสว่าง

ต่อมาในวันที่ 2 ซึ่งเป็นวันขึ้น 15 ค่ำ ประมาณตี 5 กว่า ๆ จะมีหมอมผีประจำหมู่บ้านและหนุ่มสาว เต่าแก่ตลอดจนเด็ก ๆ จะมาที่เรือพิธีพร้อมด้วยข้าวตอก แล้วจะกวาดไปตามร่างกาย จนทั่วทุกส่วนเพื่อให้เคราะห์กรรมและให้โรคภัยไข้เจ็บทั้งหลายหายไปจากตัว เสร็จแล้วจึงทิ้งข้าวตอกลงเรือ พอถึงฟ้าสว่างราว 6 โมงกว่า ๆ พวกหนุ่ม ๆ ประมาณ 5-6 คน จะช่วยให้ยกเรือไปผูกกับเรือหางยาว คนอื่น ๆ จะเดินไปส่งถึงริมฝั่งน้ำ เรือหางยาวจะลากเรือพิธีออกจากฝั่งไปกลางทะเลเล็กแล้วจึงปล่อยเรือในการปล่อยเรื่อนั้นต้องดูกระแสน้ำประกอบด้วย ไม้ให้น้ำซัดเข้าหาฝั่งอีก

หลังจากปล่อยเรือให้ลอยไปไกลแล้ว ชาวเลเข้าป่าอีกครั้งหนึ่งเพื่อตัดไม้มาทำเป็นรูปคล้าย ๆ ไม้กางเขน ตอนปลายนั้นจะติดใบกะพ้อมาปักเป็นแนว แต่ต้องให้เป็นเลขคี่ ชาวเรือเรียกไม้นี้ว่า “กายูฮาดัก” (ไม้ป้องกันหรือไม้ศักดิ์สิทธิ์) พอตกเย็นก็เอาไม้มาปักบริเวณที่เคียววางเรือพิธี การปักนั้นจะเป็นแนวริมฝั่งทะเล ไม้เหล่านี้ชาวเลถือว่าเป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์แทนหุนปิดรังควาน ไม้ที่ติดตามขวางเปรียบเสมือนแขน ใบกะพ้อมเปรียบเสมือนนิ้วมือจะป้องกันโรคภัยไข้เจ็บและผีร้ายทั้งหลายเข้ามาคุกคามในชุมชน จากนั้นก็มีการรื่นเร้งเต้นรำไปรอบ ๆ

เสาไม้ค้ำค้ำลือท้อจนสว่าง จึงเป็นอันเสร็จพิธีกรรมลอยเรือ

2.12 ศิลปะและการบันเทิง

ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเลทุกกลุ่ม มีความเป็นอยู่แบบง่าย ๆ วัฒนธรรมทางศิลปะที่พบ ได้แก่ การตกแต่ง การแกะสลัก และการสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ สิ่งประดิษฐ์และสิ่งแกะสลักจะเห็นได้ในช่วงเทศกาลพิธีลอยเรือ โดยชาวเลจะแกะสลักไม้เป็นรูปต่าง ๆ และการต่อเรือปาก็ักเพื่อใช้ทำพิธีในการลอยเรือ และชาวเลยังมีวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการดนตรี และการบันเทิง ศิลปะด้านการขับร้องเพลง จึงทำให้ชาวเลทุกชุมชนมีนิสัยรักความสนุกสนาน ร้องรำทำเพลง ไม่เกาะเกาะ รักความสงบไม่ก้าวร้าว จึงทำให้สังคมภายนอกได้รู้จักชาวเลมากยิ่งขึ้น

ชาวเลมีศิลปะด้านดนตรีและการบันเทิงในลักษณะของศิลปะพื้นบ้าน หรือการละเล่นพื้นบ้านอยู่ 2-3 อย่าง คือ โนราภาพง รำรองเง็ง และบทเพลงต่าง ๆ โดยเฉพาะการแสดงรองเง็งนั้น เมื่อก่อนนิยมรำหรือแสดงกันเฉพาะในหมู่ชาวเลด้วยกัน แต่ปัจจุบันชาวพื้นเมืองอื่น ๆ ก็ชอบดูกันบ้างแล้ว เพราะทำรำของชาวเลทำได้อ่อนช้อยสวยงาม เนื้อเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงก็สนุกสนานเป็นอย่างยิ่ง บางครั้งคณะรองเง็งของชาวเลได้รับการติดต่อให้ออกไปแสดงที่จังหวัดใกล้เคียงก็บ่อยครั้ง

โนราภาพง เป็นศิลปะพื้นบ้านที่ชาวเลเล่นกันมานานแล้ว ประเทือง เครือหงส์ (2519) ได้ศึกษาเรื่องของชาวเลกลุ่มต่าง ๆ ได้กล่าวถึงศิลปะพื้นบ้านประเภทนี้ไว้ว่าโนราภาพงหรือมโนห์ราภาพง เป็นการละเล่นที่มีมานานตั้งแต่โบราณกาลของชาวเล สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลมาจากคนพื้นเมืองโดยเฉพาะจากอินโดนีเซีย ใช้คนรำ 2 คน เป็นผู้หญิง รำอยู่กับที่เพียงแต่ส่ายหน้าไปทางซ้ายขวา พร้อมกับยกคิ้วหลิวตา ยกย้ายส่ายตะโพกสลัดกันไป แสดงเป็นเรื่องราวตำนานและเรื่องราวที่พวกเขาชอบ มีพรานที่สวมหน้ากากแสดงให้เกิดการตลกขบขัน เครื่องดนตรีมีฆ้อง กลอง กรับ ฉิ่ง ตีเป็นจังหวะให้เข้ากับทำรำ ที่แตกต่างกับมโนห์ราปักษ์ใต้ คือไม่มีการเจรจามากมาย บ้างไม่มีบทร้อง

รองเง็ง หรือหล้อเง็ง เป็นศิลปะการละเล่นพื้นบ้านของชาวเลที่พวกเขานิยมกันมาก ชาวเลเรียกการละเล่นชนิดนี้ว่า “รูเงะ” หรือ “รูเง็ก” ชาวภูเก็ตเรียกว่ารองเง็ง ส่วนชาวปักษ์ใต้อื่น ๆ เรียกว่าหล้อแห่ง การเล่นจะมีดนตรีบรรเลงเป็นทำนองและจังหวะต่าง ๆ แล้วแต่เพลงที่ร้อง เครื่องดนตรีประกอบด้วย ไวโอลิน ฆ้อง ฉิ่ง กรับไม้ และกลองรำมะนา ซึ่งเหมือนกับเครื่องดนตรีและการบรรเลงเพลงรองเง็งของชาวมลายูทั่วไป ผู้ที่ออกมารำรำตามเสียงเพลงและดนตรีนั้นจะใช้ผู้หญิง ซึ่งมีการฝึกหัดกันตั้งแต่อายุน้อย ๆ บ้านใดที่มีลูกสาวพวกชาวเลจะฝึกหัดให้รำรองเง็งให้เป็นทุกคน เพราะการเล่นรองเง็งนั้นชาวเลถือว่าเป็นอาชีพของเขาอย่างหนึ่ง และจะถ่ายทอดให้รับช่วงกันมาเรื่อย ๆ จนถึงชั้นลูกชั้นหลาน

2.13 บทเพลงพื้นบ้าน

ชาวเลมีบทเพลงพื้นบ้านที่ใช้ร้องกันในหมู่ของพวกเขาอย่างมาก และผู้ที่ร้องได้ก็มักจะเป็นผู้ที่สูงอายุ ส่วนชาวเลหนุ่มสาวปัจจุบันไม่ค่อยจะสนใจในวัฒนธรรมเก่าแก่ด้านนี้ ยิ่งได้รับอิทธิพลจากสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ รวมทั้งแหล่งบันเทิงต่าง ๆ ทำให้หนุ่มสาวชาวเลไปสนใจเพลงสากลสมัยใหม่มากขึ้น

อย่างไรก็ตามบทเพลงพื้นบ้านของชาวเลนั้น เป็นสิ่งที่น่าศึกษาและควรสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะเนื้อหาของเพลงได้สะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนชี้ให้เห็นวัฒนธรรมดั้งเดิมและความเชื่อต่าง ๆ ให้คนภายนอกได้รับรู้บางประการ แม้เขาจะร้องออกมาเป็นภาษาชาวเล แต่ความหมายของเนื้อเพลงเมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้ว ข้อความต่าง ๆ จะทำให้ผู้ฟังพลอยมีอารมณ์รู้สึกคล้อยตามและเห็นใจชาวเลเป็นอย่างยิ่ง เช่น เพลงติ้มงลมายา ซึ่งเป็นเพลงกล่อมเด็กของชาวเลที่ ประเทือง เครือหงส์ (2519) ได้รวบรวมไว้ มีเนื้อเพลงย่อ ดังนี้

...ติ้มงลมายา ลายังลากีลานาติลา ยัง ลายังนิลายติ บูโหรงมลา ยัง ติ้มงลมายา
คิงาลากีลานา ละละสาหรั้ง ลิงละบะสาหรั้ง ดิบดโห่งนะวะยัง ติ้มงลมายา
อิโปละกั้ตะกะเส จิบูตะกะเสโหย ปะปาตะสายัง เบะโอยติ้มงลมายา อิตูละกั้
ลานาติตะปา ดิตูสะตะปา คิยิวานะงิลา อิมังนิกิลมายา...

ความหมายของเพลงนี้ เป็นไปในทำนองการรำพันและบรรยายของลูกที่มีชีวิตผูกพันอยู่กับพ่อแม่ ถ้าไม่ได้รับการเลี้ยงดูอุ้มชูก็ต้องตาย พ่อแม่นั้นต้องลำบากลำบากต่าง ๆ นานา มือที่อุ้มไปพลง ๆ ไกวเปลพลง บังถึงสภาพชีวิตที่วิเวกขาดที่พึ่ง ชาวเลเล่ากันว่าบทเพลงนี้มีความหมายซาบซึ้งมาก ถึงขนาดที่ได้ยินเพลงนี้กล่อมเด็ก บางคนถึงกับแอบไปร้องให้ก็มี (ประเทือง เครือหงส์, 2519)

อีกเพลงหนึ่งที่ ประเทือง เครือหงส์ (2519) ได้รวบรวมเอาไว้ ซึ่งเป็นเพลงที่ใช้ในพิธีการลอยเรือประจำปี ร้องประกอบกับจังหวะดนตรีซึ่งมีรำมะนาประกอบ มีลูกคู่ 2-3 คน มีเนื้อหาโดยย่อ ดังนี้

...ชาัยังการี มาละงาบังเอ กะเรบาชือะดา โอะอะอะดา โอยชิงาละมานะบัง
ติบาตั้งเอบายอ ติบาตั้งบายอ เอโปลาละมานิ มาละงาบังเอ มะเนบาชือะดา
โออะอะดา ออกะนิละมะนิมา ละงะวังเอ มะเนามาชิปายังอะลอ...

นอกจากนั้น เจน จรจัด (2525) ก็ได้รวบรวมบทเพลงของชาวเลไว้อีกเพลงหนึ่ง คือ เพลง “ซั่มป็นกาโยฮ์” (เรือพาย ความหมายของเพลงสะท้อนความรู้สึกจากส่วนลึกของชีวิต และสะท้อนจิตวิญญาณที่รักอิสระของพวกเขาชาวเล มีเนื้อเพลงและคำแปล ดังนี้

...ตัง ตัง มาตารี ตัง ชยิกัล ตูวา รยาวิ บาบ่า ยาไวส มูนุง มาตารี บุรง
ตรีบัก บาลิ ฮารี กาโยฮ กาโยฮ ๆ ๆ ๆ ลิงะ เตะ ปุเลา ต๊ะฮ...

...สูงขึ้น สูงขึ้น ดวงตะวัน สูงขึ้นหนึ่งคืบกับสองนิ้ว ไกลแค่นั้น ไกลแค่นั้น
มะตารี นกบินกลับในชั่ววัน พาย พาย ๆ ๆ ๆ จอดเรือที่เกาะแล้ว.

3. การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา

3.1 ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา

งามพิศ สัตย์สงวน (2537) กล่าวถึง “ชาติพันธุ์วรรณา” ไว้ในหนังสือการวิจัย
ทางมานุษยวิทยา ดังนี้

ชาติพันธุ์วรรณา (ethnography) คือ การเขียนถึงประชากรกลุ่มต่าง ๆ การพรรณนา
วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม แนวทางธรรมชาติ หรือการศึกษาพฤติกรรม
ของมนุษย์ในสถานที่ที่มีมนุษย์อาศัยอยู่ รวมทั้งการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของ
คนในชุมชนที่เลือกศึกษา ซึ่งเป็นผลมาจากการบันทึกข้อมูลภาคสนาม (Field Notes) อย่าง
ระมัดระวังและอย่างละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ ในชุมชนที่เลือกศึกษา
การพรรณนานี้จะทำให้รู้จักชุมชนที่ศึกษา และเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์อย่างลึกซึ้ง

ลักษณะหรือรูปแบบของการพรรณนา มักเริ่มต้นจากการให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะ
ทางกายภาพที่เป็นสถานที่อยู่อาศัยของมนุษย์ในวัฒนธรรมนั้น ๆ รวมทั้งพืชสัตว์และมนุษย์ที่
อยู่อาศัยแตกต่างกัน ซึ่งเป็นการพรรณนาถึงระบบนิเวศวิทยา เพื่อดูการปรับตัวของมนุษย์ที่
อยู่ในสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ กันว่า มนุษย์ในแต่ละชุมชนหรือแต่ละสังคมมีการปรับตัวอย่างไรกับ
สภาพแวดล้อม หลังจากนั้นจะพรรณนาถึงองค์ประกอบสำคัญของชุมชนหรือสังคมนั้น คือ
กลุ่มคนต่าง ๆ มักจะเริ่มต้นด้วยการพรรณนากลุ่มครอบครัว ครัวเรือน และกลุ่มเครือญาติ
ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในสังคม และจะพรรณนาถึงกลุ่มอื่น ๆ ที่ห่างออกไป เช่น กลุ่มเพื่อนบ้าน
สมาคม ชมรมและชุมชน เป็นต้น ต่อมาจะพรรณนาถึงลักษณะทั่วไปของวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ
เช่น ระบบเศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา และการศึกษา จากนั้นจะเน้นในหัวข้อที่แต่ละคนสนใจ
เป็นพิเศษ เช่น กระบวนการขัดเกลาทางสังคม การถ่ายทอดวัฒนธรรม ระบบครอบครัวและ
เครือญาติ หรือหัวข้ออื่น ๆ เป็นต้น

จากนั้นนักชาติพันธุ์วรรณาจะนำแบบแผนทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ในชุมชนนั้น ๆ ไป
เปรียบเทียบกับแบบแผนในวัฒนธรรมอื่น ๆ ซึ่งการเปรียบเทียบวัฒนธรรมของชุมชนหรือ
สังคมต่าง ๆ เรียกว่า ชาติพันธุ์วิทยา (ethnology) เทคนิคสำคัญที่ใช้เพื่อการศึกษาเปรียบเทียบ
วัฒนธรรมคือ “ระเบียบวิธีการเปรียบเทียบ” (Comparative method) โดยอาศัยข้อมูลที่นักวิจัย

เก็บรวบรวมจากการศึกษาสังคมวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั่วโลก การศึกษาในแนวนี เป็นการศึกษ เปรียบเทียบเพื่อพิจารณาความคล้ายคลึงหรือแตกต่างของวัฒนธรรมต่าง ๆ และสาเหตุของ ความแตกต่างหรือความคล้ายคลึงนั้น จากการศึกษาเปรียบเทียบนี้เองทำให้นักวิจัยสามารถหา ข้อสรุปเกี่ยวกับลักษณะทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ได้อย่างเป็นระบบ (ยศ สันตสมบัติ , 2537)

3.2 ทฤษฎีทางมานุษยวิทยา

นักมานุษยวิทยาใช้ทฤษฎีต่าง ๆ หลายทฤษฎีในการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์และ ศึกษาวัฒนธรรม งามพิศ สัตย์สงวน (2537) กล่าวถึงทฤษฎีทางมานุษยวิทยา 9 ทฤษฎี ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีวิวัฒนาการเชิงคลาสสิก (Classic Evolutionary Theory)

ทฤษฎีวิวัฒนาการเชิงคลาสสิก เป็นทฤษฎีแรกสุดของวิชามานุษยวิทยา ทฤษฎี นี้อธิบายพัฒนาการทางวัฒนธรรมโดยใช้กรอบแนวคิด “วิวัฒนาการทางวัฒนธรรม” ซึ่งหมายถึง กระบวนการที่เป็นรูปแบบใหม่ ๆ ของวัฒนธรรมพัฒนามาจากรูปแบบเก่า ๆ นักวิวัฒนาการ เชิงคลาสสิกเชื่อว่า ทุกสังคมในโลกได้เคลื่อนที่ไปตามขั้นตอนที่เหมือน ๆ กัน พัฒนาการทาง วัฒนธรรมจะตามกันมา โดยขั้นตอนต่าง ๆ ที่เหมือนกัน มีรากฐานมาจากความคิดที่เรียกว่า “เอกภาพทางจิตที่เหมือนกัน (psychic unity) ของมนุษยชาติ” กล่าวคือ มนุษย์ทุกกลุ่มมี ความสามารถทางจิตคล้ายกัน และสามารถคิดอย่างมีเหตุผลเหมือนกัน ถึงแม้จะอยู่ห่างไกลกัน เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาที่คล้ายกัน มนุษย์ในกลุ่มต่าง ๆ สามารถจะคิดแก้ปัญหาเหมือน ๆ กันได้

2. ทฤษฎีการแพร่กระจาย

นักทฤษฎีแพร่กระจายเชื่อว่า วัฒนธรรมทั้งหมดของมนุษยชาติมาจากแหล่ง กำเนิดแห่งเดียวกัน และแพร่กระจายไปโดยผ่านการติดต่อทางวัฒนธรรม หรือโดยการแพร่ กระจาย

3. ทฤษฎีประวัติศาสตร์อเมริกัน

นักทฤษฎีประวัติศาสตร์อเมริกัน เชื่อว่าการค้นหากฎเกณฑ์ของกระบวนการ ทางวัฒนธรรมได้ดีที่สุด โดยการสร้างประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของแต่ละสังคมที่เฉพาะขึ้นมา โบแอส ซึ่งเป็นผู้นำทางมานุษยวิทยาในสมัยนั้นได้พัฒนาวิชามานุษยวิทยาหลายอย่าง เช่น การเปลี่ยนจุดเน้นในมานุษยวิทยาจากการศึกษาส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมที่ถูกนำออกนอกบริบท มาศึกษาวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นระบบที่ส่วนต่าง ๆ สัมพันธ์กัน การเน้นการวิจัยสนามทาง มานุษยวิทยา และยกระดับมาตรฐานของการศึกษาชาติพันธุ์วรรณาให้สูงขึ้น การเน้นความสำคัญ

ของมโนภาพ วัฒนธรรมสัมพันธ์ และการเน้นย้ำให้มองวัฒนธรรมโดยค้นหาความหมายที่มีอยู่ในวัฒนธรรมนั้น ๆ

4. ทฤษฎีภาพรวมทางวัฒนธรรม

เบนดิกท์ นักมานุษยวิทยาผู้หนึ่งเชื่อว่า วัฒนธรรมแต่ละแห่งเป็นภาพรวมที่เฉพาะของส่วนต่าง ๆ ที่ผสมกลมกลืนกันที่ส่วนรวมทั้งหมดถูกหล่อหลอมโดยคติทางวัฒนธรรมที่เฉพาะของวัฒนธรรมนั้น แต่เนื่องจากภาพรวมที่เฉพาะดังกล่าวเป็นผลมาจากการมีประวัติศาสตร์ที่เฉพาะ ดังนั้นจึงไม่สามารถเปรียบเทียบได้ว่าวัฒนธรรมใดดีกว่าวัฒนธรรมใด

5. ทฤษฎีการหน้าที่นิยม

มาลินอฟสกี เป็นผู้พัฒนาทฤษฎีการหน้าที่นิยมขึ้นมา ความคิดหลักของทฤษฎีนี้ คือ วัฒนธรรมสนองความต้องการจำเป็นของปัจเจกบุคคล มาลินอฟสกี เชื่อว่า วัฒนธรรมเติบโตมาจากความจำเป็นพื้นฐาน 3 ประเภทของมนุษย์ คือ ความต้องการจำเป็นพื้นฐานในการมีชีวิตอยู่ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ความต้องการที่ 2 คือ ความต้องการด้านสังคม เช่น การผลิตและบริการต่าง ๆ และความต้องการที่ 3 คือ ความต้องการทางด้านจิตใจ เช่น การเป็นที่ยอมรับ ต้องการความสงบทางใจ มาลินอฟสกี ย้ำว่า วัฒนธรรมทุกด้านมีหน้าที่ตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้ง 3 อย่าง ความคิดนี้กลายเป็นหลักการสำคัญในการใช้วิเคราะห์พฤติกรรมของคนทั้งหมด

6. ทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่นิยม

ทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่นิยม พัฒนาขึ้นโดยแรดคลิฟฟ์ บราวน์ ซึ่งมีความคิดว่า ระบบสังคมต่าง ๆ ประกอบไปด้วยโครงสร้างและกิจกรรมต่าง ๆ โครงสร้างทางสังคม คือ แบบแผนที่อยู่ได้นาน โดยประชากรมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โครงสร้างจะได้มาจากการกระทำระหว่างกันทางสังคม จากบรรทัดฐานและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของพฤติกรรม หน้าที่สำคัญของโครงสร้าง คือ การทำให้เกิดเสถียรภาพทางสังคม และการคงอยู่ของระบบสังคม

7. มานุษยวิทยาการระลึกรู้

ทฤษฎีนี้มองวัฒนธรรมในแง่ของการให้ความหมายกับกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ รวมทั้งการจัดประเภทของสิ่งต่าง ๆ ในวัฒนธรรมนั้น ๆ ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญกับภาษาเป็นพิเศษ เพราะมนุษย์ทุกหนทุกแห่งจะใช้ภาษาเพื่อมองโลก และเข้าใจประสบการณ์ของตนเอง ทฤษฎีนี้นิยามวัฒนธรรมว่า เป็นรหัสลับหรือกฎเกณฑ์สำหรับการกระทำหรือพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ วัฒนธรรมจึงเป็นเสมือนไวยากรณ์หรือกฎเกณฑ์ข้อบังคับ

ต่าง ๆ ที่บอกว่า คนเราจะมีพฤติกรรมอย่างไรในสถานการณ์ต่าง ๆ

จากแนวคิดดังกล่าว นักมานุษยวิทยาจึงไม่ได้สังเกตวัฒนธรรม แต่เอามาจากพฤติกรรมที่สังเกตในสังคมที่เฉพาะที่นักมานุษยวิทยาเลือกศึกษา การพรรณนาวัฒนธรรมเฉพาะเฉพาะแห่งหนึ่งจึงไม่ใช่เพียงการพรรณนาว่าประชากรในชุมชนหรือในสังคมนั้น ๆ ทำอะไรบ้าง แต่เป็นการพรรณนาถึงกฎเกณฑ์ข้อบังคับและความคิดต่าง ๆ ที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมที่คนในชุมชนหรือในสังคมนั้นมีอยู่ร่วมกัน

8. ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

แนวคิดนี้มองวัฒนธรรมว่า เป็นการปรับตัวต่อปัญหาเบื้องต้นที่เกี่ยวกับการดำรงชีพเพื่อมีชีวิตอยู่และการผลิต ทฤษฎีนี้พัฒนามาจากทฤษฎีของไวท์และสจีวิต รวมทั้งการเชื่อมโยงบางอย่างจากทฤษฎีวิวัฒนาการ

ไวท์ มีแนวคิดว่าพัฒนาการของวัฒนธรรมจะตามมาด้วยการเปลี่ยนแปลงเป็นพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของประชากร

สจีวิต มีทฤษฎีวิวัฒนาการหลายสาย (Multilinear Evolutionary Theory) ที่มองวัฒนธรรมว่าเป็นระบบพื้นฐานที่ตอบสนองการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่เฉพาะ

ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมมีแนวคิดว่าการพัฒนาต่าง ๆ มีวิวัฒนาการเป็นขั้นตอนและมองวัฒนธรรมว่า เป็นระบบหนึ่งของพฤติกรรมที่ถ่ายทอดทางสังคม และมีหน้าที่เชื่อมโยงคนในชุมชนต่าง ๆ ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เฉพาะ เป็นการเน้นว่าวัฒนธรรมเป็นระบบพฤติกรรมที่รวมเอาเทคโนโลยี การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจและการเมือง การตั้งถิ่นฐานกลุ่ม-คนกลุ่มต่าง ๆ ศาสนา ความเชื่อ การปฏิบัติ และค่านิยมต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน เป็นการเน้นการมีชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เฉพาะของชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ และทฤษฎีนี้ช่วยให้นักมานุษยวิทยาเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชากรมนุษย์ สิ่งแวดล้อมทางสังคมและกายภาพของชุมชนหรือของสังคมนั้นได้อย่างเป็นจริง

9. ทฤษฎีวิวัฒนาการและบุคลิกภาพ

ทฤษฎีวิวัฒนาการและบุคลิกภาพได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ เบเนดิกท์ โบแอส และสะพีร์ ซึ่งเป็นนักมานุษยวิทยาและนักภาษาศาสตร์ ทฤษฎีนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมหรือวัฒนธรรมกับบุคลิกภาพ

ขอบเขตของทฤษฎีนี้ที่นักมานุษยวิทยาสนใจศึกษามี 4 ประเด็น (ยศ สันตสมบัติ , 2537) คือ

1. มนุษย์ในแต่ละสังคมวัฒนธรรมมีความแตกต่างทางบุคลิกภาพอย่างไร อะไรคือสาเหตุของความแตกต่างนั้น อะไรคือตัวแปรที่ก่อให้เกิดความแตกต่างนั้น
2. มนุษย์ในสังคมวัฒนธรรมเดียวกันมีความแตกต่างทางบุคลิกภาพอย่างไร

ความแตกต่างทางบุคลิกภาพของสมาชิกมีผลกระทบต่อการทำงานของสังคมอย่างไร การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีผลกระทบต่อบุคลิกภาพของสมาชิกในสังคมอย่างไร

3. อะไรคือแรงจูงใจ (motivation) ที่ทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมอย่างไรได้อย่างหนึ่ง และพฤติกรรมนั้นมีความหมายอย่างไรต่อมนุษย์

4. สภาพแวดล้อมหรือระบบนิเวศ มีผลต่อการรับรู้ (perception) การระลึกจำ (cognition) และการจำแนกแยกแยะ (classification) ของมนุษย์อย่างไร วิธีคิดของมนุษย์มีลักษณะเป็นสากลเหมือนกันหมด หรือเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดโดยปัจจัยทางนิเวศและการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

3.3 ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา

3.3.1 งานวิจัยสนาม

การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาเป็นรากฐานของการวิจัยทางมานุษยวิทยา ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจึงใช้ระเบียบวิธีวิจัยสนามทางมานุษยวิทยา ซึ่งมีลักษณะสำคัญ ดังนี้ (งามพิศ สัตย์สงวน ,2537)

1. อยู่อาศัยในชุมชนที่เลือกศึกษา

ผู้วิจัยต้องเข้าไปอยู่อาศัยในชุมชนที่เลือกศึกษา คือ เข้าไปใช้ชีวิตประจำวันร่วมกับชาวบ้านหรือประชากรที่ศึกษา เพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมของคนในชุมชนนั้น ๆ และจะต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่มีผลกระทบต่อชีวิตของคนในชุมชนนั้น ๆ ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ได้แก่ สิ่งแวดล้อม ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ การสื่อสารและการคมนาคม ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนลักษณะของประชากรอย่างละเอียด

2. มีการสังเกตพฤติกรรม (Behavior Observation) และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation)

ผู้วิจัยต้องเข้าไปอยู่อาศัยกับชาวบ้าน เพื่อสังเกตพฤติกรรมประจำวันของชาวบ้าน และต้องเข้าไปมีส่วนร่วมกับชาวบ้านในชุมชนที่ศึกษาให้มากที่สุด เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้าน (rapport) ได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน เพื่อที่จะได้เก็บข้อมูลที่เชื่อถือได้

3. ใช้เวลานานมากในสนามการวิจัย

การใช้เวลานานมากในสนามวิจัย เป็นเวลาหลายเดือนจนเป็นปี หรือ หลายปี อย่างน้อยผู้วิจัยควรอยู่ในชุมชนที่ศึกษาไม่น้อยกว่า 1 ปี ทั้งนี้เพื่อสังเกตชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ชีวิตในเดือนต่าง ๆ จนครบ 1 ปี การอยู่กับชาวบ้านนานเป็นปี ๆ ทำให้นักวิจัยสามารถเชื่อมั่นได้ว่า เขารายงานพฤติกรรมที่แท้จริงของชาวบ้าน ไม่ใช่พฤติกรรมในอุดมคติที่ชาวบ้านมี

4. ใช้เทคนิคการวิจัยหลายรูปแบบ

การที่นักวิจัยจะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของคนให้มากที่สุดและเก็บข้อมูลที่เชื่อถือได้ จึงต้องสังเกตอย่างระมัดระวังและละเอียด ต้องวางตัวเป็นกลางและละทิ้งอคติหรือลดลงให้มากที่สุด ซึ่งจะแก้ไขหรือลดอคติได้โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยหลายประการหลายรูปแบบ คือ ใช้ทั้งการสำรวจสังคม การสัมภาษณ์ การเก็บข้อมูลทางประชากร ข้อมูลทางเครือข่าย การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การใช้แบบสอบถาม เป็นต้น และต้องเลือกใช้หรือปรับการใช้เทคนิควิธีแต่ละอย่างให้เข้ากับสถานการณ์ที่ต่างกันออกไปในเวลาที่เหมาะสม

5. ใช้ตัวแปรหลายตัว

นักวิจัยจะใช้ตัวแปรหลายตัวในการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ ทั้งปัจจัยด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านจิตวิทยา และปัจจัยทางชีววิทยา

6. ใช้ทั้งระบบปัจเจกบุคคลและระบบครัวเรือน

นักวิจัยต้องเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากปัจเจกบุคคลและครัวเรือนให้มากที่สุดเพราะในชุมชนหรือสังคมหนึ่ง ๆ แต่ละปัจเจกบุคคลหรือสมาชิกของชุมชนเป็นผู้กระทำ

7. แสดงบทบาทคนรอบนอก (Marginal Native)

นักวิจัยเมื่อเข้าสู่สนามวิจัยจะกลายเป็น “คนรอบนอก” คือ ต้องเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ โดยการปฏิบัติ ต้องใกล้ชิดกับชาวบ้าน ช่วยชาวบ้านทำอะไรต่าง ๆ โดยทั่วไป การสร้างความไว้วางใจกับชาวบ้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ นักวิจัยต้องเข้าไปอาศัยอยู่ในชุมชนกับชาวบ้าน ปฏิบัติตัวดังนี้

7.1 การเลือกสถานที่อยู่อาศัย ผู้วิจัยต้องตัดสินใจว่าจะอยู่กับชาวบ้านหรือเช่าบ้านอยู่ต่างหาก

7.2 ผู้วิจัยควรทำตัวให้เหมือนชาวบ้านทั่วไป เช่น การกินอยู่ การแต่งกาย

7.3 ใช้ภาษาท้องถิ่น การที่ผู้วิจัยพูดภาษาท้องถิ่นได้ ทำให้ชาวบ้านยินดีและภาคภูมิใจ เป็นประโยชน์ในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้านได้อีกทางหนึ่ง และทำให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงมากขึ้น

7.4 เข้าร่วมกิจกรรมกับชาวบ้าน นักวิจัยควรเรียนรู้พฤติกรรมต่าง ๆ ของชาวบ้าน และช่วยเหลือกิจกรรมของชาวบ้าน จะทำให้ชาวบ้านยอมรับผู้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนได้เร็วขึ้น

7.5 ทำตัวเป็นมิตรที่ดีกับชาวบ้าน

8. องค์ภาพรวม (Holistic)

นักวิจัยจะต้องให้องค์ภาพรวมของชุมชนที่ศึกษาอย่างละเอียด องค์ภาพรวมหมายถึง พฤติกรรมด้านต่าง ๆ หรือวัฒนธรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ในชุมชนนั้น ๆ นั่นคือนักวิจัยต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ลักษณะทางกายภาพ สิ่งแวดล้อม ประชากร ครอบครัว เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ศาสนา การศึกษา สาธารณสุข และด้านอื่น ๆ ทุกด้านของชุมชน

9. มีการจดบันทึกงานวิจัยสนาม (Field Notes) อย่างละเอียด

การจดบันทึกงานวิจัยสนาม บันทึกสิ่งที่สังเกตและพฤติกรรมของชาวบ้านอย่างละเอียด จะเป็นข้อมูลสำคัญในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

10. มีการเตรียมตัวก่อนเข้าสนามวิจัย

นักวิจัยต้องมีการเตรียมตนเองก่อนเข้าสู่สนามวิจัย เพราะตัวผู้วิจัยเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญที่สุด นักวิจัยต้องเรียนรู้เกี่ยวกับชาติพันธุ์วรรณา เรียนรู้ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยา และลอคคติและชาติพันธุ์นิยม

3.3.2 เทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยทางมานุษยวิทยามีเทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีด้วยกัน จามพิศ สัตย์สงวน (2537) แบ่งเทคนิควิธีเก็บข้อมูลออกเป็น 2 วิธี คือ เทคนิควิธีที่ใช้กับคนจำนวนน้อย และเทคนิควิธีที่ใช้กับคนจำนวนมาก

เทคนิควิธีที่ใช้กับคนจำนวนน้อย ได้แก่

1. การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation)
2. การสัมภาษณ์ผู้ให้ข่าวสารสำคัญ (Key Informant Interview)
3. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In - Depth Interview)
4. การเก็บประวัติชีวิต (Life History)
5. วิทยาศาสตร์เชิงชาติพันธุ์ (Ethnoscience)

เทคนิควิธีที่ใช้กับคนจำนวนมาก ได้แก่

1. การสำรวจประชากร
2. การเก็บข้อมูลทางเครือข่าย
3. การสังเกตอย่างเป็นระบบ (Systematic Observation)
4. การสัมภาษณ์อย่างเป็นระบบ (Systematic Interviewing)
5. แบบสอบถาม (Questionnaire)
6. แบบสอบถามทางจิตวิทยา (Psychological Tests)

3.3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยทางมานุษยวิทยาโดยทั่วไปทำการสร้างข้อสรุปเป็น 2 ระดับ ระดับแรก เป็นการสร้างข้อสรุปจากการสังเกต ระดับที่สอง เป็นการค้นหาแบบแผนทางวัฒนธรรม การสร้างข้อสรุปจากการวิจัยสนามทางมานุษยวิทยา มีรากฐานมาจากการสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ในชุมชนมากมายหลายครั้ง (จามพิศ สัตย์สงวน ,2537)

การสร้างข้อสรุปจากการสังเกตซึ่งปรากฏอยู่ในบันทึกข้อมูลสนาม สุธงศ์ จันทวานิช (2537) เสนอวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างเป็นข้อสรุปหลายวิธีด้วยกัน คือ

1. การจำแนกประเภทของข้อมูล (Typological Analysis)

หลักในการจำแนกประเภทของข้อมูล คือ ต้องจำแนกตามการรับรู้ ระบบคิดและวัฒนธรรมของคนในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งการจำแนกประเภทของข้อมูลมีด้วยกัน 2 ระดับ คือ

1.1 การจำแนกประเภทข้อมูลระดับจุลภาค ได้แก่ การจำแนกข้อมูลระดับคำ หรือประโยค เรียกว่า การวิเคราะห์กลุ่มคำ (Domain Analysis) และการทำสารบบจำแนกประเภท (Taxonomy) เป็นการหากลุ่มคำหรือชุดของกลุ่มคำที่เป็นพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน บ่งบอกถึงลักษณะหรือรูปแบบของพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งที่ศึกษาและสามารถสร้างเป็นข้อสรุปได้

1.2 การจำแนกประเภทข้อมูลระดับมหภาค ได้แก่ การจำแนกข้อมูลในระดับเหตุการณ์ สำหรับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หนึ่ง ๆ นักวิจัยสามารถใช้วิธีการจำแนกประเภทและแบ่งเหตุการณ์นั้น ๆ เป็นขั้นตอนต่าง ๆ ตามชนิดของข้อมูลได้ เป็นการจัดระเบียบหรือจัดโครงสร้างของข้อมูลใหม่ เพื่อให้อยู่ในลักษณะที่บ่งชี้หรือแสดงให้เห็นกระบวนการและความเป็นเหตุเป็นผลของเหตุการณ์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2. การเปรียบเทียบข้อมูล (Comparison)

การเปรียบเทียบข้อมูล คือการแสวงหาความเหมือนและความแตกต่างที่มีอยู่ในคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของข้อมูลตั้งแต่สองชุดขึ้นไปอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างข้อสรุปที่กล่าวถึงลักษณะร่วมและความแตกต่างของข้อมูลสองชุดนั้น

3. การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction)

การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย คือ วิธีการที่นักวิจัยประมวลความคิดขึ้นจากข้อมูลตามวิธีการแบบอุปนัย (Induction) โดยการหาลักษณะร่วมของข้อมูล ความสัมพันธ์ของข้อมูลหรือแบบแผนของข้อมูล ซึ่งสามารถทำได้จากข้อมูลระดับต่าง ๆ กัน เช่น ข้อมูลจากบันทึกข้อมูลที่ได้ทำดัชนีหรือจำแนกประเภทแล้ว และข้อมูลที่ได้เปรียบเทียบหรือวิเคราะห์ส่วนประกอบแล้ว

4. การตีความข้อมูล (Interpretation)

การตีความข้อมูล คือ การตีความหมายออกมาจากข้อมูลที่มีอยู่ เป็นการทำความเข้าใจว่าข้อมูลบอกอะไรแก่เราบ้าง นักวิจัยต้องแสวงหาความหมายระดับลึกของข้อมูลหรือพฤติกรรมที่สังเกตได้ การจะตีความข้อมูลได้ตินักวิจัยจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจข้อมูลพื้นฐานที่เป็นบริบท (context) ของพฤติกรรมที่จะตีความ โดยเฉพาะบริบททางสังคมวัฒนธรรม จึงจะสามารถตีความข้อมูลได้ถูกต้องใกล้เคียงกับที่เจ้าของพฤติกรรมให้ความหมายไว้

5. การอธิบายสาเหตุ (Causal Explanation)

การอธิบายสาเหตุ คือ การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลในลักษณะความเป็นเหตุเป็นผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจเหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้น

3.3.4 การเขียนรายงานการวิจัย

การเขียนรายงานการวิจัยทางมานุษยวิทยา งามพิศ สัตย์สงวน (2537) ได้แบ่งเนื้อหาหรือหัวข้อต่าง ๆ ที่จะนำเสนอในรายงานการวิจัยดังต่อไปนี้

1. บทนำ

ในบทนำนี้ผู้วิจัยควรพูดถึงปัญหาวิจัย (research problem) เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย และประโยชน์ที่จะได้รับ

2. กรอบแนวคิดทฤษฎีและระเบียบวิธีวิจัย

ควรประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ คือ มโนภาพ กรอบแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ที่ใช้ในการวิจัย ข้อสมมุติฐานต่าง ๆ การสำรวจเอกสาร รวมทั้งเทคนิควิจัยต่าง ๆ ที่นำมาใช้

3. ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางประชากรและทางวัฒนธรรมของชุมชน

ผู้วิจัยต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของชุมชนที่ศึกษาให้มากที่สุด ทั้งในด้านลักษณะทางกายภาพ สิ่งแวดล้อม ลักษณะทางประชากร และลักษณะทางวัฒนธรรมของชุมชน

ลักษณะทางกายภาพ ควรพูดถึงลักษณะภูมิประเทศ อากาศ ขนาดของพื้นที่ ทรัพยากรธรรมชาติ การคมนาคม การสื่อสาร สถานที่สำคัญ

ลักษณะทางประชากร ควรพูดถึงจำนวนประชากรทั้งหมดแยกตามเพศ โครงสร้างทางอายุ อัตราการเกิด การตาย การย้ายถิ่นและสิ่งอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับประชากรที่ศึกษา

ลักษณะทางวัฒนธรรมของชุมชน ควรให้รายละเอียดเกี่ยวกับชีวิตของคนในชุมชน โดยพูดถึงชีวิตด้านต่าง ๆ ของชุมชนในหัวข้อย่อยต่อไปนี้

- ระบบครอบครัวและเครือญาติ
- ระบบเศรษฐกิจ
- ระบบการเมืองการปกครอง
- ระบบการศึกษาและการขัดเกลาทางสังคม
- ระบบศาสนาและความเชื่อ
- ระบบการแพทย์และสาธารณสุข
- ระบบการคมนาคมและการสื่อสาร
- ระบบนันทนาการและระบบอื่น ๆ

4. ประวัติชุมชน

ควรพูดถึงประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน การอพยพย้ายถิ่น การตั้งถิ่นฐานและประวัติความเป็นมาของบรรพชนที่เป็นผู้บุกเบิกก่อตั้งหมู่บ้าน

5. ชีวิตประจำวัน วงจรชีวิต ประเพณีหรือพิธีกรรมในรอบ 1 ปี

ใช้อำนาจในการเลี้ยงดู 8. การไม่คงเส้นคงวา 9. การมีผู้ดูแลเด็กหลายคน 10. การสนองตอบของพ่อแม่เปลี่ยนแปลงไปตามวัย วุฒิภาวะ และเพศของเด็ก

Lizarrage-Zayas, Charlene (1993) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของผู้ปกครองชาวเปอโตริกัน” วัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1. เพื่อศึกษาวิธีการเลี้ยงดูเด็กของผู้ปกครองชาวเปอโตริกันในด้านการแสดงความรัก การส่งเสริมความเป็นตัวของตัวเอง 2. การจัดกิจกรรมประจำวันที่ส่งเสริมให้เด็กมีความเข้าใจสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสภาพแวดล้อมทางสังคม

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองชาวเปอโตริกันยึดตนเองเป็นศูนย์กลางในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก พ่อและแม่มีวิธีการเลี้ยงดูที่ต่างกัน เพศของเด็กมีผลต่อการศึกษาน้อย และผลการศึกษาเชิงคุณภาพแสดงให้เห็นว่า แม่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้เด็กในขณะที่พ่อมีส่วนร่วมน้อย พ่อที่มีลูกเป็นผู้ชายมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ กับเด็กมากกว่าพ่อที่มีลูกเป็นผู้หญิง และพบว่าครอบครัวชาวเปอโตริกันส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย

Snowden , Peggy Louise (1996) ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทของผู้ปกครองของเด็กปัญญาเลิศ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของผู้ปกครองที่มีต่อลูกที่มีปัญญาเลิศ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ปกครองของเด็กปัญญาเลิศสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่างๆ มีการแสดงออกถึงความผิดหวังน้อย ใช้อำนาจในการควบคุมเด็กอย่างโดยมีการยืดหยุ่นที่เหมาะสม มีความเห็นว่าการเล่นเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์มาก และให้ความร่วมมือต่อการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างดี